

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ KADINLARIN
ONTOLOJİK GÜVENLİKLERİNİN
FEMİNİST GÜVENLİK YAKLAŞIMI
ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Safiye Cemre ELMAS

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

İZMİR
2022

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ KADINLARIN
ONTOLOJİK GÜVENLİKLERİNİN
FEMİNİST GÜVENLİK YAKLAŞIMI
ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Safiye Cemre ELMAS

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Ayşe ÖZTÜRK

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü M¼d¼rl¼g¼'ne sunduğum ‘‘T¼rkiye’deki Suriyeli Kadınların Ontolojik G¼venliklerinin Feminist G¼venlik Yaklaşımı Çerçevesinde Analizi’’ adlı y¼ksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları kaynakçada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Safiye Cemre ELMAS

ÖNSÖZ

Göç tarih boyunca var olan ve insanlığın olduğu her dönemde de varlığını koruyacak olan bir harekettir. Tarih daha önce onlarca kez kitlesel göçlere tanıklık etmiş ve günümüzde de tanıklık etmektedir. Her göç kendi içinde belirli sancıları içermekte ve özellikle savaş, kaos, çatışma gibi nedenler dolayısıyla göç eden insanların yaşadığı sancılar çok daha büyük ve keskin olabilmektedir. Uluslararası ilişkiler açısından her geçen gün daha da önemli bir konu haline gelen göç olgusu Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde doğup büyümüş olmam ve göç edenlerin deneyimlerine birebir tanıklık etmem nedeniyle uzunca bir süre dikkatimi çekmiştir.

2013 yılında başladığım lisans eğitimimden bu yana göç konusunda gerçekleştirmiş olduğum onlarca farklı akademik çalışmanın en verimlisi olan ve kendime başta akademik olmak üzere farklı açılardan birçok şey kattığımı düşündüğüm bu tez ile hem Türk hem de Suriyeli kadınlarla gerçekleştirmiş olduğum derinlemesine görüşmeler ve saha çalışmalarım bana eşsiz deneyimler sunmuştur. Bu tez çalışmasının bundan sonra gerçekleştireceğim akademik çalışmalarına da ışık tutacağı inancındayım. Son olarak bugüne kadar rastlamış olduğum eril tahakkümün kadınlar üzerindeki olumsuz etkisi, bu çalışmaya feminist perspektiften bakışımı güçlendirmiş ve kolektif kadın gücünün önemini anlamama yardımcı olmuştur.

İzmir

02.02.2022

Safiye Cemre ELMAS

ÖZET

Bu tez Suriye İç Savaşı sonucunda Türkiye'ye göç eden Suriyeli kadınların ontolojik güvenliklerinde meydana gelen değişimi derinlemesine incelemektedir. Suriye'ye en yakın bölge illerinden biri olan Hatay ile bu bölgeye birçok açıdan uzak olan İzmir'de yaşayan Suriyeli kadınların ontolojik güvenliklerinin mekândan bağımsız olup olmadığı, dil, kültür, gelenek gibi faktörlerin ne denli etkili olduğunu sunmaktadır. Ontolojik güvenlik bireyin kendi iç dünyası ile dış dünyası arasında var olan ilişkinin mesafesi olarak tanımlanmaktadır. Bu bölge daralmaya başlıyor ve birey çevresinde gelişen olay ve olguların tutarlılığına karşı bir güven beslemiyorsa ontolojik olarak güvende değildir. Başka bir deyişle birey kendini varlık olarak ifade edebiliyor ve rutin ve alışkanlıklarını sürdürebiliyorsa o noktada ontolojik güvenlikten bahsedilebilir.

Çalışma Hatay'da yaşayan Suriyeli kadınların yoğunluğunun kendini ontolojik olarak İzmir'deki Suriyeli kadınlardan daha güvende hissettiklerini fakat İzmir'de yaşayan Suriyeli kadınların Hatay'dakilerden daha özgür hissetmeleri durumlarını ontolojik güvenlik olgusu ile ele almaktadır. Bu durumda etkili olan coğrafi yakınlık, dil, kültür ve gelenek birliği ile göç eden nüfusun yoğunluğunun Hatay'da İzmir'e göre daha fazla oluşu gibi etmenler oldukça önemlidir. Kısacası araştırmanın temel varsayımlarının başında yer alan bireyin kontrolü dışında gelişen etkenlerin ve belirsizliklerin ontolojik güvenliği olumsuz etkilediği fakat risk, tehdit ve rutinlerin bozulması gibi etmenlerle baş etme düzeyinin her birey açısından farklılık yaratabileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ontolojik Güvenlik, Feminizm, Kadın, Göç, Güvenlik, Suriye

ABSTRACT

This thesis examines the changes in Syrian women who migrated to Turkey as a result of the Syrian Civil War and the change in their ontological security. It presents whether the ontological security of Syrian women living in Hatay, one of the closest regional provinces to Syria, and Izmir, which is far from this region in many respects, is independent of the place, and how factors such as language, culture and tradition are influential. Ontological security is defined as the distance of the relationship between the inner world and the outer world of the individual. This region is starting to narrow and if the individual does not trust the consistency of the events and phenomena around him, he is not ontologically secure. In other words, if the individual can express himself as an entity and maintain his routines and habits, then ontological security can be mentioned.

The study deals with the ontological security phenomenon that the majority of Syrian women living in Hatay feel themselves ontologically more secure than Syrian women in Izmir, but the fact that Syrian women living in Izmir feel more free than those in Hatay. In this case, factors such as geographical proximity, language, culture and tradition unity and the density of the migrating population are very important in Hatay compared to İzmir. In short, it is seen that the factors and uncertainties that develop beyond the control of the individual, which are at the beginning of the basic assumptions of the research, negatively affect ontological security, but the level of coping with factors such as risks, threats and disruption of routines can make a difference for each individual.

Keywords: Ontological Security, Feminism, Woman, Immigration, Security, Syria

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GRAFİKLERLİSTESİ.....	vii
EKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST TEORİ VE FEMİNİST GÜVENLİK

1.1. Feminist Teorinin Kavramsal ve Tarihsel Çerçevesi.....	6
1.1.1. Feminist Teorinin Uluslararası İlişkiler Disiplinine Girişi.....	12
1.1.2. Feminist Teorinin Metodolojik Çerçevesi.....	15
1.1.3. Feminist Teorinin Uluslararası İlişkiler Kavramlarına Bakışı.....	17
1.2. Feminist Teori ve Savaş.....	22
1.2.1. Eski Savaş ve Soğuk Savaşta Kadın.....	26
1.2.2. Yeni Savaş ve Kadın.....	28
1.3. Feminist Güvenlik.....	30
1.3.1. Feminist Uluslararası İlişkilerin Güvenliğe Bakışı.....	33
1.3.2. Feminist Güvenlik Çalışmaları.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞİKLERDE ONTOLOJİK GÜVENLİK TEORİSİ

2.1. Bir Kavram Olarak Ontolojik Güvenlik.....	40
2.1.1. Ontolojik Güvenlik: Teorik ve Kavramsal Çerçeve.....	40

2.1.2. Ontolojik Güvenlikte Bireysel Kimlik ve Varoluşsal Süreç.....	44
2.2. Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Olarak Ontolojik Güvenlik.....	51
2.2.1. Ontolojik Güvenlik ve Geleneksel Güvenlik Teorileri.....	51
2.2.2. Ontolojik Güvenliğe Feminist Güvenlik Perspektifinden Bakmak.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KADINLARININ VE SURİYELİ KADINLARIN ONTOLOJİK GÜVENLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1. Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Kadınlar.....	63
3.1.1. Suriye İç Savaşı ve Sonuçları.....	63
3.1.2. Türkiye’de Yaşayan Suriyeliler ve Suriyeli Kadınlar.....	70
3.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi.....	75
3.2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	75
3.2.2. Araştırmanın Yöntemi.....	78
3.3.3. Feminist Yöntembilim.....	90
3.3.4. Araştırmanın Temel Varsayımları.....	93
3.3. Araştırmanın Sonuçları ve Analizi.....	94
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	128
TEŞEKKÜR.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	144

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Hatay İlinde Yaşayan Türk Kadınlarına Ait Demografik Bilgiler.....	82
Tablo 2 Hatay İlinde Yaşayan Suriyeli Kadınlarına Ait Demografik Bilgiler.....	83
Tablo 3 İzmir İlinde Yaşayan Türk Kadınlarına Ait Demografik Bilgiler.....	84
Tablo 4 İzmir İlinde Yaşayan Suriyeli Kadınlara Ait Demografik Bilgiler.....	85

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 İzmir’de Yaşayan Türk ve Suriyeli Kadınların Çalışma Durumları.....	79
Grafik 2 Hatay’da Yaşayan Türk ve Suriyeli Kadınların Çalışma Durumları.....	79
Grafik 3 İzmir’de Yaşayan Türk ve Suriyeli Kadınların Eğitim Düzeyleri.....	80
Grafik 4 Hatay’da Yaşayan Türk ve Suriyeli Kadınların Eğitim Düzeyleri.....	81
Grafik 5 İzmir’de Yaşayan Türk ve Suriyeli Kadınların Çocuk Sayıları.....	86
Grafik 6 Hatay’da Yaşayan Türk ve Suriyeli Kadınların Çocuk Sayıları.....	86

EKLER LİSTESİ

Ek 1 Demografik Sorular ve Ontolojik Güvenlik Soruları.....	109
Ek 2 Katılımcı Künyesi	109
Ek 3 Saha Fotoğrafları.....	113
Ek 4 Etik İzin Belgeleri.....	120

KISALTMALAR

AFAD	Afet ve Acil Durum M¼d¼rl¼g¼
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BMMYK	Birleşmiş Milletler M¼lteçiler Y¼ksek Komiserliği
IşİD	Irak ve şam İşlam Devleti
IRC	International Rescue Committee
ÖSO	Özg¼r Suriye Ordusu
PKK	K¼rdistan İşçi Partisi
PYD	Demokratik Birlik Partisi
YÖS	Yabancı Öğrenci Sınavı
YPG	Halk Koruma Birlikleri

GİRİŞ

Güvenlik olgusunun her geçen gün daha asimetrik bir hal aldığı günümüz dünyasında bu kavram fiziksel güvenliğin yanı sıra birey, benlik, kimlik güvenliği olarak da çalışılmaya başlamış ve ontolojik güvenlik kavramı özellikle 2000’li yıllar itibariyle sosyal bilimler alanında yer edinmiştir. Uluslararası İlişkiler alanının feminist teorisyenleri “kimin güvenliği”, “kim tarafından güvenlik” ve “nasıl güvenlik” sorularının yanıtlarında bireyi analiz düzeyi olarak kabul eder ve rasyonel teorilerden farklı yanıtlar verirler. Ontolojik güvenlik ise bir bireyin öz anlatılarındaki sürekliliğe ilişkin güven duygusuna odaklanır. Bu tez çalışmasının yola çıkışı da Suriye İç Savaşı sonucunda göç etmek zorunda kalan ve bu göç sürecinden etkilenen kadınların ontolojik güvenliklerinin ve anlatılarının uğradığı değişikliği saptama arzusu ile başlamış ve bu yolda hem göç eden kadınların hem de göç alan topluluktaki kadınların pratiklerinden yararlanarak çevresel faktörlere ve içinde bulunduğu sosyal yaşama duydukları güven algısıyla birlikte ontolojik güvenlik/güvensizlik durumlarının analizi hedeflenmiştir.

Bir disiplin olarak uluslararası ilişkiler en temelde devletleri analiz birimi olarak kabul edip karşılıklı devlet ilişkilerini incelemiş ve çok uzun bir süre temel aktörünü değiştirmemekte ısrarcı davranmıştır. Feminizm ise analiz düzeyini birey olarak odak noktasına almış ve bireysel ilişkileri açıklarken eşitlikçi, iletişim odaklı hem kitlesel hem de bireysel hareketlere yer veren bir ideoloji olarak karşımıza çıkmıştır.¹ Her ne kadar teorinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde feminizm diğer geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri tarafından dikkate alınmamış ve önemsenmemiş olsa da gün geçtikçe yapılan çalışmalar, gerçekleştirilen projeler ve akademik alandaki desteklerle gelişmesi hızlanmıştır. Bu durum uluslararası ilişkiler disiplinine yeni bir bakış açısı sunma yönündeki adımların atılmasına da neden olmuş ve feminizmin benimsediği eşitlikçi duruş disiplin açısından farklı olgulara da bakış açısını genişletmiştir. Bu nedenle bu tez göç olgusunu feminist teori perspektifini merkeze alarak incelemektedir. Göç olgusundan

¹Gün Taş, “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri”, *Akademik Haysiyetler*, 2016, 163-175, s.164.

en fazla etkilenen grubun kadınlar olması durumu da yine bu perspektifin bakış açısını güçlendirmektedir. Ayrıca savaş olgusunda meydana gelen değişim ve eski savaş-yeni savaş ayrımının net olarak ifade edilmesi ve yeni savaşların bir sonucu olarak insan güvenliğinin yalnızca fiziki değil, kimlik ve bireysel güvenlik açısından da ele alınmasının gerekliliği doğmuştur. Bu durum aslında ontolojik güvenlik olgusuna da yer vermenin önemini oluşturmuş ve bireylerin yaşamları içinde karşılaşmış oldukları durumlar neticesinde bozulan rutinlerinin ve sekteye uğrayan alışkanlıklarının ya da değişen mekân algılarının güvenlikleri üzerindeki etkiler değer kazanmıştır. Bu nedenle bu tezde göç eden kadınların ontolojik güvenlikleri de ele alınmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe ontolojik güvenlik açısından devletlerin beka ve süreklilik arayışlarını konu edinen çalışmaların yoğun olması ve bu tezin kavrama birey odaklı yaklaşması ontolojik güvenlik ve birey çalışmalarına katkıda bulunma hedefi taşımaktadır.

Feminist teorinin ortaya çıkma aşamasındaki konjonktür aynı zamanda teorinin ruhunu da yansıtan yönlerinden biri olmuştur. Öyle ki aydınlanma döneminin içine doğan bu teori bireylerin hak arayışları, kadınların uğruna mücadeleler verdikleri talepleri, eşitlik arayışları ile destek bulmuş ve anlam kazanmıştır. Her ne kadar geleneksel güvenlik yaklaşımları güvenliği devletin devamlılığı ve fiziksel güvenliği şeklinde ele alsaydı da 2000’li yıllarda ontolojik güvenlik yaklaşımı çalışmalarının hızlanması ve yaygınlaşmasıyla yalnızca fiziksel güvenlik değil, kimlik güvenliğinin de önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Anthony Giddens’in kavramsallaştırılmasının uluslararası ilişkiler disiplini içinde geliştirilmesi üzerine devamlılık kavramı da önem kazanmış ve belirsizlik, süresizlik, rutin gibi olgular ele alınmaya başlamıştır. Başta psikolojik bir kavram olarak ortaya çıkan ve ilk olarak Ronald D. Laing tarafından kullanılan ontolojik güvenlik bireyin kimliksel devamlılığını sağladığı ve öz anlatılarını sürdürebildiği bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.² Giddens ise kavramı “insanın kendi kimliğinin sürekliliğine ve çevresindeki sosyal ve maddi eylem ortamlarının tutarlılığına duyduğu güven”³ olarak tanımlamış ve hem bireylere hem de bireyin çevresine duyulan güvene değinmiştir. Ontolojik güvenliğe göre; hayatta meydana gelen risk ve tehditlerle doğru

²Ronald David Laing, “*The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*”, London, Penguin Books, 1960, s.39.

³Anthony Giddens, “*The Consequences of Modernity*, Polity Press”, United Kingdom, 1990, s.92.

şekilde baş edebilen, benliklerini sağlıklı şekilde devam ettirebilen bireyler güvendedirler. Buradaki temel nokta bireyin istikrarlı bir süreç içinde olması ve belirsizliğin aksine net ve devamlı bir kimlik anlatısına sahip olmasıdır.

Bu tezin temel araştırma sorusu; Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların ontolojik güvenliklerini analiz etmektir. Alt araştırma soruları ise;

1. Ontolojik güvenlik nedir? Kavram bireye nasıl odaklanır?
2. Ontolojik güvensizliğin nedeni olan kaygı nasıl tanımlanır?
3. Göçmen kimliği altında olmak ontolojik güvenliği nasıl etkiler?
4. Rutinler ontolojik güvenliği anlamlandırmada nasıl rol oynar?
5. Ev sahibi topluluk ile göçmenler arasındaki ontolojik güvenlik algısı nelere göre değişkenlik gösterir?
6. Mekân ve zaman ontolojik güvenlikte ne derece etkilidir?
7. Uluslararası ilişkiler temelinde ontolojik güvenlik çalışmaları neye odaklanır? şeklinde belirlenmiştir.

Bu tezde Suriye İç Savaşı’nın tetiklemiş olduğu göç dalgası sonucunda yerinden edinen ve milyonlarca Suriyeli vatandaşın ve Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli kadınların göç süreci sonucunda yaşadıkları güvenlik ve kimlik sorunlarına ontolojik güvenlik teorisi açısından bakılacak ve hem göç eden Suriyeli kadınların hem de göç alan ev sahibi topluluktaki Türk kadınlarının ontolojik güvenlikleri farklı parametreler açısından irdelenecektir. Burada belirtilmesi gerekir ki *Türk Kadını* tanımlaması herhangi bir etnik köken ya da kimlik belirtmemekte; yalnızca Türkiye’de yaşayan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bireyleri kapsamaktadır. Aynı şekilde *Suriyeli Kadın* tanımlaması da herhangi bir etnik köken ya da kimlik belirtmemekte ve yalnızca Suriye’den göç eden kadınları tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bunun dışında ontolojik güvenliğin sağlanmasında hangi durum ve olguların önemli olduğu

üzerinde durulurken, bu olguların demografik, kültür, nüfus ve daha birçok açıdan farklı yapılara sahip olan şehirlerde yaşayan kadınlar için aynı olup olmadığı analiz edilecektir. Buna paralel olacak şekilde tezin birinci bölümünde çalışma kadın çalışması olduğundan ve feminist teori perspektifi tarafından analiz edildiğinden dolayı bu teorinin kavramsal ve tarihsel çerçevesine yer verilecek ve buna bağlı olarak feminizmin Uluslararası İlişkiler Disiplini 'ne girişi, metodolojik çerçevesi, diğer uluslararası ilişkiler kavramlarına bakışı ele alınacaktır. Ayrıca Suriye İç Savaşı sonucunda geçici koruma statüsü altında ülkemizde yaşayan Suriyeli kadınların ele alındığı bir tez olmasından dolayı feminizmin savaş olgusuna bakışı da ele alınacak ve savaş olgusunun uğradığı dönüşüm ve gelişim eski savaş-yeni savaş olgularını doğurduğundan bu iki kavrama da değinilecektir. Güvenliğe karşı sunduğu argümanlarla güçlenmiş olan feminizmin güvenlik çalışmalarındaki rolü ve önemi büyük olduğundan bu çalışmalara da değinilecektir.

İkinci bölümde, 1990'lı yıllardan bu yana güvenlik sorunlarına olan bakışın değişimi ile yalnızca askeri değil, farklı boyutlardan da ele alınması gereken bir kavram olduğu anlaşılan güvenliğin yeni kavramlarla genişlediği görülecek ve bu bağlamda ontolojik güvenlik ele alınacaktır.⁴ O güne kadar yalnızca somut parametreler üzerine kurulu olan güvenlik kavramının değişimi ve varlığın devamlılığına dahil olan, süreklilik içeren, istikrarı arayan soyut kavramlara da yer vermesi bireyler için olduğu kadar devletler için de var olmanın vazgeçilmez unsurlarından birini göstermektedir. Bu nedenle özellikle varoluşsal süreç üzerine de yoğunlaşacak ve ardından ontolojik güvenliğin geleneksel güvenlik teorilerine bakışı ele alınacaktır. Karşılıklı bağımlılıklar ve otobiyografik devamlılığı esas alan anlatıların oldukça eril oluşu çok uzunca bir süre feministlerin eleştirdiği noktalardan biri olmuş ve kimlik anlatılarındaki bu cinsiyetçi yapıya karşı bir duruş sergilenmiştir. Ontolojik güvenlikte karşımıza çıkan kaderci yaklaşım ile içsel-duygusal anlatılar çoğu zaman kadınsı olarak öne sürüldüğünden sorunlu bakış açılarını ortaya çıkarmış bu da feminizmin ontolojik güvenliğe bakış açısının eleştirel olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur. Feminist teorinin bu

⁴Bahar Rumelili, Sibel Karadağ, "Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar", *Toplum ve Bilim*, 2017, Cilt 140, ss. 69-92, s.72.

noktadaki eleştirileri feminist güvenliğin ontolojik güvenliğe bakışı adlı başlıkta irdelenecektir.

Üçüncü bölümde ise Suriye’de yaşanan savaşa doğru giden süreçte etkili olan farklı nedenlerin altı çizilerek bu savaşın sonuçları ve etkileri ile günümüze kadar devam etmesinin nedenleri açıklanacaktır. Savaş sonucunda göç etmek zorunda kalanların çok büyük bir çoğunluğu Türkiye’ye göç etmek durumunda kalmış ve bu rakam Göç İdaresi Başkanlığı tarafından 3.741.251 olarak belirlenmiştir.⁵ Rakamın oldukça fazla olması nedeniyle ortaya çıkan toplumsal uyum ve entegrasyon sorunları da bu bölümde ele alınacak ve veriler analiz edilecektir. Tezin temel amacı olan Hatay ve İzmir illerinde yaşayan özellikle Suriyeli ve ardından Türk kadınlarının ontolojik olarak güvende hissedip hissetmedikleri durumu kadınlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve derinlemesine görüşmelerle analiz edilecek ve görüşme kayıtlarında (yazılı) kadınların deneyimlerine bu bölümde yer verilecektir. Suriyeli kadınların göç deneyimleri üzerinde özellikle yoğunlaşmış olduğundan bu pratiklere sıklıkla yer verilmiştir. Türk kadınlarının kitlesel bir göç hareketi yaşamamış olmalarından dolayı kadınlar kontrol grubu olarak kullanılmış ve böylece her iki ilde toplumsal uyumun derecesi de analiz edilmiştir. Daha önceki bölümlerde ele alınan feminizm, ontolojik güvenlik yaklaşımı ve bu yaklaşımın birey üzerindeki etkisinin zaman, mekân, rutin ve alışkanlıklara bağlı olup olmadığı sorusu görüşme yapılan kırk kadından alınan yanıtlar neticesinde değerlendirilip analiz edilecektir. Katılımcıların dilinden kendi görüş ve düşünceleri ile aktardıklarından yola çıkarak ortaya çıkan bulgular bu bölümde tartışılacaktır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın uluslararası ilişkiler literatürüne olan katkısından söz edilerek alan yazına sağlanabilecek diğer katkılara da değinilecektir. Ayrıca içinde bulunduğumuz olağanüstü dönemden dolayı kısıtlı noktalardan bahsedilerek bundan sonraki süreçte aynı konuda yapılacak olan çalışma ve araştırmalara teşkil edebileceği örnekler üzerinde durulacaktır.

⁵T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim: 10.02.2022.

BİRİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST TEORİ ve FEMİNİST GÜVENLİK

1.1. Feminist Teorinin Kavramsal ve Tarihsel Çerçevesi

Feminizm kavramının ortaya çıkışını belirtecek tek bir olgu ya da olayın olmaması kavramın tanımlanmasındaki güçlüğü de meydana getirmektedir. Bu yönüyle feminizm edebiyattan, sanata, uluslararası ilişkilerden sosyolojiye birçok farklı alanda farklı tanımlamalara ve teorik çerçevelere sahip olmuştur. Bu durum tarihsel olarak da feminizmin tek bir çıkış noktasından türemiş olduğunu söylemeyi neredeyse imkânsız kılmakta ve farklı kaynaklara yönelmeyi zorunlu hale getirmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde haklı talepleri olan kadınlar bu taleplerini elde etmek amacıyla bir araya gelmişlerdir. Penelope Barker “Biz kadınların sesimizin duyulmasına izin vermemiz çok zamanımızı aldı”⁶ sözleri feminizmin yayılmasında kadınların karşılaştığı güçlükleri özetler niteliktedir. Feminizmin ve savunmuş olduğu toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu denli zor süreçlerden geçmesinin temel nedenlerinden biri insanların içine doğdukları toplumlarda genel eğilimin cinsiyetçi yaklaşıma bağlı olmasıdır. Bu hususta Simone De Beauvoir “Kadın doğulmaz, kadın olunur. Hiçbir biyolojik, psikolojik veya ekonomik kader, dışının toplumda üstlendiği figürü tanımlamaz; Bir bütün olarak bu ara ürünü, erkek ve dişi denilen hadım (cinsiyetsiz) arasında detaylandıran yegâne şey medeniyettir.”⁷ diyerek bu savı desteklemektedir.

Feminizm kavramına etimolojik olarak bakıldığında Latince kadın anlamına gelen *femine* sözcüğünden türetildiği ve Fransızca’ya *feme* olarak 1830’lu yıllarda, İngilizce’ye ise *womanism* olarak 1890’lı yıllarda girdiği görülmektedir.⁸ Feminizm tanımlarının ortak olarak üzerinde uzlaştığı temel şey erkek egemenliğine ve eşitsizliğe karşı bir duruş sergilediğidir. Birçok insanın feminizm nedir sorusuna vermiş olduğu

⁶Penelope Barker, *Feminizm Kitabı*, Alfa Yayınları, 2020, s.30.

⁷Simone De Beauvoir, *The Second Sex*, Vintage Books New York, 1953, s.330.

⁸Sevim Ayşe, “Feminizm”, İstanbul, İnsan Yayınları, 2005, s.7.

yanıt politik ve duygusal yüklerinin birer sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹ Ancak farklı bölgelerde ve farklı teorik ve ideolojik altyapılarda yer alan kadınların birbirlerinden farklı feminizmleri olması oldukça doğaldır.¹⁰ Yakın dönemdeki çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda feminizmin ortak yargılarının ve eleştirdiği noktaların dışında kendi içinde farklı teorik savunucuları barındırması ve liberal feminizm, inşacı feminizm, eko feminizm, Marksist feminizm, post kolonyal feminizm gibi birçok feminist akımı oluşturması da bu farklılıkların bir sonucudur.¹¹ Feminizmin kendi içinde farklılaşmasının bir diğer nedeni de oluşturulmak istenen toplum modellerinin farklı olmasıdır ve elbette bu durum baskı araçlarına karşı geliştirilmiş mücadele yöntemlerini de farklı kılmaktadır.¹² Ancak yalnızca tek bir kültürün etkin olduğu veya tek bir ideolojinin baskın rol oynadığı feminizm türünü baz almak yerine kavramı kümülatif olarak görebilmek ve tarihsel gelişimini dikkate alarak anlamlandırmaya çalışmak feminist kuramın daha doğru bir şekilde anlaşılmasını ve ele alınmasını sağlamaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında kadınların her dönemde ve toplumda ikinci sınıf insan olarak görüldükleri, ezildikleri ve temel haklarından dahi mahrum bırakıldıkları karşımıza çıkmaktadır. Elbette kadınlar her dönemde bu durumdan oldukça rahatsızlık duymuşlar ve ilk olarak orta çağda bu haksızlıklara karşı mücadeleler sergilemeye başlamışlardır. Bu dönemde haklarını elde edebilmek için mücadele eden ilk kadınlardan biri olan Christine de Pizan *The Book Of The City Of Ladies (Kadınlar Şehri)* eseriyle kadınların kendilerini erkeklere karşı savunmaları gerektiğini belirtmiştir.¹³ Pizan bu eserini daha önce yayımlanmış olan ve kadın düşmanlığını içeren eserlere karşı bir yanıt niteliğinde yazmış ve Fransa’da büyük bir yankı uyandırmıştır. Daha önce kadın olmak bir yana insan olarak dahi görülmeyen, taleplerini dile getiremeyen kadınlar ilk defa On yedinci yüzyılda sessiz çılgınlıklarından vazgeçip sesli çılgınlıklar atmaya başlamışlardır.¹⁴ On yedinci yüzyıl kadınların kendi kimlikleri hakkında sorular sorup; öz imajlarını ele

⁹Offen Karen, “Defining Feminism: A Comparative Historical Approach”, *Chicago Journals*, Cilt. 14, No 1, Autumn, 1998, s.119.

¹⁰Notz Gisela, *Feminizm*, (Çev. Sinem Derya Çetinkaya), Ankara, Phoneix Yayınları, 2. Baskı, 2018, s.9.

¹¹Eken Mehmet Evren, *Feminizm, Maskülenite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti, Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (der.) Ramazan Gözen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.474.

¹²Çakır Serpil, *Feminizm; Ataerkil İktidarın Eleştirisi, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (der). Birsen Örs, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, 2012, s.416.

¹³Gisela Notz, 2018, s.34.

¹⁴Michel Andre, *Feminizm*, (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul, s.24-32.

almaya başladıkları bir dönem olmuştur. Bu dönemde kadınlar kolektif olarak seslerini yükselttikçe ortak hikayelerinin ve yaşanmışlıklarının olduğunu görmüşler ve bu yaşanmışlıkları ve içinde bulundukları durumları zaman zaman broşürlere basan kadınlar bu hamleleri ile erkeklerin dayattığı stereotipleri kabul etmek istemediklerini belirtmiş ve kadınsı benlik kalıplarını yıkmaya çalışmışlardır.¹⁵ Fransa’da da kadınlar benzer talepleri dile getirip, Marie de Jars de Gournay öncülüğünde özellikle eğitim hakkı konusunda direnişler sergilemiş ve erkekler gibi siyasal, sosyal ve toplumsal bir çok konuda eşit kazanımlar talep etmişlerdir¹⁶.

Feminizmin siyasal çıkış noktası olarak kabul edilen Fransız Devrimi vatandaş kavramının kullanılmaya başlandığı dönemdir.¹⁷ Birçok alanda etkili olan ve tüm dünyayı tesiri altına alan devrimde kral ve kraliçenin idama doğru ilerleyen sürecinde kadınlar da çok önemli roller oynamış ve erkeklerle beraber hareket etmişlerdir. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de hak ve taleplerin duyurulmasında özellikle yazılı haberleşme araçlarının önemli rol oynayacağını farkına varılmış ve yayılmasının sağlanmış olmasıdır. Bu sebeple kadınlar bu kez devrim sürecinde yazılı medya araçlarını aktif olarak kullanmış ve direnişlerine yardımcı olacak yan kaynakları elde etmişlerdir. Devrim sırasında ve devrimin ardından belirli haklar elde etmeyi başaran kadınlar mücadelelerini bununla sınırlı tutmayıp; asıl problemin erkek egemenliğinin varlığı olduğunu belirtmiş ve direnişlerine bu yönde de devam etmişlerdir.¹⁸ Bu dönemde insan haklarının kadınlar için de uygulanması amacıyla çaba sarf eden Olympe De Gouges *Kadın ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi* adlı bildirgeyi yayımlamış ve bu bildirge nedeniyle yargılanıp infaz edilmiştir.¹⁹ Bu süreçten sonra gerçekleştirilen politik uygulamalar ve kadınlar üzerinde her geçen gün artarak oluşturulan yoğun baskılar kadınların devrimci ruhlarını daha da perçinlemiş ve önüne geçilemez bir durum haline getirmiştir. Pek çok feminist tarafından dile getirilen eşit eğitim, eşit sosyal haklar gibi talepler fazla cüretkâr bulunsa da bu durum güç odaklarını şaşırtmış ve kadınlar üzerinde tahakkümünü kuran erkek

¹⁵Anne Mary Schofield, “Womens Speaking Justified The Feminine Quaker Voice”, *Tulsa Studies In Women’s Literature*, Cilt 6, No 1, Spring 1987, ss. 61-77.

¹⁶Notz, 2018, s.35.

¹⁷Notz, 2018, s.39.

¹⁸Dilek İmançer, Feminizm ve Yeni Yönelimler, *Doğu Batı Dergisi*- Dünya Neyi Tartışıyor; Yeni Düşünce Hareketleri, 19: 155-176’dan aktaran Özlem Tür, Çiğdem Aydın Koyuncu, Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler, (Der: Evren Balta), İletişim Yayınları, 2018 İstanbul, s.38

¹⁹Notz, 2018, s.39.

hegemonyası sarsılmaya başlamıştır. Yalnızca kadınlara verilmesi istenen haklar değil; tüm toplumda uygulanması gereken ve beklenen bir takım eşitlikçi uygulamalar talep edilirken dönemin öne çıkan sloganlarında savaş karşıtlığı, ulusların barışının daim olması gerektiği gibi özellikle erkekliği çağrıştıran alanlara karşı da tepki gösterilmiştir. Yine bu dönemde dergi ve broşürlerle geniş kitlelere ulaşma hedefi kendini göstermiş ve bu sefer kadınların kurtuluşuna giden yolda işçilerin ve sömürülen diğer bireylerin kurtuluşunun da dile getirilmesi dikkat çekmiştir. Bu hususta Latin Amerika kadınlarının yaşadıkları baskıyı dile getiren ve bu bölgede feminizmin öncüsü olarak kabul edilen Flora Tristan feministlerle ve sosyalistlerle görüşüp değişimin yaşanması için birtakım öneriler sunmuş, konuşma kulüpleri düzenleyerek kadınların ezildikleri alanların daha çok ev içinde ve maddi kaynaklı olduğunu belirtmiştir.²⁰ Bu konuda “Baskı altında olan erkek bir başkasını baskı altına alacaktır. Bu da karısıdır. Kadın bir proleterin proleteridir”.²¹ diyerek durumu özetlemiştir. Her ne kadar Fransız Devrimi feminizmin modern politik düşünce tarihinin başlangıç noktası olarak görülse de daimî şekilde örgütlenmiş bir kadın hareketinin başlangıcı 1848 Devrimi’ne dayanmış ve Alman kadınlar mutlakiyetçi hükümetlerin baskıcı politikalarına karşı büyük bir direniş sergilemişlerdir.²²

On dokuzuncu yüzyıl feminizm çalışmalarında birinci dalga olarak adlandırılan döneme tekabül etmiş ve bu dönem endüstriyel toplum ve liberal bağlamda ortaya çıkmış²³, kapitalist faaliyetlerin ve emek sömürsünün yoğun olarak hissedildiği döneme denk gelmiş ve kadınlar bu sömürü faaliyetlerini yoğun olarak hem iş hayatında hem de evde yaşamışlardır. Bu dönemde kadınların birleşme çağrıları vuku bulmuş ve feminist talepler tek bir çatı altında toplanmaya başlamıştır. Başlangıçta eşit haklar üzerinde yoğunlaşan hareket, yasal tanınma ve eğitim hakkı için büyük çaba sarf etmiştir. Bu çaba temel hakların elde edilmesi yolundaki hareketleri de büyük ölçüde olumlu etkilemiş ve

²⁰Busse Erika, “Flora Tristan and Peruvian Feminists in The Twentieth Century”, *Journal of Women's History*, 15(3), 124-128, 2003.

²¹Fitnat Durmuşoğlu, Kadın İşçi, Yaşamı Devrim Olan Bir Kadın, <https://www.kadinisci.org/2021/04/13/yasami-devrim-olan-bir-kadin-flora-tristan/> Erişim: 22.02.2022.

²²Notz, 2018 s.4.

²³Krolokke Charlotte and Soresen Anne Scoot, “Three Waves of Feminism: From Suffragettes to Grrls”, *Gender Communication Theories & Analyses: From Silence to Performance*, Sage Publications, Thousand Oaks, USA, 2005.

ilk dalganın değeri diğer aşamalarda da hissedilmiştir.²⁴ Ancak bu döneme damga vuran en büyük talep kadınların erkeklerle eşit oldukları gerçeğinden hareketle oy hakkı kullanma talepleri idi. Ancak dünyanın çeşitli ülkelerinde; Almanya’da, Fransa’da İngiltere’de birçok kadın talep ettikleri hakları elde etmeye çalışırken baskı ve zulümle karşı karşıya kalmış ancak sonuçta daha da güçlenerek ve örgütlenerek ayağa kalkmayı ve farklı ülkelerde aynı tarihsel süreç içinde el ele olmayı ve tüm hareketler sonucunda oy, mülkiyet hakkı ve eşit eğitim gibi hakları kazanmayı başarmışlardır.

Feminizmin ikinci dalgası olarak adlandırılan süreç ise temel olarak İkinci Dünya Savaşı’nın yaşandığı döneme tekabül etmekte ve kadınların taleplerinde değişikliklerin yaşandığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk dalgada vatandaşlık üzerine elde ettikleri hakları kullanan kadınlar ikinci dalgaya 1960’lı yıllarda başlamış ve 1990’lara kadar sürdürürken; savaş karşıtı, azınlık hakları ve özellikle de cinsellik ve üreme hakları hususunda yoğun çaba sarf etmişlerdir.²⁵ Bu dönemi anlatan en temel ve akıllarda kalan slogan ise *kişisel olan politiktir* sloganı olmuş ve kişisel, özel olarak kabul edilen kürtaç, işsizlik problemi, cinsel veya cinsel olmayan hastalıkların kişisel alandan çıkarılıp politik alana dahil edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.²⁶ Bu sloganın kültleşmesinde çok büyük bir rolü olan Carol Hanisch: “Gerçekte, her ilişki bir sınıf ilişkisidir, bu nedenle kadın ve erkeğin ilişkisindeki kişisel sorunlar, kolektif olarak çözülebilecek politik sorunlardır.”²⁷ Diyerek siyaset aracı haline getirilen kişisel hak ve özgürlükleri erkek-kadın sınıflaşmasının bir sonucu olarak görür ve bu sorunu çözümlemenin yolunun toplumsal çözümler olacağını belirtir. Feminizmin bu dalgasında kadınların küresel talebi ile karşılaşmak oldukça zorlu bir hal almış ve özellikle batı ülkelerinde yaşayan kadınlar ile üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınların taleplerinin paralel olmaması var olan farklı kültür, sağlık, ekonomi ve diğer kıstaslar göz önünde bulundurulduğunda daha anlaşılır bir hal almıştır. Öyle ki bu süre içinde kendi vatanlarında var olma ve hayatta kalma mücadelesi veren kadınlar ile özgürlüklerinin

²⁴Jessica Robertson, “Feminism Through The Ages: Making Waves”, Conference: Sociological Foundations of Thought, January 2019.

²⁵Martha Rampton, “Four Waves of Feminism”, *The Magazine of Pacific University*, Oregon, 25 October 2015.

²⁶Becky Thompson, “Multiracial Feminism: Recasting the Cronology of Second Wave Feminism”, *Feminist Studies*, Cilt 28, Sayı 2, 2002, s. 347.

²⁷Carol Hanisch, *Radikal Feminizm Üzerine; Kişisel Olan Politiktir*, (çev.) Hanife Aliefendioğlu, A. Nazar Erişkin, Kocaeli, Kült Neşriyat, 2013, s.7.

maksimum seviyeye yükselmesini bekleyen kadınların talepleri elbette ki birtakım ayrışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu yüzden bu dönemde sıklıkla dile getirilen küresel feminizm kavramı yara almış ve zaten kadınların ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğü ülkelerde bu kadınlar bir de ataerkil baskılarla karşı karşıya kalmışlardır.

Üçüncü dalga feminizm olarak adlandırılan dönemde temel olarak feminizmin ilk iki dalgasındaki algı ve pratiklere eleştirel olarak yaklaşmış ve yanlış olarak ele alınan birtakım algılamalara da karşı çıkmıştır.²⁸ Bu dönemde hem kadınlar hem de mikro politikalar ile ilgili birtakım çalışmalar yapılmış ve diğer dalga feminizmlerden farklı olarak çeşitli konulara değinilmiş, özellikle kadınları sınırlandıran baskı altında tutan, özgürlüklerini içinde bulunulan alan ayrımı fark etmeksizin kısıtlayan yapıya karşı bir duruş sergilenmiştir.²⁹ Her kadınının yaşamsal tecrübe ve deneyimlerinin farklı olduğu düşüncesinden hareketle bu dönemde kişisel kadın sorunları üzerinden siyaset yapma eğilimi ortaya çıkmış ve ortak problemler saptanarak bu problemlerin politikleşmesi gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Ayrıca bu dönemde çevre sorunları, işsizlik, eşitlik vurgusu ve adalet gibi kavramlar da ele alınarak farklı bakış açıları ortaya atılmıştır.³⁰

Dördüncü dalga feminizm ile ilgili olarak; sosyal medyanın günümüzdeki etkisi yadsınamaz derecede büyüktür ve bu nedenle feminizm üzerinde de etkili olduğu bilinen bir gerçekliktir. Sosyal medyanın devleri Microsoft, Always gibi şirketler de verdikleri reklamlarla birlikte feminizme zaman zaman destek olmakta ve cinsiyetçi bakış açısına karşı eleştiriler geliştirmektedirler. 2014 yılında Amerikalı iki feminist Twitter üzerinden başlattıkları kampanya ile kadınların güzellik algıları altında kaldıkları baskılardan söz etmiş ve sosyal medyada bu güzellik algılarının etkisiyle tacize maruz kalan kadınlarla ilgili hareketin başlamasına yardımcı olmuşlardır.³¹ Ekim 2012’de ise uluslararası isimlerin katkılarıyla ortaya çıkan MeeToo (Ben de) Hareketi yayılmaya başlamıştır. Birçok ünlü aktör ve iş insanının da yer aldığı bu hareket çerçevesinde kadınlar iş yerlerinden sokaklara kadar her alanda uğradıkları tacizleri sosyal medya

²⁸Gün Taş, “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri”, *Akademik Haysiyetler*, 2016,163-175, s.171.

²⁹Derya Özveri, *Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*, Hasret Çomak (Der.), Uluslararası İlişkilere Giriş; Teorik Bakış, 1. Basım, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2009, s.210.

³⁰Taş, 2016 s.172.

³¹Shruti Jain, “The Rising Fourth Wave: Feminist Activism and Sigital Platforms in India”, *ORF Issue Brief*, Sayı. 384, July 2020, s.3.

üzerinden duyurmaya başlamış ve hareket kısa sürede yankı uyandırmıştır. İngiliz gazeteci Kira Cochrane’a göre; kadınlar çevrimiçi zorbalığa o kadar maruz kalmış ve öylesine yorulmuşlardı ki binlerce kadın çevrimiçi ortamda sesini yükseltmeye başladı ve bir haftada on binlerce Twit atıldı.³² Cochrane; “Bugün Twitter ve Tumblr ile büyüyen, feminist dili ve kavramları kusursuz bilen ergen kızlar vardır”³³ diyerek feminist makaleler ve köşe yazılarıyla güçlenen dördüncü dalga feministleri anlatmıştır. Dördüncü dalga feministler üçüncü dalganın kesişimsel özellikleri üzerinde yükselmiştir. Bu noktada kesişimsel cinsiyet kavramının da önemi oldukça büyüktür. Öyle ki kesişimsel cinsiyet ırk, ulu, yaş, cinsiyet gibi olguların birbirinden bağımsız olarak ele alınamayacağını vurgulamakta ve üst üste binmiş kimliklerin karmaşık yapısını anlamaya yardımcı olmaktadır.³⁴

1.1.1.Feminist Teorinin Uluslararası İlişkiler Disiplinine Girişi

Feminizmin uluslararası ilişkiler disiplinine girişi 1980’li yıllarda gerçekleşmiş ve bu noktada yeni mayalanmış olduğu alan çalışanları tarafından sık sık dile getirilmiştir.³⁵ Her ne kadar 1980’li yıllarda disipline giriş yaptığı kabul edilse de bu tarihten önceki dönemlerde de uluslararası alanda görünür olmak amacıyla kadınlar yoğun olarak çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Feministler her şeyden önce küresel politika anlayışını kadınların deneyimlerinden yola çıkarak ele almanın çok daha anlaşılır olacağını belirtmiş ve temelde bu düşüncüyü savunmuşlardır.³⁶ Bu dönemde kadınların uluslararası ilişkiler içindeki her platformda ve özellikle de uluslararası arenada temsil edilme arzuları ve buna paralel olarak sarf ettikleri çabalar kadınların bu disiplinden uzak kalmamasına ve disiplin ile feminizm arasındaki bağın güçlenmesine neden olmuştur.

³²Kira Cochrane, “The Fourth Wave of Feminism: Meet the Rebel Women”, *The Guardian*, December 10, 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/10/fourth-wavefeminism-rebel-women> Erişim: 21.01.2022.

³³Cochrane, *The Guardian*, 2013.

³⁴Başak Kocadost, Kesişimsellik, Feminist Bellek, <https://feministbellek.org/kesisimsellik/> Erişim: 10.09.2021.

³⁵Feminist yaklaşımın uluslararası ilişkiler disiplinindeki etkinliği ve nüfuzundaki aşamaları hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Christine Sylvester, *Feminist International Relations-An unfinished Journey*, Cambridge, Cambridge University Press. 2002.

³⁶Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, *Interantional Relations Theories, Discipline and Diversity*, 3. Edition, 2013, s.s. 205-222, s.212.

Feministlerin bakış açısına göre uluslararası ilişkiler bir disiplin olarak son derece genç olmasına rağmen oldukça eril ve erkek egemen söylemlerin baskın olduğu bir disiplindi. Özellikle sarsılmaz bir devlet tahayyülünün varlığı disiplinin her noktada güç, egemenlik, güvenlik, savaş, çatışma gibi kavramları kullanmasına neden oluyor ve gün geçtikçe buna benzer daha fazla erkekliği çağrıştıran kavramın doğmasına sebebiyet veriyordu. Dünya sömürgeleşme sürecini yaşarken ve kadınlar da yoğun olarak bu sömürgeleşme süreci içinde yer alırken feminizm hareketi uluslararası alanda kadınların da varlığı göstermek amacıyla belirli hedefler gütmüş ve ilk olarak 1880 yılında Uluslararası Kadın Konseyi kurulmuştur.³⁷ Konsey kurulduktan kısa bir süre sonra ilkelerini belirlemiş ve gün geçtikçe daha fazla katılımcıyla binlerce kadını bir araya getirerek uluslararası arenada görünürlük kazanmayı başarmıştır. 1915 yılında ise C.Eastman ve Jane Adams tarafından Kadınların Barış Partisi kurulmuş ve bu oluşumda kadınlar savaş olgusunu ele almışlardır.³⁸ Bu noktada erkeklerin karar verip uyguladığı ve yine erkeklerin kendi güç gösterilerini ve silahlarını ortaya koydukları savaş olgusu kadınlar tarafından lanetlenmiş ve kadınların da savaşlardan büyük ölçüde etkilenmeleri durumu dile getirilerek kız kardeşlik kavramına vurgu yapılmıştır. Böylece kadınlar tarafından gerçekleştirilen bu kongre ve toplantılarda devletlere barış ve huzur içinde bir arada yaşama çağrısı yapılmış ve savaş, şiddet, silahlanma kavramları üzerinde eleştirel konuşmalar gerçekleştirilmiştir.

Bu dönemde kadınlar Milletler Cemiyeti'nin hem kuruluş aşamasında hem de faaliyetlerinde aktif rol almış ve çabaları sonucunda *eşit işe eşit ücret* ilkesi cemiyetin ilkeleri arasında yer almıştır.³⁹ Feministlerin haklarını arayışları sırasında yalnızca kadınların değil ezilen tüm grupların yanında yer almaları ve ötekileştirilen sınıflara destek vermeleri dünyadaki özgürlük arayışını perçinlemiştir. Yalnızca siyasi ve hukuk alanında değil; edebiyat, sanat, bilim, felsefe ve uluslararası politika gibi birçok alanda kadınlara yöneltilen önyargı ve ötekileştirici tavırların son bulması gerektiği belirtilmiş ve erkek egemen dilin kullanımı yeniden eleştirilmiştir. Bu dönemde kendi düşüncelerini kendilerine ait olan oluşumlar içerisinde yazmak isteyen kadınlar yayınevleri kurmuş ve *Feminist's Studies*, *Womens Studies* gibi dergiler yayımlayarak kamuoyunda daha etkin

³⁷Muhittin Ataman, "Feminizm; Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar", *Alternatif Politika*, Cilt1, Sayı1, 1-41, Nisan 2009, s.3.

³⁸Marysia Zalewski, "Well, What is The Feminist Perspective on Bosnia?", *International Affairs*, April 1995, Cilt 71, Sayı 2, ss.339-356, s.348.

³⁹Ataman, 2009, s.4.

rol oynamaya başlamışlardır.⁴⁰ Ana akımın en çok okunan *Foreign Affairs*, *SAIS Review*, *International Organizations* gibi dergilerde feminizmle ilgili yazılan makale ve yazıların sayılarındaki artış ve gerçekleştirilen kongre ve sempozyumların sayısının artması cinsiyet çalışmalarına daha fazla yer verilmesine neden olmuştur.⁴¹ Feminizmin uluslararası ilişkilere girişinde elbette ki bir takım tarihsel nedenler ve olgularda etkili olmuştur. Örneğin 1975 ve 1985 yılları arasında düzenlenen kadın konferanslarını Birleşmiş Milletler *Kadınların On Yılı* olarak tanımlamış ve farklı şehirlerde düzenlenen konferans çıktıları kadın hakları konusunun daha fazla duyulması ile sonuçlanmıştır. Bir diğer tarihsel nedenin Soğuk Savaş'ın bitişi ile ilgili olduğunu belirten düşünürlere göre bu süreçten sonra uluslararası ilişkiler kavramlarında birtakım değişiklikler meydana gelmiş ve çevre, işsizlik, cinsel hastalıklar gibi toplumsal cinsiyet olgusu da tartışma alanları içinde yer almıştır. Bu noktadan sonra feminizm ayakları yere sağlam basan bir kuram olmaya ve diğer teoriler tarafından da kabul görmeye başlamıştır.

Sosyal bilimler alanındaki ilerleyişi feminizmin uluslararası ilişkiler alanındaki ilerleyişi ile paralel gitmiş ve bu yönüyle feministler tarafından alandaki en eril disiplin olarak ele alınan uluslararası ilişkiler içinde yer edinişi feminizmin başarısı olarak görülmüştür. Tüm bu gelişmeler o döneme kadar devleti yegâne aktör olarak gören ve başat rolü verip, sistemini patriarkal düzen üzerine kuran uluslararası ilişkiler içinde kadınların aktif rol oynamasına imkân sağlamış ve kadınların yoğun katılımı ile hem kamusal hem de özel alandaki görünürlükleri artmıştır. Özellikle son dönemlerde kadınların uluslararası örgütler bünyesindeki aktif katılımları ve bu örgütler içinde özellikle çevre ve göç gibi güncel konularda yönelttikleri fikirler ve cinsiyet temelli eleştiriler oldukça önem kazanmış, böylece hem alana hâkim dilde hem de kurumsal yapılarda bir takım olumlu değişimlerin yaşanmasına vesile olmuştur. Feminizmin bu çabası süreç içinde karşılık bulmuş ve özellikle devlet yapılarında kadınlara erkeklerle eşit imkanların verildiği hakların ve ekonomik fırsatların eşitlendiği bir sürece girilmiştir.

Özetle; özellikle son yirmi yılda toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler çalışmaları aynı zamanda feminist uluslararası ilişkiler olarak adlandırılmaya başlamakta ve bu teori ana akım uluslararası yaklaşımlara kadınların söylemlerini de katarak cinsiyet

⁴⁰Ataman, 2009, s.5.

⁴¹Diana Thorburn, "Feminism Meets International Relations", *SAIS Review*, (1989-2003), Yaz, 2000, Cilt 20, Sayı 2, ss. 1-10, s.1.

eşitliği vurgusunu sıklıkla yapmaktadır.⁴² Feminist yaklaşımın uluslararası ilişkiler alanı içinde bu denli büyümesinde etkili olan en önemli faktörlerden biri kadınların bu alanda daha görünür olması ve sayısal artışı sağlaması olsa da hegemon erkeklik anlayışının uluslararası arenada hala varlığını koruduğu bilinmektedir.⁴³ Tüm bunların yanı sıra uluslararası kadın örgütleri ve sivil toplum kuruluşları özellikle teknoloji ve internetin de gelişimine paralel olarak uluslararası toplumda görünürlüklerini arttırmanın ve kolektif hareket edebilmenin sağladığı ayrıcalıklarla göçmenler, ırkçılık, çevre, iklim gibi konularda cinsiyet temelli yaklaşımlar sergileyerek kamuoyu oluşturma sürecinde hızla hareket edebilmektedirler.

1.1.2. Feminist Teorinin Metodolojik Çerçevesi

Toplumsal araştırmalar en temelde üç ana yaklaşım üzerinden ilerlemekte ve bu yaklaşımlar pozitivist sosyal bilim, yorumlayıcı sosyal bilim ve eleştirel sosyal bilim olarak kabul edilmektedirler.⁴⁴ Pozitivizm alanda hem en eski hem de en sık kullanılan ve genel itibariyle en doğru kabul edilen yaklaşımdır. Feminist araştırma ise bu noktada hem alana hem de genel olarak sosyal bilimlere yeni bir araştırma soluğu getirerek daha eleştirel ve yorumlayıcı bir yol izlemiştir. Özellikle toplumsal gerçeklikleri farklı perspektiflerden ele alan ve yorumlayan feminist metodoloji eleştirel bir zemin üzerinde hareket ederek özellikle hegemon erkek rollerine karşı bir duruşla özne, eşitlikçi ve insan ilişkilerine odaklanan bir yaklaşımı benimser.⁴⁵ Feminist metodolojinin temelinde toplumsal cinsiyet üzerinden ilerleyen bakış açısı ve bu noktadan oluşturulmuş eşitsizliklere karşı yöneltilen eleştiriler yer almaktadır. Bu yönüyle feminist yöntem ile pozitivistimin pek çok noktada ayrıldıkları ve araştırma süreci içinde de farklılıkların oluşturulduğu görülmektedir. Bilgiyi tartışmasız bir bütün olarak ele alan ve bütün insanların deneyimlerinin aynı olduğundan hareketle ilerleyen pozitivist araştırma yöntemlerinde de bu duruma paralel olarak mutlak, rasyonel ve hiyerarşik ve gözlemlenebilen durumları kabul eder.⁴⁶ Feminist teori ise bu yöntemlerin dışına çıkarak

⁴²Thornburn, 2000, s.2.

⁴³Van Jeanelle, GlaanenWeygel, "Gender Identity and International Relations: A Study of Women's Participation in International Negotiations", Msc. Thesis University of The West Indies, St Augustine, Trinidad and Tobago, 1999'dan aktaran Thornburn, a.e, s.4.

⁴⁴W.Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri; Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, Yayıncısı Ltd, (çev.) Sedef Özge, Ekim 2014, Ankara, s. 120.

⁴⁵Neuman, 2014, s.152.

⁴⁶Faruk Yalvaç, Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (der.) Ramazan Gözen, 2014, İletişim Yayınları, s.39.

karşılıklı iletişime odaklı, katılımcı, taraflardan herhangi birinin diğeri üzerinde tahakküm kurmasını engelleyici bir duruş sergilemektedir.⁴⁷ Ayrıca feminist metodoloji bilgi üretme sırasında ortaya çıkan ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak doğan iktidar ilişkilerine karşı bir eleştiri de getirmektedir. Feminist araştırmacıların sıklıkla başvurdukları bir araştırma yöntemi olan saha çalışması ve mülakatlar bahsedilen bu iktidar ilişkilerinin ortaya çıkabildiği alanlar olabilmektedirler. Bu hususta Diane Wolf özellikle üç ana noktada ortaya çıkabilecek olan iktidar ilişkilerine dikkat çekmiş ve bu noktaları araştırmacının içinde bulunduğu konum veya sahip olduğu kimlik, araştıran ile araştırılan arasındaki ilişki, araştırma sonunda yazma ve temsil sürecinde açığa çıkabilme olarak belirlemiştir.⁴⁸

Özellikle dezavantajlı gruplara mensup bireylerle yapılacak olan görüşmelerde görüşmecinin sahip olduğu kimlik veya içinde bulunduğu ülkeye olan mensubiyet oldukça önemlidir. Örneğin sığınmacı bir kadınla görüşme yapacak olan bir araştırmacının görüşme yapılan ülke vatandaşı olması ve göç eden ile farklı etnik, dini, kültürel yapıda olması iktidar ve hiyerarşi oluşumunu destekleyebilmektedir. Araştırmacı bu durumun farkında olup bu hiyerarşik yapıyı baskılasa ve ortadan kaldırmayı amaçlasa da örtük bir hegemonya durumu var olabilmektedir. Tam da bu noktada feminist metodoloji çalışmalara *özdüşümsellik* kavramını dahil etmektedir. Özellikle 1960'lı yıllarda Paul Robinow, James Clifford ve George Marcus tarafından kullanılan ve ardından feminist antropologlar tarafından desteklenen bu kavrama göre toplumsallığın farklı boyutları ele alınırken araştırmacıların kendi konumlarının ve kimliklerinin farkında olmaları beklenmektedir.⁴⁹ Araştırmacı var olan iktidar ilişkisinin bilincindeyken bunları saklı tutmanın bir yolunu bulup araştırmasına devam ederken kendisi ve karşısındaki arasında ortaya çıkabilecek olan bir tarafın egemen olma durumunu engeller ve bu durum feminist metodolojinin sıklıkla eleştirdiği ve erkek

⁴⁷Emel Coşkun, Sarılioğlu Özge, Dinçer Cemile Gizem, "Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü?", *Fe Dergi* 12, Sayı 1, 2020, s.77.

⁴⁸Diane L. Wolf, *Saha Çalışmalarında Feminist İkişimler, Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, (Der.). Hattatoğlu D. ve Ertuğrul G., İstanbul Anahtar Kitaplar, 2009, s.372-447'den aktaran Coşkun, Sarılioğlu, Dinçer, a.g.e, s.77.

⁴⁹Yağmur Nurhal, "Sosyal ve Kültürel Antropolojide Özdüşümsellik; Sahadan Örnekler", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı1, 130-156, s.134.

egemen bir bakış açısı olarak atfettiği iktidar, hegemonya ve hiyerarşi kavramlarının araştırma sürecinin dışında tutulmasına da yardımcı olmaktadır.

Feminist metodolojinin sunmuş olduğu araştırma yöntemleri hem kendi alanında hem de sosyal bilimler alanında uzun soluklu düşünüldüğünde nitel ve nicel araştırmalara, saha çalışmaları gibi alanlara büyük katkılar sağlamaktadır. Öyle ki genelde toplumdaki dezavantajlı gruplarla çalışan veya hali hazırda toplumun geneli tarafından kabul görmemiş, ötekileştirilmiş ve marjinal olarak adlandırılmış kişileri ele alan çalışmacılar alanda ön yargı ile yaklaşılan bu gruplara var olan bakışı yumuşatmıştır. Özellikle son dönemlerde artan göç çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda politik birtakım söylemlerin de çalışmalarda etkili olduğu ve bu nedenle sürecin siyasallaşmaya meyilli olduğu görülmektedir. Bu durum görüşülecek olan gruba ulaşma sürecinden veri toplamaya kadar geçen süreçte araştırma yöntemlerinde feminist yöntem ve etik anlayışının kullanılmasını elzem hale getirmektedir. Bu noktada araştırmanın her aşamasında bilgilendirmenin doğru ve zamanında yapılması, insani etik ve ahlak kurallarına uygun davranılması, hiyerarşik yapı ve iktidar ilişkisi oluşumunun engellenmesi büyük oranda araştırmacının sorumluluğunda ilerlemektedir. Feminist metodolojiyi benimseyen araştırmacıların bu noktalara dikkat etmesi ve özellikle kültürel farklar gibi somut farklılıkları minimum seviyede tutması aynı zamanda toplumsal uyum ve entegrasyon açısından da oldukça değerlidir.

1.1.3.Feminist Teorinin Uluslararası İlişkiler Kavramlarına Bakışı

Feminizmin uluslararası ilişkiler disiplinine girişi geleneksel teorilere eleştirel yaklaşması ve mevcut ana akım teorilerinin uluslararası politikada kadını görmezden gelmesi ile başlamıştır. J. Ann Tickner, *Searching For The Princess? Feminist Perspectives in International Relations* adlı çalışmasında Machiavelli'nin Prens, Thomas Hobbes'un Leviathan ve Kenneth Waltz'ın Man, State and War (İnsan, Devlet ve Savaş) adlı eserlerini ele almakta ve uluslararası ilişkilerde egemen rol oynayanların genelde erkekler olduğunu ve buna paralel olarak gücü elinde tutanın, koruyan, kollayan görevinin erkeklere verildiğini ve bu durumun erkek egemen sistemin önünü açtığını

belirtmiştir.⁵⁰ Gerçekten de uluslararası ilişkiler disiplinine genel çerçeveden bakıldığında prenslerin yani disiplinindeki erkeklerin karar alma mekanizması oldukları ve savaş, barış, güvenlik, silahlanma gibi yüksek politika alanlarında söz sahibi oldukları görülmektedir. Kadınlar ise erkeklerin savaşlarında korunmak istenen ve pasif rol oynamaya mahkûm olan, fikir ve isteklerine önem verilmeyen taraf olmuşlardır. Bu noktada feminizm uluslararası ilişkiler disiplinini alanda kadınlara yer vermediği sebebiyle eleştirmiş ve temel aktör olarak devletin ele alınmasını ve yalnızca erkekleri ilgilendiren konuların değer görmesini alanın en büyük eksikliklerinden biri olarak görmüştür. Morghentau'nun klasik realizmin ana metinlerinden biri kabul edilen *Politics Among Nations; The Struggle for Power and Peace* (Uluslararası Politika; Güç ve Barış Mücadelesi) adlı eserinde sıklıkla güç kavramına vurgu yapması ve uluslararası ilişkileri güç yarışı, güç arayışı olarak tanımlaması da disiplinin fazla erkeksi olduğunu gösteren metinlerden biri olarak nitelendirilmiştir.⁵¹ Tickner bu konuda Morghentau'yu disiplinin merkezine erkekliği koyduğu için eleştirmiş ve bu eleştirisini insan doğasını ve insani özellikleri erkeklik vurgusuyla ele alıp kavramsallaştırdığı için sertleştirerek devam etmiştir.⁵²

Feministlere göre disiplinindeki kavramlar var olan kuramlarla da desteklenmekte ve bu durum disiplinin erkeklere aitmiş izlenimini yaratmaktadır. Her ne kadar uluslararası ilişkiler zaman zaman kendi adına kadın ve erkeklerin deneyimlerini ve söz haklarını objektif bakış açısıyla sunduğunu belirtse de genelde erkeklerin deneyimlerinin dikkate alınarak hareket edildiği görülmektedir.⁵³ Öyle ki erkeklerin uluslararası alandaki faaliyetlerinin eril bir dille aktarılması ve birçok kavramın masküleniteyi çağrıştırmasının birçok eserde de etkili olduğu belirtilmiştir. Örneğin uluslararası ilişkilerin yapıtlarından biri olarak kabul edilen Machiavelli, Prens adlı eserinde erkek yöneticiler ile ilgili nitelikleri tanımlarken bazı güçlü prenslerin erkeksi özelliklerinden ötürü güçlü olduklarını bazılarının ise kadınsı olmalarından dolayı güçsüz ve zayıf

⁵⁰J. Ann Tickner, "Searching for the Princess, Feminist Perspectives in International Relations", *Harvard International Review*, Cilt 21, Sayı 4, s.44.

⁵¹Elif Merve Dumankaya, "Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı", *Trend Analizi STM Teknolojik Düşünce Merkezi*, Ocak, 2019, s.5.

⁵²J. Ann Tickner, "Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post Cold War Era", Micheal T. Klare (der.), *Peace and World Security Studies A Curriculum Guide*, Boulder&London, L. Rineer Publishers, 1994, s.43.

⁵³Tür, Koyuncu, 2018, s.42.

olduklarını belirtmiştir.⁵⁴ Bu konuda Machiavelli kadınsı olmayı korkak olmakla bağdaştırır;

... prensler hakkında çıkartılmış bir sürü hayali öyküyü bir yana bırakıp yalnızca gerçeklere bakalım. İnsanlar ve yüksek mevkilerinden ötürü daha çok tanındıkları için özellikle prensler övgü ya da yergi toplayan birtakım niteliklerine göre değerlendirilirler. Biri cömert bilinir, öbürü cimri (burada Toskana ağzı kullanmayı yeğliyorum zira avaro (açgöz) bizim dilimizde vurgun vurmak hırsı içindeki anlamına da gelir, oysa harcarken içi gidene misero deriz); beriki gözünün tokluğuyla tanınır, öteki gözünün açlığıyla; biri zalimdir, öbürü iyi yürekli; biri verdiği sözü hiçe sayar, öbürü sözünün eridir; kimi kadınsı ve ödlektir⁵⁵...

Ayrıca bir prensin tebaası tarafından hor görülmesine neden olabilecek ve tıpkı bir ağır hastalığa yakalanmaktan kaçtığı gibi kaçması gereken şeylerden birini de Machiavelli hoppa, kadınsı ve kaypak davranışlardan uzak durmak olarak belirten yazar bu ve benzeri birçok tehlikeli durumu anlatırken dişiliği aşağı ve kaçınılması gereken şey olarak görmektedir.

Hobbes, Machiavelli, Kenneth Waltz, Morghentau gibi uluslararası ilişkiler alanında etkin rol oynayan ve kuramlarına sık sık atıf yapılan yazarların eserleri tahlil edildiğinde daha önce de dile getirilen feminist eleştiriler geçerli olmakta ve yinelenmektedir. Bu noktada feministler uluslararası ilişkiler alanında var olma çabası sergilemekte ve bu yüzden alanın her çalışma kolunda toplumsal cinsiyet temelinin geçerli olacağı ve yine bu temelden yeniden inşa edileceği bir uluslararası ilişkiler sisteminin isteği ve gerekliliği vurgulanmaktadır.

Feminizmin uluslararası ilişkiler kavramlarından savaş ve şiddete karşı eleştirisi de bu kavramların eril olmasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki savaşa karar veren, savaşan ve bu süreçte şiddetin dozunu ayarlayan taraf hep erkekler olmuştur. Savaş ve askerliğin birçok toplum için bir kültür veya kaçınılmaz bir norm olarak ilerleyişi sıklıkla karşılaşılan durum olarak karşımıza çıkabilmektedir. Özellikle tarihsel olarak dünyanın yaşamış olduğu büyük savaşlar göz önünde bulundurulduğunda bu durumun şaşırtıcı olmaması doğaldır. Aile içinde başlayan askerlik ve erkeklik kimliğinin bir arada oluşu, silahlanmanın doğal kabul edilişi ve medya ve sosyal yaşamda sık sık şiddet içerikli olgulara yer verilmesi ve bir süre sonra tüm bunların hayatın bir parçası olarak görülmesi

⁵⁴Niccolo Machiavelli, *Prens*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, Nazım Güvenç (çev.), 1994, s.100.

⁵⁵Machiavelli, 1994, s.100-101.

erilliği ve savaşı da sıradanlaştırmaktadır. Bu durum tarihte zaman zaman kadınların da savaşa bakış açısının değişmesine neden olmuş ve kadınların savaşı desteklemeleri sağlanmıştır. Öyle ki Birinci Dünya Savaşı sırasında savaş öylesine normalleştirilmiş ve insan olmanın bir gereği olarak görülmeye başlamıştı ki kadınlar savaşa katılmayan üniformasız bir erkek gördüklerinde beyaz tüy vererek tepki gösteriyor ve böylece yaratılmış olan erkeklik normlarına uymayan erkekleri toplumdan dışlamayı hedefliyorlardı.⁵⁶ Bugün ise ordularda her zamankinden çok daha fazla kadın asker bulunmakta ve her alanda olduğu gibi bu alanda da karar verme mekanizmasına dahil olmaktadır. Ancak kadınlar bu etkileri gösterdikleri süreç içinde dahi büyük oranda erkek egemen bakışın baskısı altında kalmakta ve toplumlar tarafından *erkek gibi* tanımlamaları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Margaret Thatcher ya da Condoleeza Rice politik süreç ne olursa olsun son kertede beklenmeyen bir durumla karşılaşıldığında kadın oldukları için duygusal karar verdikleri iddiası ile suçlanmakta veya başarılı olduklarında kadınlıklarını bir kenara bırakıp bir asker gibi disiplinli oldukları için takdir edilmektedirler.

Günümüzde kadın politikacılar gibi ordularda görev alan kadın askerlerin de sayıca artış gösterdikleri bilinmektedir. Amerika'daki yedi askerden birinin kadın olması ve Danimarka, Almanya, Finlandiya ve İsrail gibi birçok ülkede kadınlara aktif cephe görevinin verilmesi bu veriyi destekleyen örneklerdir. Ancak kadınların ordu içinde yer almaları tıpkı politika yapma süresi içinde yer aldıkları gibi birtakım problemlerin yaşanmasına neden olmakta ve kadınlar bu durumu dile getirmektedirler. Kadın askerlerle 2007 yılında yapılan görüşmede bir kadın asker, savaşmaya gittikleri ülkede karşı ülkenin askerlerinden ziyade kendi cephe arkadaşları olan erkek askerlerin tacizlerinden çekindiğini ve cebinde taşıdığı bıçağı düşman askerler olarak adlandırılan savaş halinde oldukları ülke askerinden ziyade kendi ordusu içinde bulunanlara karşı bir savunma aracı olarak kullandığını belirtmektedir.⁵⁷ Ayrıca aynı çalışmada birçok kadın asker üslerinin para karşılığı cinsel ilişki gibi tekliflerde bulunduklarını belirtmekte ve gerek fiziksel gerek psikolojik taciz ve şiddet ile baş başa kaldıklarını ifade etmektedirler. Ordu içinde dahi bu denli şiddetli bir şekilde tacize maruz kalan kadınların varlığı savaş

⁵⁶Sega Lynne, "Gender, War and Militarism: Making and Questioning the Links", *Feminist Review*, 2008, Sayı 88, s.22.

⁵⁷Helen Benedict, "Kadın Askerlerin Özel Savaşı", https://www.salon.com/2007/03/07/women_in_military/, Erişim: 12.09.2021.

bölgelerinde sivil olarak yer alan kadınların yaşadıkları zorlukların ne derecede olduğu sorusunu da akıllara getirmektedir.

Savaş değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte evrilmeye başlamış ve tarih derslerinden aşına olunan meydan muharebelerinin dışında ve uzağında bir hal almıştır. Bu durum savaş meydanı kavramının da belirsiz bir hal almasına neden olmakla kalmamış, savaşan iki gruptan birinin nereyi savaş alanı veya kimi düşman olarak algıladığından hareketle büyük değişimler yaşanmıştır.⁵⁸ Bu noktada yapılan birçok araştırma göz önünde bulundurulduğunda günümüz savaşlarında hayatını kaybeden sivillerin geçmişteki savaşlara göre çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu artışla birlikte özellikle kadınların savaşlardan çok daha büyük oranlarda etkilendikleri görülmüş ve savaş süreci boyunca yaşadıkları sorunlar çok boyutlu ve asimetrik bir hal almaya başlamıştır.

Kadınların savaşlarda hedef alınmaları durumu ise oldukça eskilere dayanmakta ve özellikle tecavüz kadınların savaş süreci boyunca maruz kaldıkları bir eylem olarak normalleştirildiği için adeta savaşın bir sonucu olarak görülmeye başlamıştır. Örneğin kadınların bir savaş stratejisi olarak kullanıldığı Yugoslav İç Savaşı göz önünde bulundurulduğunda birçok açıdan kadın bedenini kullanarak üstünlük sağlama yoluna girildiği görülmektedir. Bu savaşta tecavüze uğrayan kadınlar etnik kimliğin yeniden oluşturulması amacıyla tecavüz kamplarında bekletilmiş ve kürtaj yoluna başvurmaları da engellenmiş ve böylece toplumdan ötekileştirilerek hem psikolojik hem de fiziksel şiddetle karşı karşıya kalmışlardır.⁵⁹ Bu şiddet en temelde farklı amaçları da içinde barındırmakta ve öncelikle toplumdaki anne, kadın, eş kimliğine verilecek olan tahribat ile uzun vadede oldukça yıpratıcı bir süreç elde etmeye çalışılmakta ve ardından özellikle kadın bedenini korumayı erkek vazifesi olarak gören toplumlara misilleme ya da azmettirme yoluna girilmektedir. Yani tecavüz edilen kadınların toplumundaki erkeklere kadınlarını ve kendi topraklarını koruyamadıkları ve bu yüzden de güçsüz, zayıf oldukları mesajı iletilmektedir. Bu noktadan sonra savaş sona erdiğinde dahi kadınlar gerek toplumda gerek kendi aileleri içinde sık sık zorbalığa uğramakta ve ölüme itilmekte veya

⁵⁸Murat Ülgül, “Suriye İç Savaşı’na Feminist Bir Yaklaşım”, *Alternatif Politika*, 2017 (9)3, 442-470, s.445.

⁵⁹Lepa Mladjenovic, Hugnes M. Donna, “Feminist Resistance to War and Violence in Serbia”, Waller Marguerite and Jennifer Rycenga (der). *Frontline Feminism, Women, War and Resistance*, London: Routledge, 241-270, s.245.

öldürülmektedirler. Dünyanın çeşitli bölgelerinde kadın ile namus kavramının bir arada kullanıldığı ve adeta bağdaştırıldığı görülmekte ve bu durum toplumlarda namus cinayetlerinin dahi işlenmesine neden olmaktadır.

Her ne kadar bu konuyla ilgili olarak ele alınan dönemler 1990'lı yılların ortalarından itibaren söz edilse de kadınların birer savaş ganimeti olarak görülmeleri durumu Antik Çağ'a ve o dönemde yaşanan çatışmalara kadar uzanmaktadır. Gerek Yugoslavya gerek Ruanda, Sudan ve daha birçok ülkede kadınların yaşamış oldukları vahşet Birleşmiş Milletler tarafından da görmezden gelinmiş ve yaklaşık on yıl boyunca tecavüz bir savaş taktiği olarak ele alınmamış ve bu durum kadınların savaş süresince yaşadıkları vahşeti engellemek için oluşturulması gereken politik adımların ve iradenin de gecikmesine sebebiyet vererek milyonlarca kadın kanlı yollardan geçmek zorunda kalmıştır.⁶⁰ Savaşların ve savaşlarda yaşanan bu zorlukların en büyük sonuçlarından biri de göç olgusunun meydana gelmesidir. Ailelerini, kimliklerini ve güvenliklerini kaybeden kadınlar daha güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Ancak göç ile birlikte sorunlar sona ermemekle birlikte yepyeni sorunlar da doğurmakta ve hem göç yolunda hem de göç edilen bölgelerde zorbalıklarla karşılaşan kadınlar; ötekileştirici bir tutum ile bambaşka kimliklerle yüz yüze kalmaktadırlar. Göç eden kadınlar genellikle yabancı düşmanlığı ile karşılaşmakta ve göçmen kimliği altında ön yargılı davranışlara maruz kalmaktadır. Bu durum zaten ülkesinde yaşadığı zorluklar neticesinde hayatta kalmak amacıyla yeni bir yaşam alanı arayan kadınların anne, eş, savaş mağduru kadın gibi birçok kimliğinin yanı sıra sığınmacı kimliğini de üstlenmesindeki zorluğu arttırmakta ve bu durumda kadın kendi içinde bir kimlik savaşı yaşayıp varoluşsal sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmaktadır.

1.2. Feminist Teori ve Savaş

İnsanlığın varoluşundan bu yana süregelen bir olgu olan savaş, uluslararası ilişkiler disiplini içinde feminist bakışın kendi teorik farkını yansıtabilecek bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶¹ Her ne kadar savaş alan yazındaki diğer birçok teori tarafından

⁶⁰Natalja Zabeida, "Not Making Excuses: Functions of Rape As a Tool in Ethno-Nationalist Wars", Robin Chandler (der). *Women, War and Violence: Personal Perspectives and Global Activism*, New York Palgrae Macmillan, 17-30, s.23.

⁶¹Mehmet Evren Eken, "Feminizm, Maskülenite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti, 2014, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (der.) Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, s.465.

toplumsal bir olgu olarak ele alınsa da analiz düzeyini insan olarak belirleyen feminizm gibi teorilerde temelde insan özne olarak ele alınır ve bu yüzden savaşların her şeyden evvel insani etkileri göz önünde bulundurulur. Özellikle son döneme kadar insanların savaşlar içinde yaşadığı fiziksel, psikolojik ve sosyal etkiler gibi olgular göz ardı edilmiş ve savaşlar yalnızca güç yarışı, denge oyunu, savunma, saldırı gibi kavramlar çerçevesinden ele alınmıştır.

Uluslararası ilişkiler savaşı ele alırken daima devlet, uluslararası örgüt, sistem, politika yapıcılarını ön planda tutmuş ve asıl özne olması gereken insanı ise tartışılması için yalnızca gazeteciler, sosyologlar ve yazarlara bırakmıştır.⁶² Bu noktada feminizm bir tepki olarak savaş üzerine daha fazla yoğunlaşmış ve bu olgunun antropolojiden psikolojiye pek çok ihmal edilmiş sosyal bilim alanı içinde ele alınmasına ve bu dışlanmış alanların yeniden alana dahil edilmesine yönelik çalışmalarını sürdürmüştür.⁶³ Her ne kadar uluslararası ilişkiler disiplinin doğuş amacında Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki süreçte savaşların neden meydana geldiğini anlamaya çalışmak ve aslında barışçıl bir dünya yaratarak savaşlara son vermek amacı belirtilse de⁶⁴ bu amaçla kurulan kürsüler ve gerçekleştirilen akademik tartışmalar birçok alandan akademisyeni bir araya toplamış ve problemlere çözümler aranmıştır. Ancak bu durum istenenin tam tersine bir işleyişle ilerlemiş ve uluslararası ilişkiler sadece güvenlik odaklı bir hal almış, disiplin savaşı ele almamıştır. Tüm bunlar feminizmin savaşa olan bakış açısını şekillendirmiş ve toplumsal cinsiyet olgusu sıklıkla ele alınmaya başlamıştır. Feminizme göre savaşın olmadığı durumda da bilinçli veya bilinçsiz olarak oluşturulan kimlikler kadınları ve erkekleri savaş haline hazırlamaktadır.

Özellikle erkeklere kahraman, özgürlük savaşçısı gibi roller biçilip, savaş süreci içinde asker kimliğine bürünmeleri sağlanırken; kadınlar korunması gereken, kırılgan, savaşmaktan ve silah kullanmaktan imtina eden gruplar olarak ele alınmışlardır. Öyle ki toplumda savaşmaktan çekinen, silah kullanmaktan imtina eden erkekler için fazla duygusal davrandıkları ve korktukları söylenerek kadın gibi benzetmesi yapılmaktadır.

⁶²Christine Sylvester, “War Experiences/War Practices/War Theory”, *Millennium Journal of International Studies*, 2012, 40(3), 183-503, s.484.

⁶³Sylvester, 2012, s.503.

⁶⁴Faruk Yalvaç, “Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (der.) Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, 2014, s.31.

Her ne kadar özellikle 1980'li yıllardan itibaren orduda kadınlar daha aktif rol oynasalar ve sayısal olarak kadın askerler artış gösterse de bu durum savaşlarda yaşanan bir azalmaya neden olmamış ve ordu gibi erkek egemen bir yapının içinde dahi kadınlar ve erkeklere farklı roller biçilerek kadınlar istihbarat alma, provokasyonları hızlandırma gibi faaliyetleri gerçekleştirmek için görevlendirilmişlerdir.⁶⁵ Bu durumun oluşmasında elbette kültür de önemli bir noktadadır. Öyle ki kültür toplumda aslında olağan olmayan şeylerin dahi doğal bir süreçmiş gibi görünmesine neden olan ana etkenlerden biridir. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu sırasında kültür olgusunun etkisi göz ardı edilemez.

Elbette feminist kuram savaşa yalnızca orduda yer alan kadınlar ya da savaşın kendisine yönelttiği eleştiriler çerçevesinden bakmakla yetinmemekte ve aynı zamanda savaşa maruz kalan, savaş sırasında insanlık dışı muamelelerle karşı karşıya kalan, taciz ve tecavüze uğrayan, ikna olgusu olarak kullanılan, savaş nedeniyle tek kalan kadınları da ele almaktadır. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sırasında Britanya ve Amerika arasında yaşanan hararetli tartışmalardan biri Amerikalı askerler ve Britanyalı kadınlar arasındaki ilişkiler olmuş ve iki grup arasında gerçekleşen ikili ilişkiler sonucunda kadınlar pazarlık malzemesi haline gelip, üst düzey yöneticiler tarafından dahi tartışılan bir konu haline gelmiştir.⁶⁶ Bunun yanı sıra birçok askeri bölgede ve üslerde kadınların askerleri eğlendirmek, stres atmalarını sağlamak için askeri disko gibi yerlerde görevlendirilmeleri de kadınların savaşlar içinde birer meta olarak kullanıldıklarını göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri savaşa doğru giden sürece doğrudan etki edebilen bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve özellikle eril politikalar ve ataerkil söylemlerle bu süreci etkileyebilme gücüne sahip olmaktadır. Bu duruma paralel olarak ilerleyen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bir sonucu olarak erkekler uğruna savaşılan bölgeyi kadın gibi görmekte ve sahip olmak istemektedir.⁶⁷ Tüm bu durumların yanı sıra toplumları savaş olgusuna hazırlayan şey başta belli ideolojik ve otoriter durumlar olmak üzere askeri alanda yapılan harcamalar, ordudaki askerlerin hem psikolojik hem de fiziksel

⁶⁵Mehmet Evren Eken, 2014, s.470.

⁶⁶Cynthia Enloe, “*Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler; Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*”, (çev.) Berna Kurt, Ece Aydın, Çitlembik, 2003, s.108-109.

⁶⁷Taner Bahar, Gökalep Zeynep, “Kadın ve Savaş Sosyal Boyutta Bir Analiz”, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2019/1, 13-30, s.18.

olarak hazırlanması ve hatta erkeklerin olduğu kadar kadınların da kendi oğullarını belli amaçlara hizmet etmek için hazırlama ve küçük yaşlardan itibaren savaş ve çatışma olgusuna ya da asker olmaya ikna etme çabalarıdır.⁶⁸

Aslında ataerkilliğin yoğun olarak hissedildiği ülkeler başta olmak üzere erilliğin yaşandığı her toplumda militarizasyon yalnızca askeri terimleri içermemektedir. Sadece savaş uçakları, füzeler, üsler, mayınlar ve bunları üreten ya da kullananlar değil; film yapımcıları, reklam ajansları, moda sektörü ve hatta gıda sektörü dahi askerileşme sürecinden geçmekte ve hayatın her alanında bu durum etkin bir şekilde hissedilmektedir.⁶⁹ Tüm bu süreçlerde özellikle de savaş alanlarında kadınlar görünmez olarak nitelendirilse ve savaş denildiğinde akla direk erkekler gelse de reelde durum bundan ibaret değildir. Binlerce kadın savaş meydanlarında kullanılan askeri teçhizatlarının üretiminden üniformaların dikimine, teknik bilimsel çalışmalardan araştırma ve geliştirmeye kadar birçok çeşitli alanda önemli roller oynamaktadırlar.⁷⁰ Savaş olgusuna doğrudan bir etkisi olmayan ve herhangi bir alanı için üretimde bulunmayan kadınlar ise savaş süresi boyunca eşlerini, babalarını, oğullarını savaşa göndermiş olmanın bir sonucu olarak ev içi sorumluluğun tamamını üstlenmek zorunda kalmış ve hem ekonomik gereksinimler için çalışmış hem de evdeki iş yükünü tek başına omuzlamışlardır. Tüm bunların üzerine bir de savaştan fiziki olarak yaralı ya da psikolojik olarak çöküntüler ile dönen erkeklerin de çok boyutlu şiddetine maruz kalmışlardır.⁷¹ Kadınlar savaşlarda sadece geriye kalanlar değil aynı zamanda hedef de olabilmektedirler. Bu yönüyle özellikle tecavüz en fazla rastlanan durumlardan biridir ve savaşta gerçekleştirilen tecavüz bilinenin aksine cinsel haz içermemekte, temelde karşı taraf üzerinde hükmetme, iktidar kurma hedefi gütmektedir.⁷² Savaş olgusu içinde kadın bedenine hükmedilirken verilmek istenen mesaj, savaşılan topluma, ülkeye verilmek istenmektedir. Çünkü kadın bedeni ile erkeklik şerefi birbirine doğrudan bağlı olan yapılar olarak görülmekte ve bir onur meselesi krizi haline gelmektedir. Kadınların savaşlarda tecavüze uğramalarının bir diğer nedeni de bilgi alabilmektir. Tecavüz

⁶⁸Cynthia Cockburn, "War and Security, Women and Gender: An Overview of The Issues" *Article Submitted to Gender and Development*, July 2013, s.1.

⁶⁹Cynthia Enloe, *Manevralar; Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s.28.

⁷⁰Jan Jindy Pettman, *Worlding Women: A Feminist International Politics*, London & New York, 2005, s.92.

⁷¹Pettman, 2005, s.93.

⁷²Züleyha Özbaş, "Cinsel Silah ve Grbavica", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 171-185, 2014, s.172.

saldırısından kurtulan kadınlar üzerine yapılan bir çalışmada kadınlar eylemin kendi eşlerinin, babalarının önünde gerçekleştirildiğini ve karşılığında bilgi temin etme isteği ve amacı güdüldüğünü belirtmişlerdir.⁷³

1.2.1. Eski Savaş ve Soğuk Savaşta Kadın

1947'den 1991'e kadar süren ve dünyanın iki süper gücü arasında ilerleyen askeri ve siyasi gerginliğin yaşandığı Soğuk Savaş dönemi boyunca her iki blok kendince en önemli konuları masaya yatırarak yüksek politika konusu olmaya değer mevzuları konuşmaya başlamış ve işçilerin sosyal hakları, ekonomi, silahlanma yarışı, nükleer gibi konular sık sık gündeme gelmiştir. Her iki blok farklı grupların özgürlük ve haklarından bahsederken sözleşmeli işçilerin yaşadıkları sömürü ya da Afrika kökenli vatandaşların karşılaştıkları ötekileştirici ve ırkçı tutumlar konuşulan ve tartışılan konular arasında yer alamıyordu. Tüm bu durumların yanında kadın hakları, özgürlükleri ve hak arayışları gibi konular da yüksek politika değerinde görülüyor ve genelde tartışmalar arasında yer almıyordu. Her ne kadar Doğu Bloğu başlangıçta cinsel eşitliği uygulayamadığı gerekçesiyle Batı Bloğu 'nu eleştirse de birçok sosyalist feminist sosyalizmin de kadınları özgür ve eşit kılmayı başaramadığını ve liderlerin genelinin erkeklerden oluşmasının kadınların geri planda kalma sorununa yol açtığını belirtmiştir.⁷⁴ Bu dönemde bir oluşum olarak karşımıza çıkan Uluslararası Kadın Hareketi oluşumu iki bloktaki kadınların da dikkatini çekmiş ve talepler dile getirilmeye başlanmıştır.⁷⁵ Taleplerin artışı özellikle batıda siyasi ve ekonomik hakların genişletilmesi sürecinin önünü açmış ve batılı hükümetler kadınlara özgür olduklarını kanıtlama çabası içine girmişlerdir.⁷⁶

Savaşın var olduğu dönemlerde erkeklerin büyük çoğunluğu savaş alanlarında olduğundan kadınlar iş gücü piyasalarında aktif olarak rol almakta ve kamusal alandaki görünürlüklerini arttırmaktaydılar. Özellikle de eski savaş dönemlerinde durum bu şekilde ilerlemekteydi. Çünkü eski savaş temelde silahlı kuvvetlerin, üniformalı şekilde

⁷³Diana Milillo, "Rape as a Tactic of War", *Affilia: Journal of Women and Social Work*, Cilt 21, Sayı 2, Summer 2006, 196-205, s.197.

⁷⁴Girayalp Karakuş, "Sovyetler Birliği'nde Kadının Konumuna Genel Bakış", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2019, 6(3), s.1583.

⁷⁵Ghodsee Kristen, "Womens, Rights and The Cold War, Legacies of Communism", *Vegabond Magazine*, September, 2014, s.18.

⁷⁶Kristen, 2014, s.20.

savaşmalarını ve dost düşman ayrımının net olduğu bir olguyu anlatmaktadır.⁷⁷ Ancak bilhassa eski savaşlarda savaş sona erip erkekler ülkelerine döndüklerinde kadınların da evlere dönmeleri beklenmiş ve ideal kadın tartışmaları yeniden alevlenmiştir. Başta kadınların istihdam edilmelerini ulusal bir gereklilik olarak gören kadınları vatansever olarak tanımlayan konjonktürel sistem savaş sona erdiğinde kadınların işten çıkarılıp geleneksel rollerini devam ettirmeye yönelik adımlar atmaktan çekinmemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği savunuculuğunu yapan binlerce insan hem dünya savaşları hem de Soğuk Savaş döneminde kadınlara dayatılan evlilik, çocuk yapma, ev içi sorumluluğu üstlendirme gibi durumların biyolojik gereklilik olduğu düşüncesine kesinlikle karşı çıkarak kadınları cesaretlendirmeye çalışıyorlardı.

Kadınların daha önce yaşamış oldukları ekonomik bağımsızlık ve özgürlük duygularını kadın hareketi üzerinde büyük rol ve önem atfetmekteydi. Öyle ki iş yerlerinde kendilerini üretken hisseden kadınlar evlerine dönmek zorunda kaldıkları dönemde oldukça yetersiz ve mutsuz bir noktada olduklarını fark ediyor ve hem ataerkil gücün altında kalıyor hem de varoluşsal kaygılarla boğuşuyorlardı. Tam bu dönemde birçok feminist yazar kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerin tamamen ataerkilliğe dayandığını belirtmekte ve özellikle Batı'daki insan ilişkilerinin normalize edildiğini ancak geleneksel patriarkal sistemle desteklendiğini yazmaktaydılar. Amerikalı kadınlar da yıllardır var olan problemlerin farkındaydılar ancak bu problemler tam olarak tanımlanamadığı için bir noktada yok hükmündeydiler. Bir çocuğun annesi olmanın verdiği ve aslında dayatılmış olan olağanüstü sorumluluk ve kimlik, bir erkek ile aynı evde yaşamamanın yüklediği görevler ya da ev içinde geçen süreçte durmaksızın emek sarf edilmesi durumunun varlığının dayanılmaz yükü fakat bunların hiçbirinin bir tanımının olmaması ve bu emeğin gizli kalması kadınlar için güncelliğini koruyan fakat konuşulmayan bir sorun olarak varlığını koruyordu. Bu dönemdeki Amerikan kadınlarını anlatan Friedan, onları kafese sıkışmış birer sincaba benzeterek kafesin camdan ve gösterişli olduğunu ancak sıkışmışlık hissiyatının hep aynı olduğunu vurgulamıştır. Friedan'ın kaleme almış olduğu bu yazısı kadınların kendilerini ifade edebilmeleri

⁷⁷Mary Kaldor, "Old Wars, New Wars, Cold Wars and The War on Terror", London School of Economics, Londra, 2005, s. 2.

noktasında yardımcı olmuş ve eşit çalışma şartlarının olmaması durumu masaya yatırılmıştır.

Soğuk Savaş'ın ardından Birleşmiş Milletler kadın siyaseti alanında bir birlik oluşturmaya ve kadına yönelik şiddete karşı çözümler bulma yoluna girmeye başlamış, Soğuk Savaş'ın hüküm sürdüğü süreçte mücadele eden ve görünürlüklerini yeniden kazanmaya çalışan kadınların örgütsel hareketleri gün geçtikçe önem kazanarak ve güçlenerek devam etmiştir.

1.2.2. Yeni Savaş ve Kadın

Uluslararası ilişkiler çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda; çalışmaların birçoğunda bireylerarası şiddete neredeyse hiç yer verilmediği ancak büyük oranda devletler arasında gerçekleştirilen şiddet unsurunun yani savaşın ön planda tutulduğu görülmektedir.⁷⁸ Feminizm savaşa yönelik olarak göstermiş olduğu eleştirileri daha en başından itibaren kadınların görmezden gelinmesiyle bağdaştırmış ve şiddetin belirli olgular aracılığıyla meşrulaştırıldığını belirtmiştir. Söylemler yoluyla meşru hale getirilen şiddet olgusunun en temelde eril yapıdan kaynaklandığı da sık sık vurgulanmıştır. Kendi odak noktasını toplumsal cinsiyet bakış açısı ile kuran feminizme göre; yeni savaş kavramı ele alınırken savaş olgusunun geçirmiş olduğu dönüşüm de yoğun olarak hissedilmektedir. Bu noktada ve özellikle yeni savaş kavramından hareketle, kadınların savaş meydanlarında ya da süreç içinde yaşamış oldukları deneyimler feminist çalışmalar için oldukça önemli yer kaplamaktadır. Savaş ile ilgili gerçekleştirilen bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda özellikle yeni savaş kavramına Mary Kaldor'un yaklaşımı dikkat çekmekte ve üniformasız askerlerin farklı teknikleri kullanması durumu göz önünde bulundurulmaktadır⁷⁹. Özellikle de tecavüz eyleminin sıklıkla çatışma alanları içinde yer alması, açıkça savaşın bu olgu ile devam ettirilmesi anlamını taşımaktadır. Savaşın olduğu her dönemde yaşanan bu durum neticesinde 1993 tarihinde kadına karşı şiddet ilk defa resmi olarak ele alınmış ve BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.⁸⁰ Her ne kadar uygulanması hususunda birtakım problemlerle karşılaşılrsa da kabul edilen bu bildiri ile beraber kadınlara karşı uygulanan şiddette din, kültür, gelenek gibi olguların

⁷⁸ Arıöz, 2012, s.102.

⁷⁹ Kaldor, 2005, s.3.

⁸⁰ Jan Jindy Pettman, 2005, s.153.

bahane olarak sunulmasına net bir şekilde karşı çıkmış ve özellikle son dönemlerde sıklıkla gündeme gelen uluslararası mülteci kadın hakları, uluslararası insan kaçakçılığı gibi konular da tartışma alanı içinde yerini almıştır.⁸¹ Bu noktada geleneksel savaşların yeni savaşlardan farkı da ortaya çıkmakta ve özellikle siyasi adımlardan ötürü yaşanan şiddetten, ekonomik ambargolardan, ticari tehditlerden ziyade psikolojik şiddetin varlığı dikkat çekmektedir. Öyle ki yeni savaş olgusunda savaş fiilen bitse dahi, psikolojik savaş özellikle kadınlar üzerinden devam ettirilmekte ve toplumun yıpratılması amaçlanmaktadır. Savaş kavramının olduğu kadar barış kavramının da tanımlanma noktasında birtakım ayrımların yaşandığı alanda feministler, savaş halinin olmaması durumunun barış olarak adlandırılmasını doğru bulmamakla beraber bu algıyı eleştirmişler ve bir barış ortamından bahsedebilmek için her alanda şiddetsizliğin var olması gerektiğinin altını çizmişlerdir.⁸²

Johan Galtung bu noktada doğrudan bir şiddetin olmadığı dönemlerde koşulların iyi olarak tanımlanmasını fazla iyimser bir bakış açısı olarak değerlendirmekte ve eşitlik, adalet, kaynaklara erişim gibi olguların göz ardı edildiğinin altını çizmektedir.⁸³ Bu noktada Galtung sıcak çatışmaların yaşandığı süreçler kadar, fiziksel bir saldırı durumunun olmadığı ancak yapısal psikolojik şiddetin devam ettiği ya da sadece ateşkesin sağlandığı dönemlerde de belirli miktarda şiddet olgusunun devam ettiğini belirtmekte ve barışın sadece bu şiddetin kontrol altına alınmasıyla değil bir gelişim süreci olarak kabul edilmesiyle mümkün olacağını belirtmiştir.⁸⁴ Ayrıca kadınların savaş süresince maruz kaldıkları çok boyutlu şiddetin temelleri savaşın olmadığı ve barış süreci olarak adlandırılan süreçlerde atılmaktadır. Bu süreçlerde meydana gelen toplumsal cinsiyet rolleri ve buna bağlı olarak oluşum ve gelişim gösteren söylemler, verili kimlikler, hiyerarşik ilişkiler, ataerkil yapı şiddeti normalleştirmekte ve savaş sırasında bu olgu çok daha güçlü bir şekilde açığa çıkmaktadır.

⁸¹Pettman, 2005 s.154.

⁸²Arıöz, 2012, s.82.

⁸³Johan Galtung, "Violence, Peace and Peace Research", *Journal of Peace Research*, Cilt 6, Sayı 3, 1969, s.171.

⁸⁴Galtung, 1969, s.183.

1.3. Feminist Güvenlik

Güvenlik çalışmaları ile ilgili katkılarını genellikle toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden gerçekleştirmiş olan feminist teori; güvenlik konusunda da devletin merkeze alınmasına eleştirel yaklaşmış ve birey bazında bir analiz seviyesine ulaşmayı hedeflemiştir.⁸⁵ Feminist güvenlik çalışmaları en temelde iki noktaya odaklanmaktadır; bu alanda kadınları görünür kılmak ve geleneksel güvenlik çalışmalarını terk ederek kadınların da dikkate alındığı yeni güvenlik algısı oluşturmak.⁸⁶ Geleneksel uluslararası ilişkiler yaklaşımında güvenlik sadece askeri bir tehdidin olmaması ya da bir tarafın kendini güvende hissetmemesi olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra gücü kullanan, ötekiler üzerinde hegemonyasını kuran, belli başlı kaynakları elinde bulunduran tarafın güçlü olarak atfedilmesi de sık sık dile getirilmekte ve bu durum güvenlik tanımının içinde yer almaktadır. Yapılan tanımların ortak noktası ise hepsinde güçlü ve güçsüz olmak üzere iki tarafın ortaya çıkması ve aktif-pasif grubunun oluşmasına neden olmalarıdır.⁸⁷

Ayrıca uluslararası ilişkiler disiplinde başat rol oynayan ve birçok akademisyene göre kökleri 1648 Vestfalya Barış Anlaşması'na kadar dayanan realizm teorisinin de sık sık kullandığı güç, rasyonellik, savaş gibi kavramlar ideal ve arzu edilen nitelikler olarak erillikle beraber ele alınmaktadır.⁸⁸ Feministler ise geleneksel güvenlik kavramını kadınların günlük pratiklerini içermediği için eleştirmekte ve bu yönüyle daha en başından disiplinin temel varsayımlarına karşı çıkmaktadır.⁸⁹ Realistler güç ve askeri çıkarın yegâne hedef olduğu uluslararası arenada sık sık kuvvet toplamının öneminden bahsetmekte ve bu yönleriyle güvenlik kavramının tanımında da sığ bir kullanıma neden olmaktadır. Oysa feministler tek güvenlik kaygısının bunlar olmadığını ve hane içindeki şiddet ve tecavüzün ya da hane dışında yaşanan çatışma gibi olguların da en az

⁸⁵Zeynep Arıöz, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminizm, Yeni Savaş Bağlamında Feminist Güvenlik Yaklaşımı", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s.54.

⁸⁶Çiğdem Aydın Koyuncu, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 67, Sayı1, 2012, s.116.

⁸⁷Arıöz, 2012, s.60.

⁸⁸J. Ann Tickner, "Feminist Responses to International Security Studies", *Peace Review*, 16:1, March 2004, s.44.

⁸⁹Arıöz, 2014, s.61.

savaş, kaos ve anarşi kadar kayda değer olması gerektiğinin altını çizmektedirler.⁹⁰ Tüm bunların yanı sıra güvenlikle ilgili olarak ortaya atılan feminist uluslararası ilişkiler çalışmalarında maskülenlik kavramına da oldukça fazla yer verildiği görülmektedir. Bu konuda Cynthia Enloe *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset) adlı kitabında plajlardan askeri üslere kadar hayatın neredeyse her alanında eril tahakkümün baskın rol oynadığını belirtmektedir.⁹¹ Bu denli maskülenlik içeren çalışmalara sahip olması ve bu yönüyle eleştirilmesi uluslararası ilişkiler disiplini içinde feministlerin kendi güvenlik tanımlarını yapmalarına neden olmuştur. Bu durum güvenlik tanımına yalnızca teorik olarak bakmakla yetinilmeyeceğini ve kişiden kişiye değişebilecek olan tanımların da ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Ancak dünyanın her köşesinde yaşayan kadınların birtakım ötekileştirici tutumlarla karşı karşıya kaldıkları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda feminist güvenlik tanımının ortaya çıkması gayet doğaldır. Cynthia Enloe bu konuda güvenliğin geleneksel olabileceği düşüncesine karşı çıkmış ve aslında geleneksel ya da biyolojik olarak belirtilen şeylerin sonradan inşa edildiğini belirtmiştir.⁹²

Özetle; feminist bakış açısına göre; herhangi bir savaş, kaos ya da kargaşa ortamında kadınlar korunması gereken ilk grup olarak akıllara gelmemeli ve öncelikle bu olguları meydana getiren durumlar ya da nedenleri irdelenmelidir.⁹³ Bu nedenlerin irdelendiği durumda ise yalnızca devletler, politika yapıcılar ya da uluslararası kurumlar ele alınmamalı ve daha mikro nedenler üzerinde de durulmalı; güvensizlik ortamının kadınlar için ne anlam ifade ettiği kadınların bakış açıları ile de mutlaka dikkate alınmalıdır. Aksi halde güvenlik yine ataerkil ve erkek egemen bir bakış açısı üzerinden ilerleyerek devam edecek ve erkekler kadınlar adına güvensizlik ortamını açıklamayı bir görev haline getireceklerdir. Olağandışı ve barışın olmadığı dönemlerde ortaya çıkan tehdit unsurları kadar yaşamsal pratiklerde de karşılaşılan unsurlara kesinlikle yer verilmesi güvenliğin tanımının genişlemesine neden olabilecektir.

⁹⁰J. Ann Tickner, Laura Scoberg, "Feminizm", *International Relations Theory Today* (der). Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford University Press, 2013, s.s. 213.

⁹¹Koyuncu, 2012 s.117.

⁹²Enloe, 1999, s.31.

⁹³Özlem Özdemir, "Değişen Uluslararası Güvenlik İnşasında Toplumsal Cinsiyet Meselesi", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım 2016, 5(2), 33-59, s.42.

Geleneksel güvenlik yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda eril olgular üzerine inşa edilmiş ve alışlagelmiş cinsiyet kalıplarının varlığı dikkat çekmekte; savaş, barış, politika üretme ve politikayı yapma süreçlerinde olduğu gibi güvenliğin sağlanması noktasında da erkeklerin yoğun katılımı dikkat çekmektedir.⁹⁴ Devletlerin güvenlik hususunda özellikle güç olgusuna yoğunlaşmaları Hans Morgenthau'nun sıklıkla dile getirdiği güç olgusuna paralellik göstermektedir. Devletler sürekli bir tehdit altında oldukları düşüncesinden hareketle çatışma ve kaosu kaçınılmaz bir durum olarak görmekte ve bu durum güç artırımının da sürekli ve sınırsız bir döngü haline gelmesine neden olmaktadır. Ayrıca güç kavramını ele alırken insanın diğer insanlar üzerindeki düşünce ve eylemlerini kontrol etmesi⁹⁵ tanımına yer veren Morgenthau gücü hep öncelikli olarak görmekte ve farklı araçlarla ele alınabileceğini belirtmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininde var olan ve genel kabul almış olan güvenlik tanımının ve çalışmalara eleştirel düzeyde yaklaşan feminist hareket bu tanımlamalara hem alternatif olacak hem de yeni anlamlar kazandıracak birtakım çalışmalar yapmıştır. Bu alanda sık sık dışarda bırakılan dışılığın dışlanması durumunun karşısında duran feminist harekete göre iş birliği ve dayanışmanın hâkim olması kadınların da alanda aktif rol almaları ile mümkün kılınabilecektir.⁹⁶

Feminist uluslararası ilişkilerin güvenlik kavramına yaklaşımı ele alındığında en baştan beri alanda kadınların da etkin olduğu bir uluslararası alan yaratılabilseydi dayanışmacı bir ortamın ve dişil prensiplerin varlığı sayesinde insan haklarını merkeze alan ve hak temelli çalışmaların yoğun olarak gerçekleştirildiği bir ortamın varlığının mümkün olabileceği ifade edilmektedir.⁹⁷ Yani güvenlik olgusu ele alındığında erkekliği yansıtan ve oldukça eril bir zemine oturtulan değerler kadar dişil değerlerin de etkin olduğu bir çerçeve çizmek hem uluslararası arenanın hem de sosyal hayatın yeniden anlamlandırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu konuda Robert Keohane de feminist bakış açısıyla uluslararası ilişkiler kavramlarına bakmanın, disiplinindeki erkek egemen bakış

⁹⁴Rüstem Bilal Taşgetiren, *Uluslararası İlişkilerde Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımları*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2020, s.73.

⁹⁵Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika*, çev. Baskın Oran, Ünsal Öskay, 1. Cilt, Türk Siyasi İlimler Dergisi Yayınları, Ankara, 1970, s.32.

⁹⁶Taşgetiren, 2020, s.74.

⁹⁷Joshua Goldstein, *International Relations*, 2001'den aktaran, Doğan Fazlı, Özlük Duygu, "Feminist Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası İlişkiler Eleştirisi: Cinsiyet, Devlet ve Güvenlik", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Ekim 2016, s.16.

açısının fazlalığını görmek açısından faydalı olacağını ve siyasal analizin yeniden yapılabileceğini belirtmektedir.⁹⁸ Devlet odaklı yaklaşım yerine bireyi merkez alan yaklaşımın ele alınması gerektiğini savunan feminist güvenlik; güvenliğin nasıl, kim tarafından ve kimin için sağlanması gerektiği sorularına dikkat çeker.⁹⁹ Özellikle askeri birlikler tarafından sağlanacağı düşünülen güvenlik olgusunu feminist teorisyenler tehlikeli olarak görür. Zira kendi içinde şiddeti doğuracak bir döngü olarak ordu içinde yeniden üretilen şiddet aynı zamanda askeri harcamalarla da dolaylı olarak vatandaşlarına zarar verecektir. Ayrıca sık sık vatandaşlarını korumak amacıyla askeri harcamalara büyük bütçeler ayırdığını ifade eden devletlerin savaştıkları dönemler göz önünde bulundurulduğunda hayatını kaybedenlerin %90'ının sivillerden oluştuğu gerçeği oldukça çarpıcı ve tezat bir durum oluşturmaktadır.¹⁰⁰

1.3.1. Feminist Uluslararası İlişkilerin Güvenliğe Bakışı

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından dünya tek kutuplu sisteme adapte olma yoluna girmiş ve bu noktada tehdit kavramının tanımında da birtakım değişiklikler ve gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu noktada özellikle Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanmış olan İnsani Gelişmişlik Raporu gibi raporlar sayesinde tehdit öznesi devletten bireye kaymaya başlamış ve tehdidin yalnızca silah, nükleer vb. doğrudan şiddet araçlarıyla değil; sosyal ve kültürel alanlar içinden de gelebileceği gerçeği ortaya çıkmıştır.¹⁰¹ Bu durum feminist teorinin de güvenlik kavramına olan bakış açısını genişletmiş ve kadınların da hem güvenlik kavramına olan vurgularının hem de konu ile ilgili olarak gerçekleştirdikleri çalışmalarının zenginleşmesini sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en temelde küresel bir eşitsizlik yarattığını belirten feminist yaklaşım¹⁰² güvenlik çalışmalarına iki temel eleştiri getirmiş ve bunlar güvenlik algılarına

⁹⁸Robert O. Keohane, "International Theory: Contributions of a Feminist Standpoint", *Millenium- Journal of International Studies*, 1989, 18:245, s.246.

⁹⁹Birgül Demirtaş, "Feminizm ve Güvenlik", *Güvenlik Yazıları Serisi*, 3, 1-7, s.3.

¹⁰⁰Tickner J. Ann, "Gender in World Politics", in John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens. (der). *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, ss.262-277'den aktaran Demirtaş, a.g.e, s.4.

¹⁰¹Rüstem Bilal Taşgetiren, *Uluslararası İlişkilerde Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Isparta, 2020, s.59.

¹⁰²Zerrin Ayşe Öztürk, "Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Haziran 2015, 3(1), s.16.

dişiliği de dahil etmek ve kadınları da siyasal alanda görünür kılmak olarak belirlenmiştir.¹⁰³ Alan yazında güvenlik çalışmalarına toplumsal cinsiyet perspektifinden bakanlardan biri olan Blanchard da güvenlik çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Eric Blanchard güvenlik çalışmalarında feminist yaklaşımların dört temel alan içinde etkin olduğunu belirtmiş ve bu dört alanı şu şekilde sıralamıştır.¹⁰⁴

1. Uluslararası İlişkiler feministleri güvenlik siyasetinde kadınların ilgisizliğini ve yokluğunu sorgulayarak toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bu durum özellikle uluslararası arenada kadınların görünür olma çabalarını ortaya çıkarmaktadır.
2. Kadınların savaş ve barış zamanlarında devlet tarafından koruma altına alınmalarının güvenliklerini ne kadar sağladığı sorusuna cevap aranmıştır.
3. Kadınların birer denge sağlayıcı veya ilham verici olarak görüldükleri durumda ortaya çıkabilecek olan katılım problemleri ele alınmıştır.
4. Özellikle son dönemlerde sıklıkla çalışılan toplumsal cinsiyete dayalı güvenlik kavramının yalnızca kadınlara ithafen ortaya çıkmış bir süreçmiş gibi gösterilmesine karşın *erkeklik* kavramının yeniden ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

Böylece en temelde güvenliğin öznesine kadınların da dahil edilmesinin elzem olduğu ortaya çıkmış ve bu durum güvenlik kavramının yanı sıra tehdit kavramının da yeniden sorgulanması ve yorumlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁰⁵ Öyle ki özellikle kadınlar tarafından tehdit olarak tanımlanan ev içi şiddet, taciz, cinsel hastalıklar ve ötekileştirme sorunları devlet tarafından çoğu zaman birer tehdit unsuru olarak görülmemekte ve bu durum bireysel güvenliğe yönelik tehdidin arka planda kalmasına sebebiyet verebilmektedir. Güvenlik çalışmalarında bireye odaklanan Kopenhag Okulu temsilcilerinden Barry Buzan'da bireysel güvenlik tehditleri üzerine yoğunlaşmış ve özellikle sosyal tehditlere de yer vererek bu tehditleri fiziksel tehditler (yaralanma, fiziki şiddet), ekonomik tehditler (kaynaklara olan erişimin sınırlandırılması), hak tehditleri

¹⁰³Taşgetiren, 2020, s.70.

¹⁰⁴Eric M Blanchard, "Gender, International Relations and the Development of Feminist Security Theory", *The University of Chicago Press Journal*, Cilt 28, Sayı 4, 2003, s.1290.

¹⁰⁵Taşgetiren, 2020, s.72.

(sivil özgürlükler ve hukuksal işleyişin engellenmesi), statüye bağlı tehditler (ötekileştirme, aşağılanma ve dışlanma) olarak dört temel nokta üzerinden açıklamıştır.¹⁰⁶

Güvenlik ve kadın ile ilgili çalışmalar 1985 yılında Kanada’da düzenlenen *Uluslararası Kadın ve Barış Konferansı*’nda da devam etmiş ve bu konferansta güvenlik kavramı asimetrik, çok boyutlu olarak ele alınmıştır.¹⁰⁷ Bu konferans özelinde öne çıkan detaylardan biri kadına karşı şiddetin yalnızca fiziki olmadığı ve özellikle sosyal hakların kullanımının sınırlandırılması durumunda şiddetin genişlediği gerçeğinin altının çizilmesidir. Bu noktada daha önce de ele alınan yapısal şiddet kavramı bir kez daha önem kazanmakta ve Galtung’un ataerkil kavramını ele alırken şiddet içeren birçok noktanın bu kavrama dahil edilmesi dikkat çekmektedir. Yapısal şiddet, kültürel şiddet ve doğrudan şiddet olmak üzere üç şiddet türüne odaklanan Galtung yapısal şiddet içinde özellikle tecavüz ve korkutarak sindirme durumlarına dikkat çekerken yapısal şiddetin içinde kurumsallaştırmayı ve kültürel şiddet içinde ise şiddet mağdurlarının şiddeti içselleştirmelerini belirtmektedir.¹⁰⁸ Burada aşağıdan siyasal şiddet ve yukarıdan siyasal şiddet kavramları da tartışılmakta ve devletin vatandaşlarına, kadınlara karşı uyguladığı şiddet türünde ya da işkencelerde erkek yoğunluklu grubun kullanılması yukardan siyasal şiddete; kadınların üzerinde tahakküm kurarak, duygusal boşluk oluşturarak terör örgütlerine katılımlarını sağlama çalışma, canlı bomba olarak eylemlere katılmalarını ikna etme çabaları ve bunlara genelde örgüt veya örgütlerdeki erkeklerin karar verip uygulanması da aşağıdan siyasal şiddete örnek olarak gösterilebilir.¹⁰⁹

1.3.2.Feminist Güvenlik Çalışmaları

Uluslararası ilişkiler alanındaki feminist çalışmaların güvenlik kavramı üzerine ele almış oldukları onlarca çalışmanın çok uzunca bir süre boyunca güvenlik çalışması olarak görülmemesi ve kabul görenlerin ise çok nadir olması durumu feminist güvenlik çalışmalarına giden yolu hızlandırmıştır. Feminist çalışmalar birçok kişi tarafından

¹⁰⁶Barry Buzan, *People, States and Fear, the National Security Problem in International Relation*, Wheatstheat Books, 1983, s.19-20.

¹⁰⁷Taşgetiren, 2020, s.85.

¹⁰⁸Johan Galtung, *Peace By Peaceful Means*, Oslo, International Peace Research Institute, London, Thousands Oaks, New Delhi, Sage Publication, 1996, s.40.

¹⁰⁹ Galtung, 1996, s.41.

uluslararası ilişkiler alanında diğer birçok konu ve kavrama göre çok daha geç çalışılmış algısı ile karşı karşıya kalmış olsa da durum esasında bunun tersidir. Çünkü en temelde feminizm zaten güvenliğe karşı sunduğu argümanlarla güçlenmiştir.¹¹⁰ Feminizmin birinci dalgasından itibaren kadınlar kendilerine cinsiyet temelinde verilen zararlara karşı bir direnç göstermiş ve ikinci ve üçüncü dalgalarda gerek ayrımcılık ve eşitsizliği gerekse de yüklenen rollere karşı kendi haklarını ve güvenliklerini sağlayabilmek için harekete geçmişlerdi. Her ne kadar uluslararası güvenlik çalışmaları bu kavramları ele alırken feminist güvenlik çalışmaları yokmuş gibi davransalar ve kavrama yalnızca küresel siyaseti teori haline getirmeye yönelik paradigmatik bir yaklaşım olarak baksalar da feminist yazında oldukça etkin olan ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini ele alan N. Yuval Davis, Tickner ve Enloe gibi isimler feminist güvenlik çalışmaları terimi yaygın kullanılmadan önce de güvenlik çalışmalarına katkılar sağlayarak sık sık kavramı kullanmışlardır.¹¹¹

Özellikle 2000’li yılların başlarından itibaren feminizm çalışmaları güvenliğe sadece eleştirel olarak değil; yeniden yapılandırmaya ve dönüşen güvenlik algısına katkı sağlanacağı bir noktada durmaya özen göstererek çalışmalarına devam etmiştir. Bu noktada güvenlik çalışmaları araştırma programları ve düzenlenen çalıştaylarla birlikte uluslararası güvenlik araştırmalarında da toplumsal cinsiyetin önemi vurgulanmıştır. Düzenlenen bu programlarda feminist güvenlik çalışmalarının neye hizmet ettiğini doğru aktarmak oldukça önemliydi zira bu çalışmaların yalnızca müdahale etme amacı taşımadığını aktarmak sınırlayıcı ve olumsuz algıların da önüne duvar çekecektir.¹¹² Sjoberg uluslararası güvenliğin ne olduğuna ve ne olması gerektiğine dair yaptığı tanıtımda feminist araştırmalara da değinmiş ve bu araştırmaları ele alırken bazı temel noktalardan hareket etmiştir. Bu noktalarda güvenliğin daha geniş bir şekilde ele alınması gerektiği, toplumsal cinsiyete dayalı değerler ile güvenlik normları arasındaki ilişkilerin iyi analiz edilmesinin önemi, güvenlik teorisini oluştururken toplumsal cinsiyetin öneminin anlaşılması üzerine eğilmenin elzem olduğunu belirtmiştir.

¹¹⁰Laura Sjoberg, “What and Where, is Feminist Security Studies?”, *Journal of Regional Security*, 2016, 11:2, 43-61, s.44.

¹¹¹Laura, 2016, s.46.

¹¹²Laura, 2016, s.46.

Bu noktada güvenlik kavramına feminizmi de eklemek isteyen feminist güvenlik çalışmaları özellikle güvenliği içinde bulunduğu dar kalıptan çıkarıp daha genel bir formda yer almasını amaçlanmıştır. Feminist güvenlik çalışmaları tanımlanırken birtakım farklılıklar göze çarpsa da hepsinin üzerinde konsensüs kurduğu nokta insanın temel özne olarak ele alınmasının gerekliliği ve erkek ve kadın olmanın ve toplumsal cinsiyetin bu iki cins üzerinden oluşturulmasının uluslararası ilişkilerin de temel noktalarını oluşturduğu üzerine odaklanmalarıdır. Başlarda az da olsa belirli akademik çalışmalarda ve dergilerde kullanılan bu terim 2008'den sonra Uluslararası Çalışmalar Derneği'nin yıllık toplantılarında ve yüzlerce katılımcının yer aldığı panellerde de konuşulmaya başlamış ve özellikle 2007-2015 yılları arasında *feminist güvenlik çalışmaları* terimi yüzlerce makalede ve yayında yer almıştır.¹¹³

Elbette ki feminist güvenlik çalışmaları uluslararası ilişkiler disiplininde bir alt alan olarak çalışılmaya ve popüler hale gelmeye başladıkça geleceğinin ne olacağı sorusu da sorulmaya başlamış ve güvenlik konusunda feminist analizler yapmanın önemi de artmıştır. Çok uzun bir süre güvenlik tanımının tartışmasız doğru olarak kabul edilmesi ve eleştiri dahi kabul etmemesi erken feminizm döneminden beri karşı çıkan bir durum olmasına rağmen son dönemde daha etkili olmuş ve ses getirmiştir. Annick Wibben gibi feministler, feminist güvenlik çalışmalarının etki kaybetmemesi adına ana akıma dönük olmaması ve güvenlik çalışmalarının bir alt dalı olarak ilerlememesini önermiş ve uluslararası ilişkilerin denetimi altında olmaması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Çünkü feminist güvenlik çalışmaları uluslararası ilişkiler denetimi altında yer aldıkça en iyi ihtimalle pozitivist, devletçi ve eril söylemlerin yer aldığı bir alan olmaktan ileri gidemeyeceği belirtilmiştir.¹¹⁴ Alanda farklı kalma mücadelesi sorgulama parametrelerinin de önünü açacak ve kavramın gelişme katarak daha güçlü bir ilerleme kaydetmesine de yardımcı olacağı düşünülmektedir. Yani tüm bu tartışmaların temelinde feminist güvenlik çalışmalarının uluslararası ilişkiler disiplininde alışılmış güvenlik çalışmalarının ve daha genelinde de uluslararası ilişkilerin alt alanıyla ilişkisinin ne olduğu ve ne olması gerektiği sorularına yanıt aranmıştır. Feminist güvenlik çalışmaları mevcut ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sınırlamaları kabul etmemekte ve bu yönüyle dar bir bakış açısı sunmanın dezavantajları da dile getirilmektedir. Bu yüzden

¹¹³Laura, 2016, s.48.

¹¹⁴Annick Wibben, *Feminist Security Studies: A Narrative Approach*. Londra, 2010, Routledge. s.38.

oldukça dar bir zemine oturtulmuş olan bu alanda profesyonel bir yer açmak oldukça önemlidir. Ancak bu alanı açarken toplumsal cinsiyet perspektifinden dahi olsa tek bir güvenlik algısının olmamasına da dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü tek tanım veya tek yönlü bir bilgi ortaya koymak eleştirilen güvenlik tanımına benzemenin zeminini hazırlamakla kalmayacak aynı zamanda da tanımın entelektüel açıdan da zayıf kalmasına sebebiyet verecektir. Tek tanımlık yerine toplumsal cinsiyete dayalı feminist güvenlik çalışması, uluslararası ilişkilere dayalı feminist güvenlik çalışması, küresel politikaya dayalı feminist güvenlik çalışması gibi çalışmaların var olması geniş bir uygulama alanı sunacak ve çok daha fazla kitleye ulaşmanın avantajını da sağlayacaktır.¹¹⁵ İnsan güvenliğine ilişkin feminist çalışmalarda belirgin hale gelmiş olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dinamikleri feminist güvenlik çalışmalarını karakterize ettiğinden ve bağlamların oluşmasını sağladığından alandaki duruşun dikkatle takip edilmesi de oldukça önemlidir.¹¹⁶ Feminist güvenlik çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda özellikle son dönemlerde kadının güvenlik olgusunun merkezinde yer alması ve bu süreçten sonra güvenlik algısında meydana gelen gelişim ve değişim bu çalışmaların katkılarını sunmaktadır. Birleşmiş Milletler 'in 1325 sayılı kararı kadınların karar verici mekanizmalardaki varlıklarının güçlendirilmesi yönündeki politikaları desteklemekte ve özellikle yalnızca devlet güvenliğinin ele alınmasındaki problemler, kadın güvenliğinin genel güvenlik algısının dışında tutulmaması gerektiği, uluslararası ilişkilerin maskülen tavrına son verilmesi gerektiği ve kadın güvenliğini çözmenin dünya güvenliği ile paralellliğini de saptayacağı konular olarak gündeme gelmektedir.¹¹⁷

Özetle; feminist güvenlik çalışmaları en temelde iki ana amaca yoğunlaşmaktadır; kadınların güvenlik alanında daha fazla söz sahibi olmalarını sağlayacak politika ve söylemlerin arttırılması, geleneksel güvenlik anlayışlarına eleştirel bir tavırla yaklaşarak yeni bir güvenlik algısı oluşturma zemininin hazırlanması ve bu algıya feminenliği de dahil etmek.¹¹⁸ Kadınların uluslararası ve ulusal politik süreçler içerisinde ve karar alma

¹¹⁵Wibben, 2010, s.52.

¹¹⁶Annick Wibben, Maria Stern, "A Decade of Feminist Security Studies Revisited", *Security Dialogue*, 2014, s.3.

¹¹⁷Çiğdem Aydın Koyuncu, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 67, Sayı 1, 2012, s.113.

¹¹⁸Safura Koçoğlu, "Feminist Güvenlik Çalışmaları Perspektifinden Çatışma ve Savaşlarda Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin Yeniden İnşası: Suriye Örneği", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021, Adana, s.68.

mekanizmalarındaki yetersiz temsiliyetleri ve katılım oranlarının oldukça düşük olması yalnızca rakamsal açıdan değil daha derin bir güvenlik perspektifinden ele alınmalıdır.¹¹⁹

Güvensizliğin nedeninin toplumsal cinsiyet algısı ile doğrudan ilişkisi olduğunu belirten çalışmacılara göre alanda etkili olan maskülen yapıya son vermek için öncelikle temel kavramlarda birtakım değişimler yaşanmalı ve toplumsal inşa süreci yeniden oluşturularak daha eşit bir dil sergilenmelidir.¹²⁰

¹¹⁹ Öztürk, 2012, s.30.

¹²⁰ Koyuncu, 2012, s.124.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ONTOLOJİK GÜVENLİK TEORİSİ

2.1.Bir Kavram Olarak Ontolojik Güvenlik

2.1.1.Ontolojik Güvenlik Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Güvenlik kavramı en temel tanımı ile bireyin fiziksel bir tehdit ile karşı karşıya kalmaması ve risk altında olmaması anlamına gelse de daha dar açıdan benliğinin psikolojik durumunun, barındığı yerin ve hatta mensubu olduğu topluluğun güvende olması da kavrama dahil edilmektedir. Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi adını verdiği piramit bireylerin (özellikle sağlıklı bireylerin) ihtiyaçları kapsamında belirlenen gereksinimleri belirli bir düzen ve sıra içerisinde ele almakta ve bir önceki basamaktaki ihtiyacın giderilmesine bağlı olarak bir üst basamağa geçiş yapılabilir. Yemek, su, cinsellik, boşaltım gibi fizyolojik ihtiyaçlardan ahlak, aile, mülkiyet gibi güvenlik duygularına ve ait olma, özgüven, problem çözme gibi kendini gerçekleştirme durumuna kadar birçok parametrenin yer aldığı piramit bireyin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği durumları ve atlatması gereken basamakları da belirtmektedir.¹²¹

Maslow'a göre olağan şartlarda bir birey hiyerarşinin üst katlarına doğru yükseldikçe her basamakta belli bir tatmin oranı yaşar ve bu oran %10 ile %85 arasında değişkenlik gösterebilir. Bu bağlamda alt basamaklardaki ihtiyaçlarını gideremeyen bireyler kendini gerçekleştirme ve yeteneklerinin farkında olma durumunu yaşayamamakta ve hayattan beklentisi ve arzuyu minimuma inecektir. Öyle ki fiziksel ihtiyaçları ve güvenliği sağlanamayan bireyler; ait hissetme, saygınlık, kendini gerçekleştirme gibi basamakları da tamamlayamaz ve bu yüzden sürekli bir eksiklik

¹²¹Gizem Sebahat Çoban, "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizli Yetenekler", *European Journal of Educational & Social Sciences*, 6(1), 111-118, s.113.

hissetme durumunda kalırlar.¹²² Piramidin ikinci basamağında yer alan güvenlik ihtiyacı bireyin sosyal ihtiyaçlarını sağlayabilmesi için gerçekleşmesi gereken temel parametrelerden biridir. Çünkü güvende hissetmeyen birey kendini gerçekleştirme, üretken hissetme, ahlaki sorumluluklara sahip olma gibi olgulara da ihtiyaç duymayacak ve her şeyden evvel güvenlik kaygısını ortadan kaldırmanın yollarını bulmaya ve normal bir yaşam sürme amacına ulaşmaya çabalayacaktır. Herhangi bir aktörün, aktör olmasını sağlayan belirli parametrelerin varlığı farklı zaman, koşul ve pratik düzeylere tekabül etse de benlik, kimlik ve varlıkla ilgili birtakım kaygıların yaşanması olağandır.¹²³

Ontolojik güvenlik kavramı, ilk defa İskoç psikiyatrist Ronald David Laing tarafından kullanılmıştır. Laing ontolojik güvenliğe sahip olan insanı; kendi varlığını deneyimleyebilen, süreklilik içinde içsel bir tutarlılığa, gerçekliğe, değere sahip olan ve bedenle uzamsal olan¹²⁴ şeklinde tanımlamıştır. Güvensiz hisseden bireylerin benlikleri üzerine yapılan çalışmalar başta Anthony Giddens olmak üzere birçok düşünürün de dikkatini çekmiştir. Giddens kavramı 1980’li yılların sonlarına doğru psikolojiden ziyade sosyoloji alanında ele almış ve daha çok birey-rutin ilişkisi üzerine çalışmalar yapmıştır ve Huysmans ise çalışmalarına 2000’li yıllarda ontolojik güvenlik konusunu eklemiş ve uluslararası ilişkiler alanında dikkatleri çekmiştir.¹²⁵ Rutin kavramı ontolojik güvenliği ele alırken sıklıkla başvurulanan bir kavram olarak tekrarlanan davranış kalıplarının sosyal yapıda var olması anlamına gelmekte ve sürekli davranış kalıpları sayesinde bireyin kendini daha güvende hissedeceği vurgulanmaktadır. Yani bireyler en temelde kendilerini güvende hissetmek isterler ve bu güven istemi belirli istikrarlarla sağlanır. Hayata içkin fakat beklenmeyen bir durum karşısında birey fiziki hasar aldığında büyük oranda benliği de etkilenir ve hatta çoğu durumda benliğin etkilenmesi bedenin etkilenmesinden çok daha fazla düzeydedir. Bu durumda ontolojik güvenlik bahsedilemez çünkü ontolojik güvenlik bireyin benlik güvenliğini de kapsayan bir olgudur.¹²⁶

¹²²Sedat Kula, Bekir Çakar, “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumsal Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”, *Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt6, Sayı 12, s.193.

¹²³Helin Sarı Ertem, Aslınur Düzgün, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2021, 17(37), s.42.

¹²⁴Ronald David Laing, “The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness, *Penguin Classics*, London, 1990, s.41.

¹²⁵Laing, 1990, s.45.

¹²⁶Bahar Rumelili, “Identity And Desecuritisation: The Pitfalls of Conflating Ontological And Physical Security”, *Journal of International Relations and Development*, 2015, s.18.

Uluslararası İlişkiler disiplininde ontolojik güvenlik çalışmaları ile dikkat çeken akademisyenlerden biri olan Jennifer Mitzen' e göre de ontolojik güvenlik bedenden önce benliğin, öznel olanın güvenliğidir.¹²⁷ Bireyin kendini güvende hissedebilmesi ise muğlaklığın olmamasına bağlıdır ve bununla bağlantılı olarak Mitzen çalışmalarında ontolojik güvenliğin sağlanmasının netlikle bağlantılı olduğunu belirtir. Gündelik yaşam göz önünde bulundurulduğunda birey kontrol edemeyeceği savaş, kaos, doğal afet gibi birçok durumla karşı karşıya kalabilir ve bu olaylar bireyin belirsizliğe sürüklenmesinde çok büyük roller oynarlar. Bu yüzden bireyler genelde kontrolleri altında bulunan olayların devamlılığını ister ve bu netliği kaybetmekten çekinirler. Bu durum aynı zamanda sosyal ilişkiler için de geçerlidir ve kaygıların yaşanması genellikle ilişkilerin zedelenmesi veya bir tarafın diğerini daha belirsiz algılamasına bağlıdır. Tüm bu noktalardan hareketle bireylerin kim oldukları yönünde bilgi sahibi olmaları, kendilerini güvende hissetmeleri ve kimlik ve benliklerinin güvende olduğuna ikna olmaları ontolojik güvenlik açısından olmazsa olmazdır ve belirsizlik biçimleri kimlik güvenliğini kesinlikle tehdit eder.¹²⁸

Ontolojik güvenlik kavramı özellikle Uluslararası İlişkiler literatüründe genelde devlet analizinde çalışılmakta ve devletlerin rasyonel/irrasyonel davranışları, rutinleri, beka sorunları kavram dahilinde ele alınmaktadır. Fakat insan biçimselci bir bakışla ele alındığında kavramın tıpkı bireyler gibi devletler üzerinde de benzer konular üzerine eğildiği görülmektedir. Öyle ki bireyler de tıpkı devletler gibi rutin arayışlar içindedirler ve diğer bireylerle olan ilişkilerinde netlik ister ve güvenliklerini sarsmayacaklarına dair bir takım inanç ve beklenti içinde hareket ederler. Bu noktada Giddens bireyin diğer bireylere ve çevresine duyduğu güveni ontolojik güvenliği için gerekli iki temel esas olarak ele alır ve bu iki güven duygusunun sürekli oluşuna dikkat çeker. Dahası Giddens'a göre ontolojik güvenlik dünyanın görüldüğü gibi olduğuna dair güven duyma ve kaygılanmama ile birlikte psikolojik açıdan da tutarlı ve sağlıklı olmaya dair sürdürülebilir bir ilerleyiş kapsayarak varoluşsal kaygılardan uzak olmayla bağlantılı olarak ilerlemektedir.¹²⁹ Yani Giddens bireyin belirsizlik yaşamadan, ya da yaşadığı

¹²⁷Jennifer Mitzen, "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, 2006, Cilt 12, Sayı 3, 341-370, s. 344.

¹²⁸Mitzen, 2006, s.342.

¹²⁹Catarina Kinnvall, "Globalization and Religious Nationalism: Self Identity And the Search for Ontological Security", *Political Psychology*, 2004, Cilt25, Sayı 5, s.746.

belirsizlikler olsa dahi varoluşsal kaygılardan uzaklaşmak için kaçtığı ve bu kaçış sırasında ürettiği anlatıları ve bu anlatıların devamlılığını ele almaktadır.¹³⁰ Bu noktada ontolojik güvenlik açıklanırken vücuda enjekte edilen bir aşırıya benzetilir ve bireyin dünyanın görüldüğü gibi bir yer olduğuna dair olan güveninin tam olması ve bu yüzden diğer insanlara karşı güven duyması, olumsuz durumlarda dahi umut ve cesaretini sürdürmesi durumuna dikkat çekilir.

Bireyin temel güven duygusunu oluşturan ve zaman-mekân bağlantısı içinde yeniden üretilen gündelik rutinler çoğu zaman kaygıları parantez içine almaya yardımcı olmaktadır. Gökdelenlerin camlarını silen bir işçi için defalarca tekrarladığı bu eylem bir süre sonra rutine döküldüğünden artık riskli gelmemeye başlar. Bu noktada deneyim ve süreklilik ontolojik güvenliğin esasını oluşturan temel bileşenler haline gelir. Ancak elbette varoluşsal temeller de belirli açılardan oldukça etkilidir.¹³¹

Bu noktada temel güven deneyimini anne bebek arasındaki güven duygusuna kadar geriletebiliriz. Winnicott güven alanını tanımlarken *potansiyel alan* kavramına değinir ve O'na göre bakıcısı veya ebeveyni bebeğin yanında olmasa dahi geleceklerine ilişkin geliştirdiği inanç bir tür güven deneyimi yaratır.¹³² Ancak duyulan bu güvene rağmen bebek içten içe belirli miktarda kaygı duyabilir ve bu normal karşılanmalıdır. Öyle ki bebek tam bir varlık olarak değil varoluşunu gerçekleştirmeyi amaçlayan bir varlık olarak ele alınmalıdır.¹³³ Bu noktada çocuğun beslemiş olduğu güven daha sonraki hayatı boyunca karşılaşılabileceği varoluşsal kaygılara karşı bir can yeleği niteliği taşımakta ve bebek birey bu noktadan sonra hayatının her döneminde karşılaştığı risk ve tehlikelere karşı koruyucu kalkan giyerek gündelik hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu noktada Giddens'in en başından beri sözünü ettiği, bireyin kimlik olgusuna ve çevresindeki eylemlerin devamlılığına duyduğu güven ihtiyacı ve bu ihtiyacın ontolojik güvenlik olarak tanımlanması da anlam kazanmaktadır.¹³⁴ Güven olgusunu en temel parametre olarak merkeze alan Giddens belirsizlik ve devamsızlıklarla dolu olan ve net

¹³⁰Kinnvall, 2004, s.746.

¹³¹Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik; Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Say Yayınları, 2019, İstanbul, s.59.

¹³²Giddens, 2019, s.6.

¹³³D.W. Winnicott, *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*, London Hogart, 1965'den aktaran Giddens, 2019, s.60.

¹³⁴Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Polity Press, United Kingdom, 1990, s.92.

olmayan durumların kaygılara ve bu kaygıların da ontolojik güvensizliğe neden olacağını belirtmekte ve böylesi bir ortamda ve içsel dünyada bireyin kaygılardan kaçarak bir takım biyografik anlatılar üretme çabası içinde olacağını belirtmektedir.

2.1.2. Ontolojik Güvenlikte Bireysel Kimlik ve Varoluşsal Süreç

Kimlik kavramı modern çağ öncesi dönemlerde tartışılan bir kavram olmamakla beraber orta çağda statü özelliği taşıyan ve belirli sınırları olan bir olgu olarak varlığını korumaktaydı. Köle, soylu, burjuva gibi sıfatların ön planda tutulması bu durumu destekler niteliktedir. Ancak bu dönemlerde birey belli bir sınıfa mensubiyeti nedeniyle kişisel olarak ele alınmak yerine toplumsal bir varlık olarak değerlendiriliyordu. Bireyin bir kimlik olarak ele alınması öznenin kendi varlığının farkına varmasıyla başlamış ve epistemolojik olarak bireyin bilginin ana kaynağı olması durumu da etkili olmuştur. Toplumsal parametreler ve dinamikler bir yana bireyin ekonomik alanda da merkeze alınması, özgür ekonomi politikaları ve bireycilik sayesinde olmuş, liberal anlayış bu durumda büyük bir etki yaratmıştır. Ayrıca modern yaşama geçişle birlikte çağın gerektirdiği iş yapısı ve toplumsal rollerin etkisi bireysel uzmanlaşmayı değerli kılmakla beraber iş gücüne katkı sağlayan birey değerli görülmüş ve özel önem atfetmiştir. Ancak süreç sonunda sosyo-psikolojik sorunlarla birlikte Marx ve çağdaşlarının sıklıkla kullandığı *yabancılaşma* kavramını yaşayan birey kendine, emeğine ve dış dünyaya karşı yabancılaşmaya başlamıştır. Bu durum bireyin kimliğinden soyutlanmasına ve daha pasif bir benlik algısının yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Kendini zayıf ve soyutlanmış hisseden birey çevresinde ve dünyada gerçekleşen olaylar karşısında olması gerekenden daha fazla kaygı hissedip herhangi bir durumu etkileyeceğine dair olan inancını minimuma indirmektedir¹³⁵.

Modern çağda bireyin özgürlükleri oldukça sınırlı bir şekilde ele alınmakta ve birey yaşamış olduğu tüm zorlu süreçlere tek başına göğüs germeye çalışmaktadır. Ancak bu durum zaman zaman bireyin iş birliği yapmasını gerektirmekte ve bu yüzden yeni

¹³⁵Kenan Gündal, Anthony Giddens'ta Süreksizlikler ve Ontolojik Kaygı: Geç Modern Çağda Varlıksal Güven Problemi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2015, s.19.

güven parametreleri ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar belirli iş birlikleri kursa da modern birey daha önce yaşamadığı kadar yalnızlık duygusu yaşamakta ve yabancılaşmanın da getirmiş olduğu gerekliliklerle çözüm yolları arayışında zorlanmaktadır. Böylece var olma ve kimlik problemleri yaşarken iş birliği içinde olduğu bireylerle de belirli çatışmalar içinde yer almaktadır. Var olduğu dönemlerden günümüze kadar kendini her zaman bir topluluk çatısı altında tanımlayan birey bu yapıyı özellikle erken dönemlerde koruyucu bir kalkan olarak kullanmış olmasına rağmen modern çağda sanayileşme dönemi artan rekabete neden olduğundan bireyin sürekli bir mücadele içinde olması etik ve kamu ahlakı gibi olguların da zedelenmesine sebebiyet vermiştir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda benlik kavramında meydana gelen değişiklikler dikkat çekmekte ve modernite ile birlikte özellikle geleneklerde yaşanan değişimler bireyin hayatında istikrarsızlıklar yaratmakta ve bu durum sürekliliğin de değişerek düzenin baltalanmasına neden olmaktadır. Bu koşullar altında birey çoğu zaman neyin iyi neyin kötü olduğuna karar vermekte zorlanmakla kalmaz aynı zamanda psikolojik temelde güven duygusunu da zedeler. Bu noktada birçok uzman özellikle modern çağ insanının kaygı ve belirsizliklerle dolu bir yaşam sürdüğünü belirtirken, Giddens daha önceki dönemlerde de bireylerin kaygılar beslediğini ancak bu dönemde kaygıların şekil değiştirdiğini belirtmiştir.

Giddens benliğin mutlaka vücut bulduğundan hareketle bebeklik çağından itibaren dünyaya ilişkin birtakım bilgilerin öğrenildiğini ve bu öğrenme sürecinde de bebeğin fiziksel özelliklerinin farkına varılmasının oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Bir bebek kendi vücudunu bir matematiksel hesaplama gibi öğrenmez; dünyadaki şeyler (nesne) ve diğer insanlarla olan ilişkisi sonucunda tanımaya ve tanınmaya başlar ve bu ilişki pratikleri karşılaşılabileceği olumlu olumsuz olaylarla baş etme yöntemlerinin de öğrenilmesini sağlar. Maruice Merleau Ponty bu konuyla ilişkili olarak bedenin reflekslerden ibaret olmadığını ve kendiliğinden gelişmediğini belirterek onu oluşturan duyuşal öğelerin varlığının, içsel bağlantıların ve pratiklerin önemini vurgulayarak sürecin bir konformasyon yasası gibi ilerlediğini belirtmektedir.¹³⁶ Bu noktada gündelik hayatta karşılaşılan her şey bireyin kozasını oluşturmakta ve yüz ifadelerinden diğer

¹³⁶M. Merleau Ponty, *Phenomenology of Perception*, Translation: Donald A Landes, 2013, s.16.

iletişim hallerine kadar karşılaşılan her durum bağlamsallığın temel içeriğini sağlayarak bireye bebek-çocuk-genç-olgunluk dönemlerini deneyimleyerek öğretilmektedir.¹³⁷

Birey sosyal yaşamında önce kendi varlığını deneyimleyerek farkına varır ve ardından bedenini kontrol etmeyi öğrenir. Yetişkin bireyler yalnızca bedenleri üzerinde kontrol kurmakla kalmazlar aynı zamanda bu kontrolü sosyal iletişim alanlarında diğer bireylere de göstermek durumundadırlar.¹³⁸ Ontolojik güvenlik rutin ve istikrar ile doğrudan bir ilişki içinde olduğundan yetişkin olan birey diğerlerine karşı yetişkin olduğunu rutin olarak sürekli belirtmek durumundadır. Bu nedenle kişi bedensel otokontrolünü sağlamak, toplumda normal olarak tanımlanmış davranış kalıplarını sergilemek ve diğerlerine normal davrandığını kanıtlamak üzere bir dizi davranışlarla hareket etmek durumundadır.

Goffman'a göre bireylerin sergilemiş olduğu bu kontrollü rutinlerden bazıları yoğun çaba gerektirse de erken dönemden itibaren öğrenilmeleri nedeniyle süreç içinde deneyimler de kazanarak kolaylaşmakta ve sürekli hale gelmektedir. Örneğin yetişkin bir birey işe gitmek üzere evden çıkarken karşıdan karşıya geçme eylemini bir tehdit durumu olarak değerlendirmeyiz ve defalarca deneyimlediği bu durumu rahat bir şekilde eyleme döker. Öyle ki aktörler mümkün olan en kısa sürede tepki vermeyi öğrenip buna uygun davranış ve yetenekler geliştirerek uygun tepkiye uygun davranışı sergilerler.¹³⁹

Otokontrol ve beden üzerinde tahakküm kurma durumu özellikle iktidar konusunda alan yazında geniş çalışmaları bulunan Foucault'un görüşleriyle analiz edilebilir. Foucault özellikle disiplinli güç üzerinde durur ve insan bedeninin kılınabilen, geliştirilebilen ve kullanılabilen olduğunu bu nedenle de itaat etmeye uygun olduğunu belirtir.¹⁴⁰ İtaatkâr bedenlerin oluşmasında elbette ki disiplin mekanizmalarının etkisi oldukça büyüktür ve Foucault'a göre ruh beden içindeki bir esirdir. Ayrıca O'na göre biyolojik var oluşumun ötesinde beden; güç ve iktidar ilişkilerinin yaşandığı bir merkez olarak sosyal ortamların ve çevrenin etkisiyle gelişir, şekillenir ve dönüşür.¹⁴¹ Ancak

¹³⁷Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, Say Yayınları, 2019, s.82.

¹³⁸Giddens, 2019, s.84.

¹³⁹Giddens, 2019, s.84.

¹⁴⁰Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, (çev.) Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitapevi, Temmuz 1992, s.169.

¹⁴¹Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, İstanbul Ayrıntı Yayınları, 2000, s.74.

Giddens, Foucault'un özellikle beden konusundaki görüşlerinin eksik olduğunu ve disiplin ve bedenin ilişkili olduğunu fakat her açıdan özdeşleştirilmemesi gerektiğini ifade ederek, bu durumun beden ve kişinin kendini anlamlandırma ilişkisinde birtakım eksiklikler yaratacağını belirtmektedir.¹⁴² Çünkü bireyin bedensel etkinlikleri diğerleri tarafından kabul görmenin en temel şartıdır. Çünkü bireysel etkinlikler biyografik devamlılığın sağlanmasında önemli bir yerdedir ve benliğinin bedeni içinde güvende olduğunu bilen birey koruyucu kozasını tekrar tekrar örerak güvende olduğu bu bedensel davranış tarzını rutine döker. Tam bu noktada Goffman'ın *normal görünme* olarak tanımladığı kavram önem kazanmakta ve birey toplumsal normların ve doğruların devamlılığını kontrol ederken bunun kendisine bir zararı olmayacağını bilmek ve bundan emin olmak ister. Ancak birey genel tarafından kabul edilmiş olan sosyal normlardan sapar ve genel doğruların aksi halinde hareket ederse ait olduğu grup tarafından damgalanması ve marjinalize edilmesi kaçınılmaz olacaktır.¹⁴³

Sosyal yaşamdaki bu durumun kimliğin tek boyutlu olarak ele alınması nedeniyle ortaya çıktığını belirten Goffman sanal sosyal kişilik ve gerçek sosyal kişilik ayrımı yapar ve sanal sosyal kimliğin kamuda, gerçek sosyal kimliğin ise özel alanda sunulduğunu belirtir.¹⁴⁴ Goffman'ın belirttiği normal görünme durumu bireyin biyografik anlatısı üzerinde oldukça etkilidir ve varlıksal güvenliğin sağlanmasında büyük önem atfeder. Örneğin saygın ve toplumun büyük bir kısmı tarafından tanınan etkili bir beslenme uzmanı iş saatleri dışında aşırı fast food ya da alkol-sigara tüketirken görüntülendiğinde çok büyük bir ihtimalle mahcubiyet ve utanç duyacak ve belirli bir grup tarafından damgalanmak durumunda kalacaktır. Bu durumda o güne kadar rutin olarak sergilemiş olduğu davranış kalıpları bu birey tarafından artık geçersiz hale gelecek ve gündelik rutinler farklı performanslara dönüşerek bilinç dışı problemler ortaya çıkmaya başlayacaktır. Sürekli sağlıklı bir beslenme rutini sergiliyormuş gibi davranan birey bu durum gerçekte öyle olmasa da kendini bu davranış kalıbı altında güvende hissettiğinden sanal sosyal kişilik dünyasında bu kalıplar altında davranır ve dış dünyada iç dünyasından daha özel davranışlar sergiler. Ancak bu durum süreç sonunda bireyde

¹⁴²Giddens, 2019, s.84

¹⁴³ Atkinson, S., Weeks, M., Yuill, C., Tomley, S., Thorpe, C., & Hobbs, M. (2015). The Sociology Book: Big Ideas Simply Explained. *Sosyoloji Kitabı*, Alfa Yayınları, 2015, s.192.

¹⁴⁴ Atkinson ve Diğerleri, *Sosyoloji Kitabı*, 2015, s.193.

kuvvetle muhtemel daha büyük yıkım süreci yaratacak ve kabul gören, toplumda var olmasını sağlayan rutinleri ile biyografik anlatısı arasındaki uçurum Laing'in vurguladığı yanlış benlik oluşumuna neden olacaktır. Böylece bireyin bireysel kimliğini doğrudan etkilenecek ve varoluşsal kaygıların yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

Benlik kendini bedene kapattığında ise beden benlik ilişkisi kopmuş olacağından gerçekdışı duygular açığa çıkarak farklı savunma mekanizmaları oluşacaktır. Beden algısının bireysel kimliği oluşturması noktasında hayati öneme sahip olması bireydeki algıyı da önemli kılmakta ve birey yavaş yavaş dış eylemlere kendini kapattığı için anlatılar ile gündelik etkinliklerin örtüşmediği bir fantezi dünyasına giriş yapılmaktadır.¹⁴⁵ Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda kimliğin sosyal etkileşimler içinde kazanılan deneyimlerden oluştuğunu ve bu deneyimlerin rutinler ve bilinçaltındakiler ile birlikte kurulduğu söylenebilir. Bu bilgiler bireylerin sosyal hayatlarında vücut bularak karşılıklı bilgi alışverişini de sağlayarak sağduyuyu geliştirir. Ancak eğer bu karşılıklı bilgi ve bilinçli ilişki durumu sona erer ve gündelik hayatta beklenmedik birtakım duygular sonucunda sosyal yaşam tahmin edilemez hale gelirse birey savunmasız kalarak varoluşsal kaygılar yaşamaya başlar.¹⁴⁶

Varoluşsal sorunların yaşanmasında savaşlar, kaos, göç süreçleri gibi olgular da oldukça etkili olmaktadır. Çünkü tehdit söz konusu olduğunda meydana gelen güvencesiz ortamla birlikte bireyler süreklilik arama eğilimi ile hareket ederler ve ontolojik güvenliğin yapı taşlarından biri olan benlik güvenliği sarsıntıya uğrayarak belirsizlikler oluşur bu da bireyin ontolojik güvenliğini olumsuz etkilemeye başlar.¹⁴⁷ Bu durumlarda tehdit ve endişe altında hisseden birey kimliksel olarak birtakım tutarsızlıklar yaşar ve böylece ontolojik güvensizlik oluşmuş olur. Tam da bu noktada ontolojik güvenlik arayışı yeniden ve kuvvetli şekilde kendini gösterir ve tehdit altındaki birey kimliğinin devamlılığını sağlayabilmek adına dünya ile olan ilişkilerini stabil tutmaya çabalar. Bireyin buradaki amacı aslında alışılmış olana, değişime, istikrarsızlığa karşı koymaktır. Bu yüzden tehlike altındaki zamanlarda ölüm, yaralanma ya da kaybetme korkusu gibi

¹⁴⁵Giddens, 2019. s.87.

¹⁴⁶Alexandria J. Innes, Brand J. Seele, "Memory Trauma and Ontological Security" *Memory and Trauma in International Relation*, (der.) Jenny Etkins, Aberystwyth University and Nick Vaughan Williams University of Warcick, 2014, s.16.

¹⁴⁷Sharani, 2020 s.46.

tehditleri olabildiğince düşünmemeye çalışır ve benlik algısını kolaylaştırma yoluna gider. Bunu yaparken özellikle kendisinde meydana gelebilecek olan olumsuz durumları düşünmemeye, rutinlerini engelleyecek olguları aklına getirmemeye çabalayan birey öz anlatılarının ve sürekliliğin önemini kavramış olacaktır.

Giddens Bettelheim'dan esinlenerek, bireyin içinde bulunduğu tehdit edici fikirleri ve hatta yaşanan olumsuz durumları düşünmemeye çabalamasının ve zihninden farklı şeyler geçirmesinin kendi tutarlılığını kesintiye uğratmamaya uğraştığının bir göstergesi olarak görmüştür. Bu durum bir bakıma bedenden kopmaya da neden olmakta ve birey eylemler karşısında nasıl bir tutum sergileyeceği konusunda belli muğlaklıklar yaşamaktadır.¹⁴⁸ Örneğin; İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi toplama kamplarında siyasi ve ideolojik düşman olarak görülen kitleler bu kamplarda korkunç fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmış ve mağdurlar beden benlik ilişkisinin koptuğu anlar yaşamış; beden dışında yaşamının ve hissetmenin onlar açısından fiziksel yoksunlardan uzak duracağı anlamına geldiğini düşünmüşlerdir.¹⁴⁹ Bu noktada kamptaki çalışanlar ve mağdurlarla yapılan görüşmelerde pek çok kez mağdurların kendilerini teskin etmek amacıyla bir oyunun içindeymiş gibi düşündükleri ve kamp dışında bir yerde açlık, hakaret, şiddet olmadan yaşadıklarını hayal edip her gün meydana gelen bu korkunç durumları duymazdan ve görmezden geldikleri belirtilmiştir.

Tania Kramer tarafından 2017 yılında Nazi toplama kamplarında kalmış ve kampın son tanıklarından biri olmuş olan Judith Rosensweig küçük yaşta yaşamış olduklarını anlatırken sık sık bilinç kaybı yaşadığını ve olaylar karşısında benliğini kaybetmek üzereyken annesi ve kardeşi tarafından desteklendiğini olanları birer oyunmuş gibi görmesi gerektiğini belirterek beden benlik kopuşu durumunu ele alır.¹⁵⁰

Ontolojik güvenlik bireyin kendi kimliğini, dünyasını anlamlandırmayı, benliğini korumak amacıyla sarf ettiği gücünü, diğerleri ile olan etkileşimini kolaylaştıran koruyucu bir koza olarak zaman ve mekâna kesinlikle bağlı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır ve tahmin edilemez durumlar söz konusu olduğunda bu durumları

¹⁴⁸Bruno Bettelheim, *The Informed Heart; Autonomy in A Mass Age*, London, Palladin'den aktaran Giddens 2019, s.86.

¹⁴⁹Giddens, 2019. s.86.

¹⁵⁰Tania Kramer, Deutsche Welle, 27.01.2017, Erişim: 20.11.2021.

özümsemekle görevlidir.¹⁵¹ Bu noktada ontolojik güvenlik bireyi eski günlük rutinlerine kavuşturmak için adeta bir mekanizma gibi çalışır ve bireyin kimliğini sabit tutmak için uğraşır. Her ne kadar birey yeterince efor sarf edip etrafındaki her şeyden korunmayı amaçlasa ve kaygılarından sıyrılrsa da ontolojik güvenliği tamamen sağlamış olur mu? Noktasında literatürde tartışmalar devam etmektedir. Bu noktada Giddens'in ontolojik güvenlik konusunda yapmış olduğu ve titizlikle ayrılmış olan detaylandırma önem kazanmaktadır.

Giddens sıklıkla ontolojik güvenliği ontolojik güvensizlikle birlikte ele almanın öneminden söz eder ve O'na göre; ontolojik güvensizlik iki kutup arasında yer almakta ve birinci kutupta değişmeyen katı anlam sistemine ikinci kutupta ise kendine özgü bir anlamı olmayan şekilsiz kimliğe yer verilmektedir. Bu iki kutuptan ilkinde birey kendini kamusal alanda ifade eden bireydir ve ikinci kutupta ise bireyin kendini ve iç dünyasını dışarıya yansıtmadığı alan dikkat çekmektedir. Beslenme uzmanı örneğinde de olduğu gibi ontolojik güvenlik bu iki kutup arasında mekik dokumakta ve birey ne kendini tam olarak sosyal alanda yansıtmakta ne de tamamen soyutlanmaktadır. Ancak bu noktada bireyin güvenlik algısında ya da kimliğinde meydana gelen değişimin birey ve dış yapılar açısından nasıl anlamlandırılması gerektiği de oldukça önemlidir. Öyle ki değişim kimlik açısından doğal bir süreç ve varlığın yapısına karışmış olan bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden birey bir değişim sürecini durdurmaya çalışır ve direnirse ontolojik güvensizlikle karşılaşması büyük bir ihtimaldir. Çünkü değişime direnmek demek aslında değişmeye başlamak ve değişimin farkında olmak demektir. Birey bu direncin farkında olmazsa birey kimlik ve var olma ilişkisi zedelenir çünkü farkındalık fail olmanın temel bileşenlerinden biri olarak gösterilmiştir.

Birey için kimlik gibi seçimlerindeki tutarlılık durumu da oldukça önemlidir. Öyle ki tutarlılık ve farkındalıkla yapmış olduğu seçkiler benlikteki gelişimi de etkilemekte ve böylece benlik belirgin sistemlerin bileşenleri haline gelmektedir. Fakat birey benliği ile ilgili ikilemler yaşar ve bireyin gelişme çizgisi sekteye uğrarsa bu içinde bulunduğu dönemle de ilgili olabilir. Giddens varoluşsal sorunları ve süreçleri ve bunun bireye olan güvenlik algısındaki etkiyi ele almadan evvel moderniteden söz eder. Üretimde insan gücü yerine makineleşmenin hâkim olduğu döneme tekabül eden ve

¹⁵¹Sharani, 2020, s.52.

modernite çağı olarak adlandırılan bu dönemde koşullar karşısında benlik sekteye uğrayabilmektedir. Modernite çağında zaman mekân kavramının ayrı olması, soyut sistemleri oluşturan sembolik işaretlerin artması ve bilginin artık kurumsal alana özgü olmaya başlaması gibi durumlar bireyi varoluşsal güvenlik problemleri ile karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu konuda Giddens varlıksal güven sorunu yaratan modernite etmenlerini toplumsal ilişkilerin daha geniş bir alanda yeniden yaşanması, sembolize edilmiş olan olguların azalması ve bilginin toplumsal hayatın değişen koşullarında yeniden ve düzenli bir şekilde kullanılması olarak kategorize edip açıklamıştır.¹⁵²

Her birey, birey olmanın gerekliliğinden hareketle ve doğası gereği tutarlılık ve süreklilik aramaktadır. Ancak modern hayatın yaratmış olduğu belirsizlikler, küreselleşme ile birlikte dünyanın büyük bir köye dönüşmesi, herhangi bir bölgede yaşanan olumsuz durumun (hastalık, kimyasal ve nükleer silahlar vb.) tüm dünya ülkeleri tarafından hissedilmesi bireye varlıksal güvenlik sorunları yaşatabilmektedir. Ancak elbette tek başına benlik ya da modernitenin parametreleri varoluşsal sorunlara neden değildir. Aslında hem moderniteyi oluşturan dinamikler hem de benlik bir sarmal şeklinde varlıksal güvenlik problemi yaratır ve Giddens'in açıklamış olduğu etmenler de birbirini toplumsal hayat içinde çeşitli şekillerde etkilediğinden çok boyutlu bir güvenlik ve güvensizlik boyutu oluşmuş olur.

2.2.Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Olarak Ontolojik Güvenlik

2.2.1.Ontolojik Güvenlik ve Geleneksel Güvenlik Teorileri

Uluslararası ilişkiler disiplinde özellikle sosyal inşacılık üzerine gerçekleştirdiği çalışmaları ile tanınan Alexander Wendt ve paralel düşüncede olan diğer akademisyenler devletlerin ve bireylerin belli ortak özelliklerinin bulunduğunu ve özellikle fiziki ve sosyal dürtülerden etkilendiklerini belirtmekle birlikte özellikle alanda başat rol oynayan ve doksanlı yıllar boyunca varlığını koruyan geleneksel teoriler alanı açıklamakta yetersiz kalmış ve bu durum yeni eleştirel teorilerin de oluşumuna katkı sağlamıştır.¹⁵³ Bu noktada devletlerin de bireyler gibi kendi kimliklerini olumlamak ve dış dünyaya kendilerini farklı

¹⁵²Giddens, 2019, 36

¹⁵³Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, 1999, s.215.

şekillerde yansıtmak gibi birtakım davranışları bulunmaktadır. Bu noktada özellikle söylemlerin değer kazanması dikkat çeker ve öyle ki söylemler her aşamada etkin rol oynayarak hem devlet hem de birey bazında değerlendirmeler yapma konusunda kapsamlı bir çerçeve sunarlar. Bu durum süreç içinde pek çok kavramın sorgulanmaksızın kabul edilmesi sürecinin eleştirilmesine ve kavramlara yönelik bazı soruların sorulmasına neden olmuştur. Bu sayede yalnızca güç, tehdit, çıkar gibi realizme özgü kavramlar değil; çok uzun bir süre rafa kaldırılmış olan kültür, kimlik gibi kavramlar da alanda konuşulmaya ve tartışılmaya başlamıştır.¹⁵⁴

İnşacılar kimlik oluşumu sırasında çıkarların da ön planda tutulduğunu ve anlamlandırma sisteminin inanç güven ve risk gibi parametrelere bağlı olduğunu belirtirler. Bu yönüyle ontolojik güvenlikle bağdaşan bu durum özellikle Giddens'in sık sık kullandığı güven ve risk durumlarıyla da ortak bir zemin hazırlamaktadır. Bu noktada bireyler gibi devletler de somut imgeleri toplumsal anlam taşıma iddiası ile öz kimliklerine açılan birer pencere olarak kullanırlar ve bu çerçevelenmenin bu denli etkili olmasındaki temel neden realistlere göre hayatta kalmak ve bu amaçla da güç arttırmaktır.¹⁵⁵ Güç artırımı konusunda devletler için beka ve süreklilik köklerine olan güvenden kaynaklanır ve devletler tarih boyunca var olan milli birlik, toprak bütünlüğü ve millet anlayışından kopmak veya bu rutinlerinden vazgeçmekten çekinirler. Bu aşamada ise Giddens'in *yapılanma teorisi* olarak adlandırdığı kavram dikkat çekmektedir. Çünkü güç artırımına giden yoldaki motivasyon, arzu ve desteğin altını dolduracak ve anlam kazanmalarına neden olacak bir şeyler mutlaka vardır.¹⁵⁶

Ontolojik güvenlik ve kuramsal çerçevesi adlı başlıkta kavramı ele alırken temelde bireylerin kimlik güvenliğinden hareket eden ve devamlılığa sık sık vurgu yapan bir tanımlı olduğu vurgulanmıştır. Uluslararası ilişkiler özelinde ise bu durum *hayatta kalma* olarak anlam kazanıp alandaki birçok geleneksel teoride bu kavramla hayat bulmuştur. Örneğin Kenneth Waltz'a göre bir devlet için hayatta kalmak diğer tüm hedeflere açılan kapının aralanması anlamına gelmektedir.¹⁵⁷ Fakat bu durum birey

¹⁵⁴Helin Sarı Ethem, "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Kimliğin Güvenliği ve Güvenliğin Kimliği", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl 8, Sayı 16, 177-237, s.182.

¹⁵⁵Brent J. Steele, "Ontological Security and The Power of Self-Identity: British Neutrality and The American Civil War", *Review of International Studies*, 2005, 31, 519-540, s.525.

¹⁵⁶Steele, 2005, s.526.

¹⁵⁷Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison Wesley Publishing Company, 1979, s.129.

bazında ele alındığında hayatta kalma amacı güden birey aslında güvende değildir. Öyle ki hayatta kalma çabası sarf etmek bile aslında içinde bulunulan sistemin güvensiz olduğunu ve bireyin kendini anlamlandırma noktasında birtakım sorunların var olduğunu göstermektedir. Çünkü geleneksel güvenlik anlayışının tersine ontolojik güvenlik hayatta kalmanın yani fiziksel olarak var olmanın ötesinde varlık olarak güvenlik anlamına gelir ve bir varlık olarak güvende olduğunu hissetmek ne yaptığını ne zaman ve neden yaptığını bilmek anlamına gelmektedir. Bu noktada rutinler de failler açısından gündelik hayatı oluşturan temel noktalardan biridir ve rutinlerin devamlılığı güvende hissetmenin de şartlarından birini oluşturur.

Rutinler güven sağlarken zaman zaman faillerin karşılaşılabileceği durumlarla başa çıkma mekanizması olarak çalışırlar ve bu sayede güveni döngüsel olarak üretirler. Bu yüzden ki öngörülemeyen olgular ve radikal değişimler bireyler üzerinde kaygı yaratır ve bu kaygı zamanla korkuya dönüşüp sürekli hale gelebilmektedir. Eğer aktörlerin karşılaştığı kritik durumlar artar ve rutinler bireye ayak uyduramazsa davranışlarda değişikliklerin meydana gelmesi ve ontolojik güvensizliğin açığa çıkması olağan bir durumdur. Rutin değişimleri ve davranış kalıplarındaki dönüşümler devletler açısından ise yine davranışların değişimine neden olabilmekte ve aslında sahip olunmayan refleksif yeteneklerin gelişmeye başlamasına zemin hazırlayabilir. Rutinlerin kimliğin tehdit edilmesi noktasında yetersiz olmaları aktörlerin kendilerine güvenlerini geliştirmek ve devam ettirmek konusunda başarısızlığa uğramalarına neden olabilir. Kendini güvenli olmayan bir ortamda bulan fail öz anlatısını geliştirmek ve biyografik devamlılığını sağlamak konusunda da başarısız hissedeceği için öz bütünlüğünü yitirmeye başlayacaktır. Bu durum bireyler açısından fiziksel bütünlüğü ifade edebileceği gibi devletler açısından da sınır, toprak ve nüfus olabilmektedir.

Normal şartlarda öz kimlik mutlaka bütünsellik içerir ve özsaygıyı oluşturan etmenler ise mutlaka güvenin kuvvetlenmesine neden olmaktadır. Özsaygının zedelenmesi üzerine yapılan çalışmalarda sıklıkla *utanç* kavramı üzerinde durulmakta ve bu kavram bireyler açısından yapılmaması gereken eylemleri içerirken devletler açısından genelde ihlal korkusu neticesinde meydana gelen irrasyonel davranışları içermektedir.

Aktörler sınırları çiğnediklerinde ya da kuralları aştıklarında diğer aktörler tarafından suçlu olarak atfedilirler. Fakat utanç kavramı bu noktada daha özel bir kavrama tekabül etmektedir. Bu da suç olgusundan daha büyük ve derin bir güvensizlik ortamının oluşmasına neden olabilir. Devletlerin de bireyler gibi utanç duyup duymadıkları konusunda birtakım tartışmalar mevcuttur. Eğer devletler sosyal yapılar olarak ele alınırsa utanç duyabilecekleri konusu gündemdedir. Bu durumda hem devletler hem de bireyler belirli refleksler sunarak söylemsel biyografik anlatılar sunar ve endişe, korku, kaygı gibi durumları ortaya çıkarırlar. Bu eylemler genelde biyografik anlatılar aracılığıyla öz kimlik duygusunu oluşturmaya çalışmaktadır.¹⁵⁸

Uluslararası ilişkilerde sosyal inşacıların sık sık üzerinde durduğu kimlik ve çıkar ilişkisi de bahsedilen bu biyografik anlatılarla ilişkilendirilebilir. Çünkü bir devletin kendini söylemler dışında tanımlaması ve bu şekilde var olması neredeyse imkansızdır. Söylem kurucu görev alan, aktörleri karşılaştıran ve aralarındaki ilişkiyi kuran, devam ettiren ya da sonlandıran şeydir. Söylemler aynı zamanda aktörlerin ontolojik güvenlik arayışlarını da temellendirir. Öyle ki aktörün neyi nasıl algılamaya yönelik tutumları ve önyargılar ve önceden sahip oldukları bakış açılarıyla değişkenlik gösterebilir. Bu noktada ontolojik güvenlik bilişsel uyumsuzluk içinde olan aktörler açısından koruyucu koza görevi görerek bilgilerin yenilenmesi durumunu ortaya çıkarır. Fakat aktörler genelde inanç ve değerlerine o kadar sıkı bir şekilde tutunmuşlardır ki yeni bilgilerin açığa çıkması ve alışılmış değerlerin silinmesi kaygı hissini ortaya çıkarabilir. İnançlarını mutlak bir şekilde korumaya çalışan aktörler bu inançların her şeyden evvel dış dünya ile ilgili olduğunu bilir ve bunun farkında olurlar. İnançlarını korumayı hedefleyen aktörler bunu mutlak şekilde yerine getirmeye çalışırken irrasyonel davranabilir ve bu da utanç durumunu ortaya çıkabilir. Bir aktörün neden utanç duyduğunu bilmek o aktörün utanç kavramından ne anladığı ile ilgilidir. Yani aslında failin öz kimlik anlatısının ne olduğuna dair bilgi sahibi olmak gerekir. Bu yüzden ki benzer eylem ve olgulara her bir aktör farklı şekilde tepki gösterebilir. Örneğin demokratik bir liderin otokratik bir liderle başına gelen eş değer bir durum aynı duyguları açığa çıkarmayabilir. Otokratik liderin yargılanmaya maruz kalmayacağını bilmesini korku duygusunun yaşanmayacağını ön görmemize yardımcı olur.

¹⁵⁸Steele, 2005, s.527.

Geleneksel güvenlik anlayışları göz önünde bulundurulduğunda 1648 Vestfalya Antlaşması'ndan günümüze uluslararası arenadaki en kuvvetli aktörler devletler olarak değerlendirilmekte ve sürekli olarak kendilerini korumakla mükellef olarak görülmektedirler.¹⁵⁹ Uluslararası sistem sıklıkla devletlerin kendi güvenliklerini sağlamaya çalıştığı ve birbirleri üzerinde oluşabilecek olan hegemonyaya izin vermemek adına güç artırımına gittikleri böylece gücü dengelemeye çalıştıkları bir alandır.¹⁶⁰ Bu durum son kertede ister güven ister güvensizlik yaratsın her iki durumda da devletlerin kimliklerinde belirli bir rutin oluşumunu meydana getirir. Bu durumda devlet rutini güvenlik ikilemi, diplomasi, silahlanma gibi birçok farklı olgu tarafından oluşabilir.

Fiziksel güvenliğe duyulan ihtiyaç ya da asker ve silah artışı rutinlere bağlı politik adımların da atılmasını sağlamakta ve devletler bu durumu öz anlatıları olarak benimsemektedirler.¹⁶¹ Bu nedenledir ki aktörlerin fiziksel güvenliklerini kaybetme pahasına ontolojik güvenliklerini korumak amacıyla sergiledikleri eylemler, rasyonel olmayan politik adımlar, fiziki olarak hasar alacağını bilmesine rağmen belirttiği çatışma durumları ontolojik olarak güvende olmalarını sağlayabilir ve aktöre kendini daha güvende hissettirebilir.¹⁶² Bu noktada ontolojik güvenliğin sıklıkla üzerinde durduğu rutin kavramının bireyler kadar devletler üzerinde de etkili olduğunu ve devletlerin de yeni ilişkiler kurmak, alışılmadık davranışlar sergilemek, güvendiği ilişkilere devam etme tercihinde bulunmak gibi bir takım davranış kalıpları olduğu görülmektedir. Örneğin sınır güvenliğini sağlamayı amaçlayan bir devlet bölgede çatışmaların olacağını ve bölge nüfusunun zarar göreceğini bildiği halde çatışmaktan geri çekilmez çünkü devlet bekası ve öz anlatısı öncelikli amaçtır. Bu durum devletin de sınırları koruyarak fiziki güvenliğini sağlama amacı taşıdığını düşündürse de devletler için ontolojik güvenliğin esası önce hayatta kalma ve bekadır. Burada bireyin ihtiyaçları ve güvenliği üzerine odaklanmış olan ontolojik güvenlik olgusuna devlet düzeyinde bakmanın zorluklarının da olduğunu söylemek mümkün olmakla beraber devletlerin de yalnızca fiziki ihtiyaçlarının olmadığını ve kimlik güvenliği, süreklilik gibi arayışlara girdiklerini belirtmemizde fayda

¹⁵⁹John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt5, Sayı 18, 2008, 69-85, s.71.

¹⁶⁰Baylis, 2008, 72.

¹⁶¹Jennifer Mitzen, "Ontological Security and World Politics: State Identity and The Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, 2006, s.358.

¹⁶²Steele, 2005, s.528.

vardır. Bu yüzden ki devletler de revizyonist, statükocu veya kolektivist gibi birtakım niteliklerle atfedilmekte ve *antropomorfik* (insan biçimselci) yaklaşımla ele alınmaktadırlar.¹⁶³

Devletler adına karar alan politika liderlerinin yalnızca kendi kimliklerini değil, aynı zamanda ülkelerinin de kimliklerini yansıttıkları gerçeği de bu durumu destekler niteliktedir. Öyle ki devletlerin sabit bir kimliği bulunmamakta ve tekrar tekrar üretilmesi beklenmektedir.

Özetle; geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenlik kavramına bakışı ile ontolojik güvenlik teorisinin güvenliğe bakışının ayrıldığı noktalar alanda dikkat çekmekle beraber değişen ve gelişen dünyada her geçen gün derinleşmektedir. Modern çağın gerekliliği olarak güvenlik yaklaşımındaki değişim kimlik, varoluş süreci, süreklilik, kaygı ve korku gibi kavramları yalnızca bireyler için değil birey dışındaki aktörler ve en başta devletler için de tartışmalı bir hale getirmekte ve rutinlerden rasyonel olmayan davranışlara kadar birçok konuda kavramın ele alınmasına neden olmaktadır. Geleneksel güvenlik ve ontolojik güvenlik arasındaki farklardan ilki var oluş ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Alışlagelmiş güvenlik teorilerinde var olmak sadece fiziki olarak var olmak ve hayatta kalmakla ilgiliyken ontolojik güvenlik bu durum kimliğin, benliğin var oluşu ile nitelendirilmektedir.

Ayrıca geleneksel güvenlik anlayışında gücün dağılımı önem kazanmakla birlikte güç dengesi, güç artırımı gibi olgular dikkat çekmektedir. Bu durum ontolojik güvenlik ise rutinlerin devamlılığı ve aktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin sürekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışı göz önünde bulundurulduğunda güvensizliğin kaynağı temelde fiziki konumun korunamayacağı durumu ile başlar. Fakat ontolojik güvenlik göz önünde bulundurulduğunda güvensizliğin kaynağını korku ve kaygı ile buna bağlı gelişen duygusal ve kimliksel sorunlar oluşturur. Bunun dışında geleneksel güvenliğin başarı ölçütü maddi yeteneklerde meydana gelen değişimler, silahlanma, savaşlar sonucunda oluşan hasarın oranı ile hesaplanırken; ontolojik

¹⁶³Steele, 2005, s.529.

güvenlikte bu ölçüt biyografik anlatılar ve varoluş problemlerinin minimum düzeyde yaşanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁴

2.2.2.Ontolojik Güvenliğe Feminist Güvenlik Perspektifinden Bakmak

Devletlerin uluslararası arenadaki eylemlerini kavramsallaştırma konusunda kimlik oldukça önemli bir yere sahiptir ve dolayısıyla devletlerin diğer devletler hakkındaki varsayımları da kimlik ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ontolojik güvenlik açısından ele alındığında bir devletin güvende hissetmesinin yegâne şartı mutlaka ötekiyle karşılaştırılarak oluşmaz. Burada daha çok otobiyografik gelişme yolunun etkili olduğu görülür ve süreklilik devletlerin ulusal deneyimleriyle ve bu deneyimlerin anlatımı ile ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁵ Devletlerin kendi tarihlerinden yola çıkılarak oluşan bu anlatılarla aslında kim oldukları, hangi olaylar karşısında nasıl tepki verecekleri çok daha kolay tahmin edilmekte ve uluslararası arenadaki yerlerini görme konusunda daha şeffaf bir süreç oluşmaktadır. Ontolojik güvenlik teorisi en temelde sosyal varlıkların benliklerini ya da öz anlatılarını güvence altına almak için zaman içinde kullandıkları pratikleri ifade ettiğinden devletleri de bu gruplar içinde değerlendirebiliriz. Bu noktada uluslararası ilişkiler çalışanlarının ontolojik güvenlik teorisini devletlerin öz kimliklerinin gelişiminde söylemlerin rolünü anlamak amacıyla ele almaları durumu benlik kavramını ve anlatıları daha da önemli hale getirmektedir.¹⁶⁶

Devletlerin kendi benlikleri hakkındaki anlatıları, zafer söylemleri, tarihlerindeki galibiyetleri varoluşsal kaygı ile ilişkili ve ontolojik güvensizliği minimize

¹⁶⁴Geleneksel güvenlik anlayışı ile ontolojik güvenliğin sunmuş olduğu güvenlik algısının ayrıntılı olarak ele alındığı kaynağı incelemek ve her iki güvenlik türünün tek bir tablo altına alınmış haline ulaşmak için Steele'nin ontolojik güvenlik teorisini İngiltere'nin Amerika sivil savaşındaki tarafsızlığı ile ele alan ve Belçika'nın 1. Dünya savaşına girmesinde NATO'nun Kosova'ya müdahalesini anlamak için kullanan çalışmasına başvurunuz bkz. Steele J. Brent "Ontological Security and The Power of Self-Identity: British Neutrality and The Civil War", *Review of International Relations*, Cilt 31, Sayı 5, Temmuz 2005, s.s. 510-540.

¹⁶⁵W.K. Delehanty, Steele J.B., Engaging The Narrative in Ontological (in)security Theory: Insights From Feminist IR, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 22, Sayı 3, Eylül 2009, s.524.

¹⁶⁶Brent Steele, *Ontological Security in International Relations*, Newyork, Routledge, 2008, (Kaynağın orijinaline ulaşılmış olup sayfa numaraları bulunmamaktadır)

indirgeyen bir durumdur. Devletler de tıpkı bireyler gibi ontolojik olarak ne kadar güvende oldukları üzerinde birtakım parametreler yoluyla ilerlerler. Öncelikle devletler temelde öz kimliğin birçok parçadan oluştuğunu bilir ve tutarlı, sürekli bir anlatım yolunu tercih ederler. Bu anlatıların en çok kriz dönemlerinde ve risk zamanlarında ortaya çıktığını ve önem kazandığını belirtebiliriz. Çünkü kim olduklarına dair anlatılar benlik kavramını sabitleyip ontolojik güvensizlik zamanında yeniden üretilir. Ancak benliğin sabitlenmesi durumu yalnızca tarihsel olayları inşa etmekle kalmaz aynı zamanda çağın gerekliliği sonucunda farklı değer ve olguların ortaya çıkmasına da sebebiyet verir. Ontolojik güvensizlik durumu aynı zamanda içsel süreçler aracılığıyla da ortaya çıkabilir ve bu durumda ulusal benlik birbirine bağlı olan içsel öteki ile anlam kazanmış olur.¹⁶⁷

Feminist teorisyenlere göre bu karşılıklı bağımlılık otobiyografik anlatının eril halini de gözler önüne sermektedir. Kimlik ve anlatılar üzerindeki ön görüler cinsiyetleştirilmiş şekilde karşımıza çıkar. Ontolojik güvenlik teorisinde sıklıkla değinilen içsel anlatılar kadınsı olarak öne sürülmektedir. Bir devleti anlatan otobiyografik anlatıların yaptığı öz kimlik ve tutarlılık vurgusu cinsiyetli varsayımlar yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bu noktada feminist uluslararası ilişkiler teorisinin ontolojik güvenlik teorisi varsayımından hareketle kimlik sorunlarına nasıl bir bakış açısıyla yaklaştığı da oldukça önemlidir. Bu yüzden eril dille aktarılan otobiyografik anlatılar ulus bilinci noktasında erkekler ve kadınlar açısından farklı şeyleri ifade etmektedir. Ontolojik güvenliği amaçlayan devletler anlatılarını destekleyen ve yeniden üreten politikalar oluştururlar ve bu politikalarda söylemlerin yeri oldukça büyüktür.

Elbette ki devletler bu politikaları bilinçsiz bir şekilde üretmezler, toplum için anlam kazanacak ve takdir edilecek politik söylemler ön planda tutulur. Bu nedenledir ki milli benlik, vatan sevgisi, ortak tarih bilinci gibi olgular göz önünde bulundurulur. Sosyal etkileşim yolunda kaos dönemleri de önem kazanır ve bu dönemlerde duygusallık ön planda olacağından varoluşsal kaygılara ve benlik kavramına karşı tehditler dikkat çekecektir.¹⁶⁸ Aktörlerin kim oldukları ile ilgili olarak anlatılan her şey benliğin bireysel kavramlarını oluşturan yapı taşlarıdır. Benliğin ontolojik güvenliğini sağlayan atomistik ve anti sosyal varlık anlatıları sayesinde tarihini ve geçmişini daha kolay

¹⁶⁷Steele, 2008, s.524.

¹⁶⁸Giddens, 2019, s.s.38-39.

anlamlandırmaya başlar. Zaman zaman faillerin varoluşsal kaygılarının giderildiği hikayelerin varlığı biyografilerinin tamamen güvende olduğu izlenimini yaratsa da bu durum gerçekte böyle değildir. Çünkü benlik duygusu kırılğan bir yapıdadır ve aktörlerin başkaları tarafından tartışılabilir ve sorgulanabilir olmasına sebebiyet verebilir. Bu durum utanç gibi farklı duyguların da ortaya çıkmasına neden olup aynı zamanda aktörler için rakip anlatının da varlığını gösterir ve alanda egemen olanın anlatılarına karşı bir meydan okuma şeklinde karşımıza çıkabilir. Bu noktada otobiyografik anlatılar boyun eğmeye dayalı karşı anlatılara dönüşmekte ve dile de bu şekilde yerleşmektedir.¹⁶⁹ İşte ulusal anlatılara eklenmiş olan bu tür hikayeler son kertede istenmeyen durumlara da yol açabilmektedir. Kimlik tutarlığının korunması için anlatıların mutlaka bireylerden gruplara, gruplardan devletlere kadar belirli bir rutin içinde korunması gerekmektedir. Uluslararası siyasette ontolojik güvenlik içsel değerlerin nasıl oluştuğu konusunda genel olarak terimlere dayanır ve bu terimler de cinsiyete dayalı olarak karşımıza çıkar. Hatta Kinnvall'a göre ulus aslında cinsiyete bağlı bir olgudur ve cinsiyetleştirilmiş olan bu kavram ulus tarafından üretilip, güçlendirilir ve direnç gösterir.

Feminist teori ulusal siyaseti anlamak için toplumsal cinsiyetin de anlaşılması gerektiğinin altını sık sık çizerek bunun her alanda uygulanmasını ön görmektedir. Bu noktada politik faaliyetleri ve siyasiliği oluşturanın da toplumsal cinsiyet olgusu olduğu ve özellikle güç olgusuna yapılan vurgu ile feminizmde eleştirel olarak ele alınıp önem kazandığı görülmektedir. Öyle ki toplumsal cinsiyet denen olgu toplumun kendisi tarafından tanımlanmaktadır. Dolayısıyla erkeklik ve kadınlık özellikleri birine öteki tarafından atfedilen ve inşa edilmiş olan farklılıklardır. Burada sosyal hayatın altında yatan ve aslında toplumun da temelini oluşturan birtakım karşıtlıklar da meydana gelmektedir. Kimlik oluşumu da bu paralelde ilerlemiş ve böylece duygusal/rasyonel, güçlü/zayıf, aktif/pasif ikilikleri meydana gelmiştir. Toplumun sosyal kategorileri kendi içinde bu farklılıkları daha katı hale getirir. Aslında bunlar belli başlı güç dinamiklerinin değişken, kırılğan etkileri olarak da karşımıza çıkar.¹⁷⁰

Ancak sonuçta şu kolayca fark edilir ki erkekliği egemenliği doğal olmaktan ziyade olumsuzluğun bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Öyle ki toplumsal cinsiyet

¹⁶⁹W.K. Deleahanty, Brent, S. 2009, s.527.

¹⁷⁰Joan W. Scoot, "Feminist Reverberations", *Differences*, 13:3.

üzerinden toplumda var olan sosyal pratikler öyle normalleştirilmiş ve kontrol mekanizması haline gelmiştir ki erkek pozitif kadın negatif cinsiyet haline gelmiştir. Bu durum kadın ve erkeklerin rutinlerini ve kimlik oluşumlarını da etkilemekte ve çoğu zaman erkek kimliği rasyonellik ve güç; kadın kimliği ise kararsızlık ve duygusallıkla bağdaşmıştır. Verili kimliklere bürünen cinsiyetler erkeklik özelinde düzen kurucu ve kontrol eden, kadınlar özelinde ise ilkel ve bağımlı olarak görülmüştür.¹⁷¹ Fakat toplum kadına verilmiş olan bu kimliği hem sosyal hayatta hem de uluslararası arenada çıkarlarına uygun olarak görmekte ve kadınlar açısından en doğru olarak görmektedir. Kadınların korunması gerektiği ve koruma görevinin de erkeklere verilmesi o derece doğallaştırılmış ve güçlendirilmiştir ki kadınlar toplumun siyasi projelerinden olabildiğince uzak tutularak zayıf üyeleri haline getirilmişlerdir. Dolayısıyla kimlik ile politik eylem arasındaki ilişkiye dikkat çeken feministler benlik kavramının da üzerinde durarak batılı siyasi düşünürlerden örnekler verirler.

Tickner modern benliğin faydayı maksimize etmeyi amaçlayan, çıkar gözeten ve akılcı olarak tanımlandığını söyler ve bunun temelinde ise erkekliğin var olduğunu belirtir.¹⁷² Gerçekten de uluslararası ilişkiler alanında kimliğin özellikle iktidara dahil edilmesi ve dolayısıyla kimlik güvenliğinin de iktidara eklemlenmesi kadın erkek kimliği üzerindeki üstünlük-aşağılık ilişkisinin oluşumuna çanak tutarak bireylerdeki bu durumun devletlere de yansımaya neden olmuştur. Herhangi bir devletin öteki üzerinde kurduğu hegemonya ile oluşturulan devlet kimlikleri varlığını korumaktadır. Buna göre bir devletin benlik anlayışı toplumsal cinsiyete dayalıdır ve söylemler aracılığıyla yeniden üretilir. Ayrıca böylesi eril yapıya sahip olan zorlayıcı bir gücün merkezileşmesi devlet aygıtında ikilikler oluşturmakta ve yine cinsiyete dayalı bir üs haline getirmektedir. Eril normların temsilciliğini elinde tutan devlet aktörü güvenlik olgusunu fazlasıyla cinsiyetçi hale getirdiği için sadece savaş, çatışma, güç gibi olgulara odaklanan bir güvenlik anlayışını kanıksamakta ve böylece buna paralel alanlar dışındaki her şey önemsiz olarak değerlendirilmektedir.

¹⁷¹A.S. Runyan, Peterson V.S. *Global Gender Issues in The New Millenium*, 4. Edition, Westview Press, 2014, s.47.

¹⁷²J. Ann Tickner, (1997) 'Identity in international relations theory: feminist perspectives' in Josef Lapid and Fredrich Kratochwil (der.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Londra: Lynne Rienner Publishers, 147–163'den aktaran Deleahanty and Steele, 2009, s.528.

Ontolojik güvenlik teorisinin öngörülerinden biri de devletin benlik duygusunun tehdit altında olduğu dönemlerde bunu ortadan kaldırmak için belli eylemlerde bulunması durumudur. Burada devletler anlatılarındaki birtakım değişikliklerle başat rol oynayan söylemlere karşı birtakım söylemler sunup baskın anlatıların tehditlerine karşı duvarlar örерler. Bu anlatılar potansiyel tahakküme karşı meydan okuyup devletin benlik duygusunda güçlü bir yapı oluşturur. Bu yüzden otobiyografik anlatı baskın anlatıya karşı kullanılır ve kuvvetle muhtemel cinsiyetleştirilmiş bir anlatı sunar. Böylece özellikle ulusal kriz anlarında yalnızca fiziksel güvenlik değil; aynı zamanda varlık duygusu ve ulusal bilinci koruma amacıyla da hareket edilir.

Devletler bazı dönemlerde marjinalleştirilmiş gruplara karşı anlatılar yoluyla tehditleri çözmeye çalışır.¹⁷³ Bu durum uluslararası ilişkilerde baskın anlatıların tartışmalı ifadelerle kuşatılması olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu tür ifadelerde gerçeklik kesintiye uğratarak anlaşılabilirliğine da balta vurulmaktadır. Politikanın da büyük oranda savaşa ve güç kavramına odaklı olması toplumda üzülen anne konumunun varlığı ile desteklenmektedir. Öyle ki savaşta evladını, eşini, babasını kaybeden kadınların söylem ve acıları süreç içinde politikayı şekillendirmektedir. Kadınların anlatıları ve hisleri çeşitli gruplar tarafından koşullandırılarak, devletlerin otobiyografik anlatılarında değişiklikler meydana getirir ve insan kaybı konusu üzerinden eylemler oluşturulur. Zaman zaman hayatlarını kaybeden insanlar çatışma nedeni olarak gösterilip kayıplara yüklenen anlamlarla çekişmeler keskinleştirilebilir. Böylece anlatılar ortak kimlikte birleşir ve bu süreçte halkın da desteği alınmış olur. Buradaki ikinci ihtimal ise anne kimliği dönüşümünün aynı zamanda kısıtlayıcı olabilmesidir. Çünkü kadınların yeni kimlikler geliştirirken ortaya çıkan talepleri artan faillik duygusuna da neden olabilmektedir.¹⁷⁴ Dış politika anlatıları kadın üzerinden şekillenerek topluma entegre edilir ve zaman zaman politikada değişikliklere gidilir; bu değişiklikler anlatının sürekliliğini sekteye uğratarak ontolojik güvensizliğe neden olur ve otobiyografik anlatı benlik sorunlarının başlamasına neden olabilir.

¹⁷³Delehanty Steele, 2009, s. 532.

¹⁷⁴Bayard De Volo, Lorraine, *Mothers of Heroes and Martyrs, Gender Identity Politics in Nicaragua, 1979–1999*, (Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2010) den aktaran; Delehanty, Steele 2009, s.534.

Özetle; uluslararası siyasette feminist yaklaşım her daim devleti odak noktası olarak kabul eden diğer yaklaşımlara eleştirel yaklaşıp. Özellikle temel aktör olarak birey üzerine yoğunlaşan feminizm ontolojik güvenlik anlamında insan ilişkileri ve ilişkilerde oluşan ve genelde gizli olan psikolojik ve kimlik şiddetini de önemser. Ayrıca feminist güvenlik cinsiyetçi varsayımları da vurgular. Çünkü aktörler arasında sürekli olarak üretilen cinsiyetçiliğin ve buna paralel olarak sunulan söylemlerin farkındadır. Bir devletin benlik duygusundaki otobiyografik anlatılar istikrarsız, dişil veya eril vurgulu olduğunda şiddet ve güç kullanımı da güvencesiz ve orantısız olarak ortaya çıkar. Yani erkeklere ve kadınlara atfedilip güvenliğe yansıtılan varsayımlar farklılıkları meydana getirerek etki ve kısıtlamaları oluşturur. Dolayısıyla, ontolojik güvenlik teorisi devletlerin bir öz kimlik anlayışına sahip olduğunu ve kim olduğu hakkında anlattıkları hikayelerin aslında otobiyografik anlatıları oluşturduğunu ifade eder. Alternatif uygulamalar baskın anlatılara meydan okuyabilir ancak tamamen ortadan kaldırması durumu söz konusu değildir. Bu durum medya, iletişim ve toplumsal söylemler gibi farklı olgular aracılığıyla meydana gelebilmektedir. Özellikle son dönemlerde değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte görsel ve söylemsel içerikler toplumsal cinsiyete dayalı olguları da beraberinde getirmektedir. Fakat her koşulda politik adımlar her ne olursa olsun desteklendiği veya eleştirildiği dönemlerde uluslar için *cinsiyetçi öteki* kavramını destekleyerek hayati rol oynar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KADINLARININ ve SURİYELİ KADINLARIN ONTOLOJİK GÜVENLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1.Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Kadınlar

3.1.1.Suriye İç Savaşı ve Sonuçları

Suriye yirminci yüzyıla kadar üç kıtanın buluştuğu yer olarak tanımlanan, 1940 yılında ise Ortadoğu'da tek Arap devleti kurarak dağılmış olan Arap nüfusunu ve coğrafyasını bir araya getirip Baas terimi ile bütünleşik bir yapıya dönüştüren ülke 1946 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır.¹⁷⁵ Bağımsızlığının ardından birçok kez askeri darbe ile karşı karşıya kalan Suriye 1970 yılında Hafız Esad'ın darbesi ile tek parti iktidarına geçiş yapmıştır. Hafız Esad'ın otuz yıllık iktidarının ardından oğlu Beşar Esad 2000 yılında iktidara gelerek oldukça yenilikçi ve özgürlükçü bir tutum ve politikalar silsilesi başlatmıştır. Ortadoğu coğrafyasının eril ve baskın yapısı içinde şekillenen Suriye'deki yönetim Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan ve seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin gelir elde etmek amacıyla kullandığı tezgâhı elinden alınıp, kolluk kuvvetleri tarafından şiddete uğraması sonucunda intihar etmesi başta bölgeyi ve daha sonra tüm Arap dünyasını hak ve özgürlük arayışı içine sürükleyerek Arap Baharı'nı başlatmıştır. Bu hareketler Suriye'de Beşar Esad'a yönelik gösteriler ve protestolar şeklinde ortaya çıkmış ve güvenlik güçlerinin sert müdahalesi iç savaşın başlamasına neden olmuştur.

Dera kentinde başlayan protestolar iki gencin duvara yazı yazıp tutuklanmaları ve yoğun şiddete maruz kalmaları ile başlamış; bu olaydan sonra halk sokağa dökülmüştür. İlk olarak Suriye'nin başkenti Şam'da başlayan gösterilerde Beşar Esad'ın istifa etmesi, yolsuzluk ve rüşvetin sona ermesi, liyakatin tekrar kazandırılması ve özgürlük talepleri dile getirilmiştir. Fakat bu gösterilerde de tutuklanmaların yaşanması ve protestoların şiddetli karşılık bulması kısa sürede tüm ülkede gösterilerin yayılmasına neden olarak yönetim ile halk arasında yaşanan kanlı bir çatışmanın da fitilini ateşlemiştir. Yaşanan bu karmaşa döneminde protestocuların kendi silahlarını edinmeye başlamaları ve farklı

¹⁷⁵Erdal İnce, "Suriye'de Baas Rejimi'nin Kuruluşu ve Türkiye", *Atatürk ve Cumhuriyet Tarihi Dergisi*, 1/1, 2017 Yaz, s.263.

silahlı çetelerin de olaylara dahil olması ile birlikte iç savaş başlamıştır. Suriye içinde kurulan farklı çatışma gruplarının da sürece dahil olması ve farklı devletlerin savaşa müdahale etmeleri yönetimin gün geçtikçe orantısız güç kullanmasına neden olmuş ve milyonlarca insan tehdit altında yaşamaya başlamıştır.

Elbette ki süreç ilerlerken Suriyeli kadınlar her zamankinden daha aktif rol oynamış ve çeşitli platformlarda örgütlenerak eylemler yapmaya başlamışlardır. Örneğin Özgür Kadın'ın Cuma Protestosu (Friday Protest of Free Women) adı altında düzenlenen eylemlerde varlığını koruyan iktidara eleştirel yaklaşımlar sergilenmiş ve protesto sürecinde şiddet göreni, işkenceye maruz kalan, kaybolan kadınların hakları aranmıştır.¹⁷⁶ Ortadoğu coğrafyası temel alınarak düşünüldüğünde kadınların protestolara katılımlarının bu derece yoğun olması pek çok açıdan şaşırtıcı olarak nitelendirilmektedir. Ancak Suriye'nin siyasi tarihi göz önünde bulundurulduğunda kadınların hemen her dönemde siyasete olan aktif katılımları göze çarpmakta ve buna paralel olarak sergiledikleri yoğun çaba dikkat çekmektedir. Öyle ki Suriyeli kadınlar mücadeleleri sayesinde 1949 yılında seçme, 1953 yılında ise seçilme haklarını kazanmışlardır.¹⁷⁷ Tüm bunlarla beraber özellikle Arap Bahar'ından önceki dönemde kadınların parlamentodaki temsiliyetleri sekteye uğratarak hak ve talepleri askıya alınmaya başlamıştır. Ancak yine de kadınlar arzu ettikleri haklarını dile getirmekten vazgeçmemiş; protestolara aktif katılım sağlayarak siyasi talepleri için mücadelelerini sürdürmüşlerdir.¹⁷⁸

Feministler tehdit unsurlarını sıralarken ataerkillikle beraber totaliter ve eril kurumların varlığı gibi parametrelere de dayandırırılar. Bu parametreler göz önünde bulundurulduğunda Suriye İç Savaşı sırasında açığa çıktıkları da gözlemlenmektedir. Ataerkilliğin baskın olarak yaşandığı Suriye'de 2011'de başlayan çatışmalardan önceki dönemlerde de var olan cinsiyetçi yapı kadınların çatışma öncesi ya da sırasında yaşadıkları baskılara karşı savunma geliştirmelerine ancak bu savunmaları hayata dökememeleri ile dikkat çekmektedir. Çünkü iç savaşla birlikte doğrudan şiddet oranında artışlar yaşanmış ve kadınlar cinsel şiddete maruz kalmışlardır. Özellikle tecavüzün bir

¹⁷⁶Fidh, 2012, Women and The Arab Spring: Taking Their Place. <https://www.fidh.org/IMG/pdf/femmesarabangbassdef.pdf>

¹⁷⁷Türkiye Anne, Çocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsü ed. Esmâ Sarıkaya, "Kadının Siyasi Hakları Tarihçesi", 2019, Ankara, s.3.

¹⁷⁸Bulut Gürpınar, "Arap Ayaklanmaları ve Kırılgan Devlette Çocuk Olmak: Mısır ve Suriye", *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı*, 2016, İstanbul Işık Üniversitesi Yayınları, s.72.

savaş yöntemi olarak kullanılması muhalif güçlere destek veren gruplara karşı yıldırıcı olması amacıyla kullanılmıştır. Bu stratejiyi tercih eden rejim cinsel şiddet eylemlerini aile ve toplumun şahit olacağı şekilde gerçekleştirerek kişilerin sosyal hayatla olan bağlarının kopmasını hedeflemiştir.¹⁷⁹ 2013 yılında IŞİD'in iç savaşa dahil olmasıyla birlikte savaş kadınlar için daha da zor ve içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır. Örgütün altında olan bölgelerde ideolojileri gereği insanlık dışı yasalar uygulanması kadınların hayatlarını daha da kısıtlamış ve kadınlar insan olmanın gerektirdiği temel haklarından dahi mahrum kalmışlardır. Tüm bu sorunlar kadınların yaşam alanı bulmak amacıyla göç etmeleri sürecini de hızlandırmıştır.

Göç olgusu hem göç etmeden önce ve göç sırasında hem de göç ettikten sonra hedef ülkede belli zorlukları da beraberinde getirerek psikolojik şiddet sarmalına neden olmuştur. Savaş ve çatışmadan kaçan kadınlar fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik şiddetle de karşılaşmış ve bu durum hem fiziksel hem de ontolojik güvenliklerini derinden sarsmıştır. Güvenli alan arayışı ile yola çıkan binlerce kadın güvenlik gruplarının kontrolü altında bulunan güvenlik noktalarında cinsel ve fiziki saldırılara maruz kalmışlardır. Yalnızca komşu ülkelere değil, transit olarak kullandıkları ülkelerin ardından Avrupa ülkelerine de göç etmek isteyen Suriyeliler sınırlarda günlerce bekletilerek insanlık dışı muamelelerle karşı karşıya kalmış ve çeşitli zorluklar yaşamışlardır. Özellikle kadınlar Suriye'de yaşanan çatışmalar nedeniyle eşlerini kaybetmiş olmanın verdiği çaresizlikle ve aynı zamanda cinsel istismar korkusuyla evlilik yolunu seçip bu durumu güvenliklerini sağlayacak bir alan olarak görmüşlerdir. Bu durum aynı zamanda erken yaşta evliliklere de zemin hazırlayarak on sekiz yaşın altındaki kız çocuklarının fiziki ve psikolojik hasar almalarına neden olmuştur. Farklı ülkelere yaşam umudu için göç eden kadınlar güvenli gıda, barınma ve diğer temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerek diğer göçmenlerle gerekse de güvenlik güçleri ile cinsel ilişkilere zorlanmış ve istismarlar en üst düzeyde yaşanmıştır. Bilhassa ataerkil toplumlarda kadına verilmiş olan anne ve yuva yapıcı birey kimliği bu dönemde kırılmalar yaşamış ve kadınlar bunalımlar yaşayarak varoluşsal problemlerle karşı karşıya kalmışlardır.

¹⁷⁹ International Federation for Human Rights, Violence Against Women in Syria: Breaking The Silence, 2013, <https://www.fidh.org/en/region/north-africa-middle-east/syria/13134-violence-against-women-in-syria-breaking-the-silence>. Erişim: 11.02.2022.

Suriye'nin içinde bulunduğu bu konjonktürel duruma ekonomik nedenler de eklenmiştir. Hafız Esad'ın ardından yönetimi ele alan oğlu Beşar Esad 2000'li yılların ardından ekonomiyi modernleştirme amacıyla birtakım çalışmalara başlamış ve bu husustaki politikalar ile büyük ölçekli reformları hayata geçireceğine dair sözler vermiştir.¹⁸⁰ Esad bu reformlarla birlikte tereddinin ve devlet kurumlarındaki her türlü rüşvetin önüne geçeceğinin altını çizerek demokrasi adına kayda değer adımlar atacağını da altını çizmiştir. Fakat Esad gün geçtikçe mutlak itaate dayalı sistemi güçlendirerek merkezi kuvvetini sağlamlaştırma yoluna gitmiştir. Benimsediği ekonomi politikaları toplumda istihdam sorunlarına ve işsizliğe neden olmaya başlamış; tarım, sanayi ve turizm gibi birçok sektörde sıkıntılar yaşanmıştır. Ayrıca bürokrasinin aşırı yozlaşmış olması ve buna bağlı olarak yaşanan liyakatsizlikler toplumsal anlamda sorunların yaşanmasını hızlandırmıştır.

Ancak elbette ülkeyi iç savaş gibi bir kaosa sürükleyen yegâne neden ekonomik nedenler de değildir. Etnik nedenler de yine oldukça etkili olmuş ve özellikle Sünni- Alevi çatışması bu nedenin temelini oluşturmuştur. Demografik yapının çeşitliliği, dini ve etnik olarak farklı olan grupların taraf oluşturmaları Sünni-Şii çatışmasının yanı sıra Alevi nüfusunda gruplaşmasına neden olmuştur. Suriye'nin Fransız mandası olduğu dönemden itibaren var olan belirli orandaki sürtüşmeler özellikle 1960'lı yıllarda Alevi Baas yönetiminin kurulmasıyla daha da alevlenmiştir. Suriye'nin farklı bölgelerinden gelen Alevi kökenli askerler ve devlet insanlarının politikada aktif rol oynamaya başlaması özellikle Sünniler tarafından tepki ile karşılık bulmuştur.¹⁸¹ Her ne kadar Suriye yönetimi yaşanabilecek olan çatışmaların önüne geçmek amacıyla önlemler almaya çalışsa da Sünniler belirli aralıklarla darbe girişiminde bulunmuşlardır. Bu dönemde Baas Hükümeti gerçekleştirilen veya planlanan tüm girişimleri yakından takip etmiş fakat gereken önlemler alınmadığı için çatışmalar son bulmamıştır. Sünniler inanç ve değerlerinin tehlike altında olmasından dolayı tepkileri gün geçtikçe artmış ve 1970'li yıllarda bu durum devlet politikalarına da yansımaya başlamıştır. Öyle ki Hafız Esad Alevi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde İslam Dini ritüellerinin yaşanması amacıyla

¹⁸⁰Varol Kuzu, "Suriye İç Savaşı'nda Etkili Olan Faktörler ve İran'ın Suriye Politikasının Etkisi", Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2019, s.21.

¹⁸¹Varol, 2019, s.23.

adımlar atmış ve camiler inşa edip mescitler açmıştır.¹⁸² Yaşanan bu ayrılıklar Suriye’de Beşar Esad döneminde daha da artmış ve çatışmaların şiddetinde artış olmuştur. İç savaşın neden olduğu gerginlik ortamı ise süreç içinde bu çatışmaların yoğunluk kazanmasına neden olarak beraber yaşanan ikamet bölgelerinde huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir.

Krizler çeşitli yönden sürerken taraflar da oluşmaya başlamış ve bu tarafların destekçi edinmesi hiç zor olmamıştır. İç savaşta Sünni ve Şii destekli gruplar oluşum göstermiştir. Bu noktada batı ülkeleri ile Katar, Türkiye, Ürdün Sünni destek bloğunu, İran, Rusya, Irak ve Lübnan ise Şii destek bloğunu oluşturmuştur.¹⁸³ Burada Suriye’nin Türkiye ile olan ilişkisi ve konumu özellikle Hatay Sorunu, su sorunu ve PKK problemi gibi konular nedeniyle sıklıkla gerginlik içinde geçmiştir. Bu gerginliklerin şiddeti bilhassa Soğuk Savaş ardından daha yoğun olarak hissedilmiş ve Dicle-Fırat su sorunu sık sık gündeme gelmiştir. 1998 yılında PKK örgütü lideri Abdullah Öcalan’ın teslim edilmesi konusu pazarlık haline geldiğinde ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Daha sonraki süreçte Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye Suriye ilişkileri arasında gerginlik azalmış yaklaşık on yıl boyunca ilişkiler dostane şekilde ilerlemiştir. Arap Bahar’ının beklenmedik bir sürece evrilmesi ve Esad’ın bu dönemde attığı politik adımlar dengeleri olumsuz yönde etkilemeye başlamış, 2011 yılında kriz başlayınca Türkiye sınırlarını korumayı önceleyen politikalar izlemiş fakat buna rağmen göçmen akını karşısında sert bir tutum sergilememiştir. Fakat ilerleyen süreçte iç savaşın şiddeti artarak devam edince dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Esad’a geri çekilme seçeneğini hatırlatmış ve böylece gerginlik yeniden tırmanış göstermiş bu kez bu gerginlik sınırı da yansımaya başlamıştır. Bu noktadan sonra olanlar Türkiye ile Suriye’yi karşı karşıya getirmiş; Türkiye bölgedeki kriz süreci boyunca etkin rol oynama ve tampon bölge olma isteği ile hareket etmiştir.

Türkiye ile olan ilişkilerin yanı sıra Suriye’nin Rusya ve Amerika ile olan ilişkileri de iç savaşı anlamlandırma noktasında oldukça önemlidir. Suriye’nin 1940’lı yıllarda Amerika ile başlayan ilişkileri zaman zaman kesintiye uğrasa da devam etmiş ve 1990’da Saddam Hüseyin Kuveyt’i işgal edince Suriye ile ABD ortak hareket ederek Kuveyt’e

¹⁸²P.M. Nguyen The Islamic Monthly, 28.10.2015, erişim: 28.12.2021
<http://www.theislamicmonthly.com/syrian-alawites-their-history-their-future/>.

¹⁸³Varol, 2019, s.23.

yardım çalışmalarını başlatmışlardır.¹⁸⁴ 1990'dan 2001'e kadar iş birliği ile hareket eden ABD-Suriye ilişkileri Suriye'nin Lübnan'ı kendi toprağının bir parçası olarak görüp işgal etmesiyle bir kez daha gerilmiştir. Öyle ki Bush dönemi Ortadoğu politikasında Suriye devre dışı bırakılmak istenmiş ve politikaya da bu şekilde yansımıştır. Fakat bu gerginlik Suriye Lübnan'dan çekilince son bulmuş ve baskılar nedeniyle Suriye nüfuz politikasını rafa kaldırmıştır.¹⁸⁵ Suriye ile Rusya arasındaki ilişkiler ise Sovyet Rusya dönemine dayanır ve 1980 yılındaki dostluk anlaşmasıyla ilişkiler sağlamlaşmıştır. Fakat SSCB ile olan ilişkilerin iyi olmasına rağmen Suriye daima batıya yönelmiş ve bu yönde izlediği politikaları SSCB'yi rahatsız etmiştir. Özellikle Hafız Esad döneminde devam eden sorunsuz ilişkiler 1991'de SSCB dağılınca düşük seyirde devam etmiştir. Putin döneminde ise ilişkiler yeniden canlanmış ve Suriye-Rusya ilişkileri karşılıklı çıkar anlayışı çerçevesinde müttefik olma yoluyla devam etmiştir. Suriye'nin dış politika ilişkilerinde yaşamış olduğu istikrarsız ilişkiler iç savaşa giden yolda etkili olmuştur.

Dış aktörlerin olduğu kadar iç aktörlerin de etkisi elbette ki oldukça büyüktür. İç savaş ve karmaşanın getirmiş olduğu kaos döneminde iç aktörler her zamankinden çok daha güçlü ve aktif bir şekilde hareket etmeye başlamışlardır. Bu aktörler göz önünde bulundurulduğunda ilk olarak rejim güçleri dikkat çekmektedir. Suriye'de özellikle merkezi bir çatı altında toplanmamış olan bu aktörler süreci daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmiş ve otorite boşluğuna neden olmuşlardır.

1980'li yıllar boyunca rejim içinde birçok olay meydana gelmiş ve bu olaylardan en büyüğü de Hama Olayları olarak kayıtlara geçmiştir. Müslüman Kardeşler tarafından 1982 yılında başlatılan bu olayların bastırılması amacıyla binlerce kişi öldürülmüş ve Suriye ordusu oldukça sert bir şekilde bu ayaklanmaları bastırmıştır. Olayların bu denli sert bir şekilde bastırılması ve sonuçta bilançonun oldukça ağır olması Suriye'deki rejimin temelini sarsarak hasar almasına neden olmuştur. Protesto ve talepler iç savaşa dönüşünce Esad yoğun desteği ve askeri gücünü de kaybetmeye başlamış ve ülke içindeki söz sahibi durumu da sarsıntıya uğramaya başlamıştır. Bu sürecin ardından Rusya ve İran'dan yardım alan yönetim gücünü yeniden kazanacak askeri güç ve otoriteye sahip

¹⁸⁴Varol, 2019, s.27.

¹⁸⁵Mevlut Bulut, Seher Bulut, "2006 Temmuz Savaşı, 2001 Suriye Krizi ve 2019 Protestoları Perspektifinden Hizbullah'ın Lübnan'daki Rolü", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Mayıs 2021, Cilt10, Sayı 1, s.106.

olamamıştır. Devlet kurumlarındaki yozlaşma ve rüşvet, kayırma gibi durumların meydana gelmesi de disiplinin hasar alarak etkinliğin kırılmasına neden olmuştur. Etkinliğin bu denli kırılmasındaki bir diğer neden de PKK, PYG, YPG, DAESH, ÖSO gibi örgütlerin sürece müdahil olmasıdır. Bu oluşumlardan özellikle Özgür Suriye Ordusu, Suriye’deki savaşta savaştan istifa eden askerlerin komutasında kurulmuş ve birçok ülke tarafından da Suriye’nin yasal muhalefeti olarak görülmüş olan örgüt süreç boyunca oldukça etkili olmuştur.¹⁸⁶ Temel amacını Esad rejimini yıkmak olarak belirten örgüt ABD, Libya, Katar, Arabistan ve Türkiye’den destek almıştır.¹⁸⁷

Özetle; Suriye İç Savaşı ile ilgili öne sürülen nedenler göstermektedir ki, süreç yalnızca Arap Baharı’nın getirmiş olduğu taleplerin bir parçası değil; aksine ekonomik, toplumsal, siyasi, etnik birçok nedenin bileşeni ile oluşmuş bir süreçtir. Mezhep farklılıklarından doğan çatışmalardan, politik süreçlerdeki baskı ve otoriteye, devlet kurumlarında yaşanan yozlaşmadan, kadınların hak ve taleplerinin kısıtlanmasına kadar her durum iç savaşın yolunu açarak sürecin hızlanmasına neden olmuştur. Özellikle Beşar Esad döneminde yükselen muhalif seslerin neredeyse tamamı çok sert bir şekilde bastırılmış ve sonuçta bastırılamayacak kadar yükselen sesler Arap Bahar’ının etkisiyle bu kez hükümetin gücünü sarsmıştır. Ancak her ne kadar yükselen sesler ve muhalefetin direniş adımları sert olsa da bu durumlar rejimin devrilmesi için yeterli olmamıştır.¹⁸⁸

Son kertede iç ve dış dinamikler, çeşitli nedenler göz önünde bulundurulduğunda Suriye’de iç savaşın devam ettiği ve bu iç savaş sonucunda 400 bin kişinin hayatını kaybettiği, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre 6,7 milyon kişinin ise göç etmek durumunda kaldığı gerçeği savaşın ağır sonucunu yansıtmaktadır. Yüz binlerce insanın ceza evlerinde işkenceye maruz kalması ve göçün en fazla kadınlar ve çocukları etkilemesi durumu uluslararası medyaya da sık sık yansımış fakat beklenen politik adımların atılmasında ne yazık ki geç kalınmıştır. Göç edenlerin ötekileştirilmesi, birçok ülkede ırkçılığa maruz kalmaları da dikkat çekmektedir. Türkiye’de yaşayan 1.8 milyon Suriyeli kadının yaşamış oldukları süreç ve göç

¹⁸⁶U. Ulutaş, K. B. Kanat, Acun C, “Sınırları Aşan Suriye Krizi”, SETA, 120, 2015, s.24.

¹⁸⁷Ulutaş, Kanat, Acun, 2015, s.25.

¹⁸⁸Çağatay Özdemir, “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış 2016, s.97.

deneyimleri ile ekonomik, psikolojik, sosyal problemleri bir sonraki başlık altında ele alınacaktır.

3.1.2. Türkiye’de Yaşayan Suriyeliler ve Suriyeli Kadınlar

Mülteciler Derneği’nin Aralık 2021 verilerine göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli sayısı 3.736.800 civarındır.¹⁸⁹ Nisan 2011’den bu yana düzensiz bir şekilde devam eden göç değerlendirildiğinde sayısal verilere sağlıklı olarak pek mümkün olmamaktadır. Öyle ki yaşanan göç süreci beklenenden çok daha hızlı değişimlere gebe olmuş ve dinamik bir şekilde ilerlemiştir.¹⁹⁰ Göç krizinin beklenmedik bir şekilde yaşanması ile birlikte bilgi paylaşımı hususunda hangi kurum ve kuruluşların görevli olacağı konusu da karmaşıklığa neden olmuştur.

İç İşleri Bakanlığı’ndan AFAD’a, kaymakamlıklardan yerel yönetim amirliklerine kadar birçok kurum sorumlu tutulmuş fakat kayıtlanma sisteminde yaşanan eksiklikler sağlıklı sayısal verilere ulaşmayı engellemiştir.¹⁹¹ Sürecin başında kamplarda yaşayan Suriyeli vatandaşların sayısal verileri temel alınmış ve raporlar bu duruma yönelik oluşturulmuş olsa da nüfusun yalnızca %14’ünün yaşadığı kamplar ve konteyner kentleri esas almak verilerin sağlıklı olarak işlememesine de neden olmuştur.¹⁹² Yaşanan bu durumlar Türkiye’de yaşayan Suriyeliler ile ilgili rakamların birbirinden farklı olmasına neden olmuştur. Türkiye’de halihazırda geçici koruma kimliği altında yer alan Suriyelilerin sayıları bulundurulduğunda rakam 2019 yılında 3 milyon 800 bin civarına yükselmiştir. Suriyeli vatandaşların hukuki statüleri ile ilgili olarak varlığını koruyan karmaşa devam etmektedir. 22 Ekim 2014 tarihinde kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği Suriyeli vatandaşlar için esas alınmaktadır. Bu yönetmeliğe göre özel olarak Suriyeliler için uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar bile geçici olarak koruma altına alınacakları açıkça ifade edilmektedir.¹⁹³ Bu durum özellikle medyaya

¹⁸⁹Mülteciler Derneği Web Sitesi <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> erişim: 30.12.2021.

¹⁹⁰M. Murat Erdoğan, *Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2018, s.31.

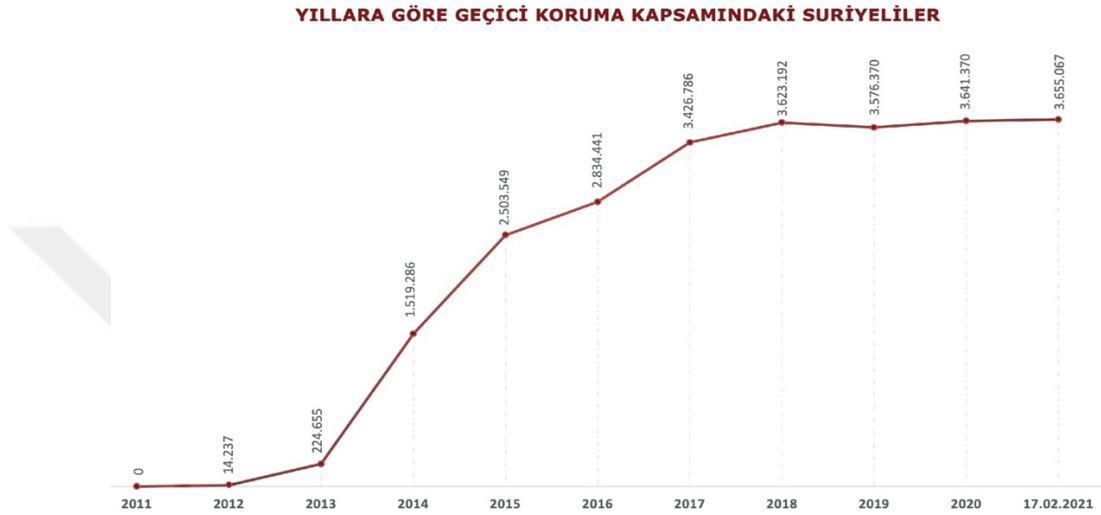
¹⁹¹Erdoğan, 2018, s.32.

¹⁹²Erdoğan, 2018, s.32.

¹⁹³Erdoğan, 2018, s.38.

yansıyan göçmen, sığınmacı, mülteci gibi kavramların Suriyeliler açısından ve göç mevzuatı bakımından da bir karışıklık yarattığı görülmektedir.¹⁹⁴

ŞEKİL 1: GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere olan dağılımları kayıt sistemleri neticesinde bilinmektedir. Fakat bu rakamlar resmi rakamları belirtmekle beraber kayıtlı olmayan ve gayri resmi olarak Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan Suriyelilerin de olduğu bilinmektedir. Bu durum bilgi kirliliğine yol açmakta ve bazı şehirlerde gerçeğin çok üstünde bir rakam ortaya atılırken bazı şehirlerde de tam tersi durum yaşanmaktadır. Fakat resmi rakamlar göz önünde bulundurulacak olursa belirtmelidir ki en fazla Suriyeli vatandaşın yaşadığı şehir 479.500 gibi bir rakamla İstanbul ve takiben Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Kilis'tir.¹⁹⁵ Türkiye'nin geneli göz önünde bulundurulduğunda oran olarak

¹⁹⁴Suriyeli vatandaşların hukuki statüleri ile ilgili olarak belirtilen Geçici Koruma statüsü Geçici Koruma Yönetmeliği ile hukuki bir statü kazanmıştır. Böylece geçici koruma kimlik belgesi de düzenlenmiş ve hangi hakların sağlanacağı konusu da belirli bir çerçeveye oturmuştur. Geçici Koruma Yönetmeliği İçin bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-11-1.pdf>.

¹⁹⁵M.Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, Orion Kitapevi, Temmuz 2020, s.26.

sınır bölgelerindeki illerde diğer illere göre daha fazla Suriyeli nüfusunun olduğu bilinmektedir. Bu durum Türkiye'nin en uzun sınır komşusu olan Suriye ile ortak bir kültürünün varlığı ile ilişkilendirilebilir. Özellikle Hatay, Mardin; Kilis ve Gaziantep gibi illerde yalnızca kültür ve din değil aynı zamanda dil faktörünün de ortak oluşu ve bölgenin Suriye'ye yakın olması göç eden gruplar tarafından tercih sebebi olmaktadır. Son dönemlerde göçün oldukça zor ve karmaşık bir hale gelmiş olması göçteki artışı engellemekle birlikte göçün kadınlaşmasına da neden olmuştur.¹⁹⁶ Bu noktada göçün kadınlaşmasından bahsedilen şey göçmenler arasında kadınların çok yoğun olarak yer almaları ve özellikle küreselleşme ve neo-liberal dönüşüm süreçlerinin yaşanmasıyla kadınların erkeklerden ve ailelerden bağımsız olarak göç sürecinde karar vermeleri ve dahil olmalarıdır. Birleşmiş Milletler'in göç ile ilgili raporları göz önünde bulundurulduğunda da göçmenlerin 4'te 3'ünün kadın ve çocuklardan oluştuğu görülmektedir. Göçün kadınlaşması beraberinde birçok sorunu da getirmekte ve kadınların karşılaşmış oldukları şiddet mekanizmaları farklı boyutlarda ve şekillerde ilerlemektedir. Kendi ülkelerindeki destek düzeneklerini kaybeden kadınlar göç ettikten sonra dil, kültür, sosyal yapı gibi olgulara yabancı olduklarından dolayı hayat koşulları çok daha zor bir hale gelmektedir.¹⁹⁷ Kadınlar var olan bu olgular nedeniyle toplumsal uyum ve entegrasyon süreçlerinde de zorlanmakta ve çalışma hayatından evliliğe, şiddetten eğitime hemen hemen her alanda ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.

Her ne kadar genelde göçmen kadınlar özelde de Suriyeli kadınlarla ilgili birçok problem var olsa da bu problemlerin çözümüne yönelik atılan adımlar konusunda birçok sorun yaşanmakta ve bu konuya yönelik politikalarda da eksiklikler gözlemlenmektedir. BMMYK'da toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ele almış ve kadınların özellikle kriz dönemlerinde yaşadıkları şiddet ayrıntılı olarak incelenmiştir.¹⁹⁸ Her ne kadar göç sürecinin bir parçası olarak kadın göçmenler sorunu varlığını korusa da bu konuda yapılmış olan politik, sosyal ve akademik çalışmalar tatmin edici düzeyde değildir. Hem kadın hem de göçmen olmanın vermiş olduğu belirli sorumluluk ve yükler göç sürecinin güvensiz, kriz dolu ve belirsiz olmasına neden olmuş bu da kadınların ontolojik olarak

¹⁹⁶S. Castles, M.J. Miller *Göçler Çağı; Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (çev). Akbulut İ, Bal B, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.12.

¹⁹⁷Halil Barın, "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt1, Sayı 2, Temmuz Aralık 2015, s.15.

¹⁹⁸Bkz. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, <https://www.unhcr.org/> Erişim: 31.12.2021.

güvensizlik hissetmelerine sebebiyet vermiştir. Göçmen nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde dahi kadınlar dil ve kültüre aşına oldukları noktalarda dahi yaftalanmış ve belirli ırkçı söylemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Savaş sonrasında Türkiye'ye gelen kadınlar ev sahibi topluluktan uzak bölgelerde kurulan konteyner kentlerde yaşadıkları zaman diliminde dahi ötekileştirme sürecine maruz kalmışlardır. Ayrıca kadınların yaşamış oldukları toplumsal ve çevresel faktörler kamp hayatı ile paralel ilerlememiş ve bu durum kadınların kamplarda çeşitli zorluklara karşı mücadele etmelerini gerektirmiştir. Bu durum sonucunda kamplarda yaşayan kadınların birçoğu başta ekonomik nedenler olmak üzere birçok sebepten ötürü kent merkezlerine dağılmaya başlamışlardır. Fakat bu seferde kadınlar hayatta kalmanın yolunu evlenmekte ve özellikle ikinci eş olmayı kabul etmekte bulmuş ve birçok kadın fuhuşa zorlanma, istismar ve taciz gibi durumlara sürüklenmiştir. Bu noktada özellikle sınır illerinde kurulan evlilik çeteleri ve organize suç grupları da Suriyeli kadınları hedef alarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Medyaya genellikle yansımayan ya da çok az bir oranda yansıyan bu haberlerin kesinliği ile ilgili resmî açıklamaların olmaması sayısal verilere ulaşmayı da engellemiştir. Literatürde sınır bölge halklarıyla yapılan görüşmelerde bu tür olayların yaşandığına dair iddialar sık sık dile getirilmektedir. Fakat bu iddiaların birçoğunun içi boş olduğu ve bir şekilde dilden dile yayıldığı da görülmektedir.¹⁹⁹ Bu durum zaten var olan ötekileştirme sürecini daha da güçlendirmekte ve ev sahibi topluluk ile göçmenler arasında yaşanan uçurumu derinleştirmektedir.

Toplumsal kabul bakımından oldukça hassas olan bu konu Suriyeli kadınlar açısından potansiyel kuma, cinsel obje, yuva yıkıcı kadın gibi stereotiplerin oluşmasına neden olmakta ve bu algıları söylemler aracılığıyla güçlendirmektedir. Bu durumların yanı sıra küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının Türkiye'de kalma yolunun bu olduğuna inanan aileleri çocuklarını erken evliliklere sürükleyebilmektedir. Resmi devlet dairelerinde yaşanan sorunlar ve kayıt durumundan kaynaklanan problemler evlilik birliğinde resmi nikahın değil dini nikahın tercih edilmesine neden olmakta ve bu durum sosyal ve hukuki sorunların da doğmasına neden olmaktadır.²⁰⁰ Suriye'de oldukça normal bir durum olarak kabul edilen ve yasal bir karşıtlığı bulunmayan çok eşlilik durumu göç

¹⁹⁹M. Murat Erdoğan "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum", *Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, 2014, Ankara, s.4.

²⁰⁰ Barın, 2015, s.46.

eden kadınların bu durumu kanıksamalarına neden olmuş ve bu sosyal çevreden gelmeleri Türk aile yapısına zıt durumları ortaya koymuştur. Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının yerelde ikinci ya da üçüncü eş olmaları zaman zaman toplumda gerilimler yaratmakta ve örneğin Hatay ilinin Reyhanlı, Kırıkhan ve Altınözü gibi ilçelerinde boşanma oranlarının arttığına dair elde edilen bulgulara yer verilen çalışmalara da rastlanmaktadır.²⁰¹ Yasadışı evliliklerin neden olduğu bir diğer sorun da dünyaya gelen bebeklerin gerektiği gibi kayıtlanmaması ve ilerleyen süreçte bu bebeklerin vatansız konumunda olabilmelerinin önünün açılmasıdır.²⁰² Her ne kadar şiddet kavramı sıklıkla fiziksel anlamda kullanılan ve bu kullanımından dolayı diğer şiddet türlerinin üzerinde durmasını engelleyen bir kavramsa da özellikle son döneminde şiddetin her türlüşünün ele alındığı ve çalışıldığı görülmektedir. Bu yönüyle göçmen kadınlar özelinde de daha önce yalnızca fiziksel şiddet üzerine yayımlanan raporların artık daha geniş şekilde ele alındığına rastlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2000 yılı 1325 sayılı kararı savaşlardaki kadınların durumları ile ilgili gelişmeleri kaydederken silahlı çatışmalara da odaklanır ve yine fiziksel şiddete yoğun olarak değinilse de diğer şiddet türlerine de yer verir.²⁰³ Dünya üzerinde yaşanan savaşlar göz önünde bulundurulduğunda çatışmalar sırasında yaşanan sivil kayıplarda hayatlarını kaybeden kadınların ve çocukların %90 oranında daha fazla olduğu bilinmektedir.²⁰⁴

Özetle; Türkiye'deki Suriyeli kadınlar dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar karşılaşılabilecekleri sorunlar birbirine paralel olmakta ve bu sorunlar genelde düşünüldenden çok daha çetin olmaktadır. Güvenlik ya da ekonomi nedeniyle istemedikleri bir yaşam tarzıyla karşı karşıya kalan kadınlar kararlarını hür iradeleri ile alamamakta ve çoğu zaman bedenleri üzerinden gelir elde edilmektedir. Yalnızca ailelerini ya da yakınlarını kaybetmiş olan kadınlar değil, akrabaları ve çekirdek aileleri ile göç eden kadınlar da zaman zaman olumsuz durumlarla karşılaşılabilmekte ve gönülsüz

²⁰¹Bu konudaki bulgulardan birini incelemek ve yayımlanan raporu incelemek için bkz. "Kilis'teki Suriye: Sorunların Tespiti ve Çözümüne Yönelik Rapor", *Kilis Ortak Akıl Topluluğu*, Eylül 2013 'den aktaran Kirişçi, 2013, s.37.

²⁰²Kirişçi, 2013, s.37.

²⁰³Gürpınar, 2016, 474.

²⁰⁴Donna Parkhurst, "Sexual Violence in War", Shepherd, Laura L. (der.) *Gender Matters in Global Politics- A Feminist Introduction to International Relations*, Londra: Routledge, 2010, 148-160'dan aktaran Gürpınar, 2016, s.474.

evliliklere sürüklenebilmektedirler. İç savaş sonucunda Hatay’a göç etmek durumunda kalan geçici koruma kimliği altındaki Mahbube (63, Dul, Ev Hanımı);

*Savaştan kaçıp göç ettiğimizde kızım artık genç kızdı ve güzeldi. Soranı isteyen oluyordu. Evden boğaz azalsın diye seni evlendireyim dedim. Tamam dedi hiç karşı çıkmadı ama sevmeyi biliyorum. Adam Türk’tü karısı ölmüştü bir tane de çocuğu vardı. Durumu iyi olduğu için verdim kızımı. Adam bize 5000 TL çeyiz parası verdi mecburen aldım. Ama çok pişman oldum kızımı rahat vermiyor dayak atıyor hırpalıyor. Vicdan azabı çekiyorum...*²⁰⁵

Diyerek durumu örneklendirmektedir. Bu örneklerin çok daha fazla olduğu da veriler tarafından desteklenmektedir. Öyle ki Suriyeli kadınlar arasında görülen erken evlilik oranı %51,3’tür ve bu oranın %28,7’si bu evlilikleri yeterli gıda, barınma ve güvenli yaşam arayışı ile gerçekleştirmektedir.²⁰⁶ Her ne kadar kadınlar güvenlik ve temel ihtiyaçlar nedeniyle evliliklerini gerçekleştirse de gerçekte durum beklendiği gibi ilerlememekte ve sağlıklı, zamansız evlilik birliği kadının ruh sağlığını da olumsuz etkilemekte ve bu durum aile yapısının da problemlili olmasına sebebiyet vermektedir. Yaşamın devamı adına girilen yol olan göç süreci kadınlar için güç odakları ve şiddet mekanizmalarının gölgesi altında büyük bir belirsizlikle ilerlemektedir. Vatanlarında hayata geçirmiş oldukları yaşamsal pratikleri ve rutinleri göç ettikleri ülkelerde gerçekleştiremeyen kadınlar bu durumdan güvensizlik duymakta ve yaşadıkları süresizlikler her geçen gün daha da belirsizliğe itmektedir. Hukuki süreçlerden ekonomiye, sosyal ve kültürel yaşamdan eğitime kadar her alanda kadın olmanın yükü altında daha göç etmeden evvel ezilen kadınlar göç sürecinin ardından bir de sığınmacı, göçmen kimliği ile mağdur olmakta ve bu yüzden şiddetin her boyutunu en derine kadar hissetmektedirler. *International Rescue Committee*’nin yayımlanmış olduğu 2014 tarihli çalışmada kadınların (kamplarda kalmalarına rağmen) herhangi bir zamanda okula, markete hatta tuvalete bile giderken %60’ı kendini güvende hissetmediğini belirtmiştir.²⁰⁷

3.3. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

²⁰⁵ Kadın Katılımcılara ait detaylı künye Ek 2’te yer almaktadır.

²⁰⁶ Handan Karakaya, “Savaş ve Göç Sürecinde Suriyeli Kadınlar”, *Turkish Studies Social Science*, Cilt 14, 5, 2019, s.2292.

²⁰⁷ International Rescue Commite, IRC, 2014, <https://www.rescue.org/>, Erişim: 28.01.2022.

2011 yılında başlayan ve dolaylı olarak birçok ülkeyi etkisi altına alan Suriye İç Savaşı milyonlarca insanın iltica etmesine sebep olmasının yanı sıra Türkiye’yi de büyük oranda etkilemiştir. Geçici koruma kimliği altında olan ve resmi olarak kayıtlı olan Suriyeli vatandaşların nüfusu Türk nüfusunun %4.23’ünü oluşturmaktadır.²⁰⁸ BMMYK’ne göre; Suriyelilerin farklı illerdeki sınırlardan yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girişleri ve bu girişlerin uzunca bir süre oldukça yoğun şekilde devam etmesiyle Türkiye Avrupa’da en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke olmuştur.²⁰⁹ Bu süreç içinde göç eden vatandaşlarla ilgili beklenen temel aksiyon göç ettikleri bölgelerde kısa süreliğine kalmaları ve kriz sona erdiğinde dönmeleri yönündeydi. Fakat süreç ilerledikçe Suriye’deki kriz içinden çıkılmaz bir hal almaya ve buna bağlı olarak dönüş ihtimalleri azalmaya başladı. Başlangıçta misafir olarak görülen ve bu şekilde atfedilen Suriyeliler yıllar geçtikçe ülkeye yerleşmeye, iş kurmaya, aile birliğini korumaya ve yeni aileler kurmaya devam ettiler. Tüm bu durumlar ev sahibi topluluk ile göç edenler arasında birtakım problemlerin yaşanmasına da sebebiyet vermiş ve zaman zaman istenmeyen olayların yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Aslında Suriyeli vatandaşlarda olduğu gibi büyük kitlelerin göç etmeleri durumu ev sahibi toplulukta belirli kimlik, kültürel, demografik ve ekonomik sarsıntıların yaşanacağı ön yargısı ve şüphesini doğurabilmektedir. Tüm bu durumlar yaşanan göç sürecinden yerleşik halktaki kadınların da göç eden kadınların da nasıl etkilendiklerini ve her iki grubunda ontolojik güvenlik olgularının ne düzeyde olduğu sorularını önemli ve incelenmesi gereken alanlar olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Göç süreci yalnızca ekonomik, toplumsal ve kültürel güvenlik açısından değil; bireylerin benlik güvenliği açısından da değişimlere neden olabilmektedir. Her iki gruptaki kadınların hayatlarında meydana gelen büyük değişimler, bozulan ya da sekteye uğrayan rutinler, vazgeçilmek zorunda kalınan alışkanlıklar yerli halk ile göç eden halk arasında da gündelik etkileşimi derinden etkileyen parametreler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Suriyeli kadınların yoğun olarak yaşadıkları iki il olan Hatay ve İzmir’de göç olgusundan kaynaklanan ontolojik güvenlik sorunları ve bu sorunlara neden olan olgular ele alınmıştır. Böylece Suriye İç Savaşı ardından yaşanan göç akınının Türk

²⁰⁸ Fatıma Doğan, Ünal Serdar, “Suriyeli Göçmenlere Yönelik Ayrımcı, Dışlayıcı Söylem ve Eylemlerin Meşrulaştırıcı Kaynakları: Mardin Örneği”, *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2021, (2)3, s.17.

²⁰⁹BMMYK, 2020.

kadınları üzerindeki etkileri de ontolojik güvenlik açısından ele alınırken aynı zamanda Suriyeli kadınların da göç sürecinden ve sonrasında nasıl etkilendikleri kendi anlatımları ve deneyimlerinden yola çıkılarak analiz edilecektir. Ev sahibi topluluktaki kadınların bakış açılarıyla Suriyeli kadınlar ve Suriyeli kadınların yaşadıkları ve bakış açılarıyla ev sahibi topluluk hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Böylece yalnızca toplumsal uyum ve entegrasyon açısından değil; ontolojik güvenlik açısından da göç olgusunun ne derece önemli olduğu üzerinde durularak halihazırda on bir yıldır Türkiye’de bulunan ve ne kadar süre ile kalacakları ya da süre kısıtlamasının olup olmadığı bilinmeyen Suriyeli kadınların ve Türk kadınlarının güvenlik algıları da analiz edilecektir.

Bu çalışma, Suriyeli vatandaşların Türkiye’de yerleşik olarak yaşamaya resmi olarak başlamaları halinde, özellikle kadınların ev sahibi halk ile olan ilişkilerinin ne yönde evrileceğini ve hangi durum ve mekanlarda ontolojik olarak güvende hissedeceklerini, ev sahibi Türk kadınlarını kontrol noktası olarak tutup belirlemeye çalışmaktadır. Savaştan en fazla etkilenen grup olan kadınların ontolojik güvenliklerinin alan yazınında yeterince yer bulmamış olması literatürdeki bu eksikliği giderme ihtiyacı doğurmuştur. Ayrıca sınır ili olan Hatay ile sınıra oldukça uzak bir bölgede bulunan, kültürel ve demografik yapı olarak görece daha farklı olan İzmir’deki kadınların güvenlik ve kimlik kaygılarının aynı olup olmadığı sorusu da yine literatüre kazandırılmak istenen katkı olarak sunulmaktadır. Özellikle Suriyeli kadınların yaşamış oldukları göç deneyiminden hareketle sorgulanan ontolojik güvenlikleri üzerinde ev sahibi topluluk olan Türk kadınlarının etkisi de anlaşılmaya çalışılmış ve bu sebeple Türk kadınlarının göç eden kadınlar hakkındaki yorumlarına da yer verilmiştir.

Devletlerin davranışlarını kendi öz anlatıları üzerinden anlamlandıran ve buna bağlı olarak analiz düzeyine bireyi de konumlandırabileceğimiz ve bu noktada sosyopsikolojik davranışlarını ön planda tutan bu kavramla birlikte uluslararası ilişkiler literatürüne yeni bir bakış açısı da kazandırılma amacı güdülmektedir. Güvenliğin asimetrik ve çok boyutlu olarak ele alındığı ve salt fiziki güvenlik yerine beka güvenliğinin ve var olma durumunun da git gide önem kazandığı güvenlik şeklinin varlığına bu tezle ayrıca dikkat çekilmektedir. Hayatta kalma olgusu göz önünde bulundurulduğunda bunun bireyler ve devletler açısından farklı anlamlar taşıdığı görülmekte ve ontolojik güvenlik teorisi kavramı bu farklılıkların daha belirgin bir

şekilde elde edilmesini sağlamaktadır. Bu noktada göç olgusunun bireyin varlığı ve öz anlatıları üzerindeki etkilerinden hareketle güvenlik algısında yaratabileceği farklı durumlara neden olabileceği de açıktır. Bu konuda Türkiye’de yapılan araştırmalarda ve daha önce yayımlanan lisansüstü tezlerde kavramın genel itibari ile devlet düzeyinde ele alındığı görülmektedir.²¹⁰ Göç eden topluluktaki kadınların ontolojik güvenliklerine yer veren bu tez; bundan sonra yapılacak olan araştırma ve akademik çalışmalara da katkı sunmayı hedeflemektedir.

3.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu tezde yöntem olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve derinlemesine görüşme aracılığıyla katılımcılar ile açık ve kapalı uçlu sorular aracılığıyla görüşme sağlanmıştır.²¹¹ İzmir ve Hatay illerindeki Suriyeli kadınların ontolojik güvenlik algılarını anlama ve yorumlamaya dayalı nitel yöntem kullanılarak irdelenmiştir. Daha önceden tahmin edilen ya da aksine hiç fark edilmemiş olan sorunların, olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına imkân veren bu yöntemle gerçekliğin derinlemesine incelenmesi adına derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.²¹² Kadınların birbirlerine yönelik algılarının ve bilhassa Suriyeli kadınlar hakkındaki kalıp yargıların güvenlik olgusu üzerindeki etkileri, yaşanan pratiklerin ve rutinlerin dönüşümü; meydana gelen değişimlerin varlığı; kimlik olgusunda ya da öz anlatılarda oluşan değişimlerin ortaya çıkması ile kendini gösterdiği için bu anlatıların derinlemesine görüşme tekniği ile en verimli şekilde elde edilebileceği gerçeği bu tezin araştırma yönteminde tercih edilmiştir.

Bireyleri anlayabilmenin en etkili yollarından biri olan derinlemesine görüşme tekniği, görüşülen kişilere yöneltilen sorular ile bakış açılarını anlamaya ve duygu ve düşünceleri en verimli şekilde algılamaya imkân tanımaktadır. Hatay ve İzmir illerinin farklı ilçelerinde yapılmış olan görüşmelerde soruların görüşme sürecinden evvel

²¹⁰ Ontolojik güvenlik kavramı ile ilgili yazılmış Uluslararası İlişkiler ve Sosyoloji alanındaki tezler göz önünde bulundurulduğunda Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’ndeki tezler incelenmiş olup kavramın devlet düzeyinde ele alındığı görülmüştür. Bu noktada biyografik anlatılar ve fiziksel etkinlikler de devletler bazında incelenmiştir. Tezlere ulaşmak için bkz. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. Örneğin: Sharani Samer, “Ontological And Identity Change During The Syrian Civil War (2011-2019) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

²¹¹ Araştırma soruları için bkz. EK1, Demografik Sorular ve Ontolojik Güvenlik Algısı Soruları.

²¹² Ali Baltacı, “Nitel Araştırma Süreci; Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt5, Sayı 2, 2019, s.370.

hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme sırasında soru ve cevaplar katılımcı ile araştırmacı arasındaki iletişime bağlı olarak ortalama 40-50 dakika arasında sürmüştür. Katılımcılarla görüşmeye başlamadan önce bilgilendirme formu okunmuş ve ayrıca araştırma hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan Hatay ve İzmir illerinin seçilmesinde belirli kıstaslar göz önünde bulundurulmuştur. Hatay'ın Suriye ile olan tarihi geçmişi ve ortak kültürleri, yine Suriye halkı ile Hatay halkının büyük bir çoğunluğunun (özellikle Reyhanlı, Kumlu, Yayladağı gibi sınır ilçeleri) akrabalık bağlarının bulunması ve Arapça dilinin bu bölgede yoğun olarak konuşulması bu ilin tercih edilmesindeki başlıca parametrelerdendir.

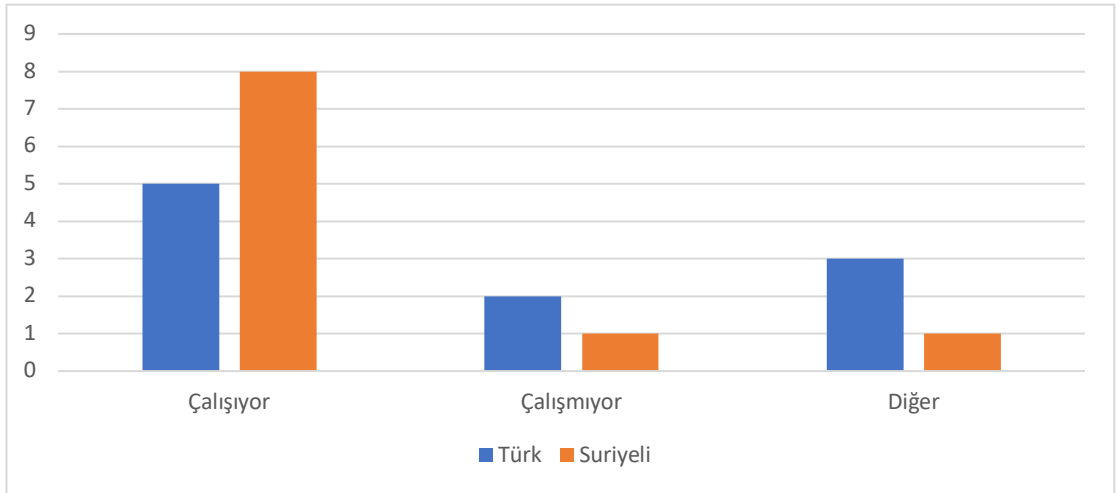
Benzer şekilde iki ülke arasındaki ticaretin nabzını tutan şehirlerden birinin Hatay oluşu ve özellikle sınır ilçelerindeki kadınların savaş öncesinde evlilik nedeniyle bu ülkeye göç etmelerine sıklıkla rastlanması da seçim sebepleri arasındadır. Suriye'de yaşanan savaş sonucunda milyonlarca Suriyelinin çok büyük bir kısmının Türkiye'ye Hatay ili üzerinden geçişi ve buna bağlı olarak kentte kurulan ilk ilişkilerin Hatay'da başlaması ve göç edenlerin azımsanmayacak oranda bu ilde olmaları da oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra İzmir ilinin tercih edilme nedenleri ise bu ilin Suriyeli mültecilerin çok büyük oranı için Avrupa'ya geçiş kapısı olarak görülmesi, böyle görülme dahi Suriye kültürüne ve geleneklerine oldukça uzak bir yapıya sahip olması, Hatay'ın aksine Arapçanın oldukça az konuşulması ve ortak yaşam tarzına sahip olmamasıdır. Böylece Suriyeli kadınlar için ontolojik güvenlik algısında mekân kavramının önemine değinirken aynı zamanda alışkanlıklar, süreklilikler, rutinler ve diğer olguların ne derece etkili olduğu da ele alınmaktadır. Araştırmanın örneklem kümesinin oluşturulmasında birbirinden mümkün olabildiğince farklı parametrelere yer verilen *maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği*²¹³ kullanılmış ve buna paralel olarak katılımcılar yaş, cinsiyet, gelir düzeyi (haneye giren toplam para), eğitim düzeyi gibi parametrelerde çeşitlilik sağlanmış fakat her iki ilde sağlıklı verilere ulaşabilmek amacıyla birbirine yakın örneklem gruplarıyla görüşmeler sağlanmıştır.

Toplamda 40 kadınla görüşülen çalışmada kadınların 20'sine İzmir'den 20'sine ise Hatay'dan ulaşılmış ve her iki ilde de kadınların 10'u Türkiyeli 10'u Suriyeli olarak

²¹³Fedai Yağar, Sema Dökme, "Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik", *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2018:3(3), s.5.

seçilmiştir. Türk kadınlarının Suriyeli kadınlar hakkındaki görüş ve değerlendirmeleri söylemler açısından oldukça önemli bir nokta olagelmış ve ontolojik güvensizlik nedenlerinden biri olabileceği hususu üzerinde durulmuştur. Örneklem grubunun değişkenleri göz önünde bulundurularak her iki ilde de demografik özellikler, gelir düzeyi ve eğitim seviyesi bakımından birbirinden farklı özelliklere sahip ilçelerde de görüşmeler sağlanmıştır. Kadınların çalışma durumları, eğitim düzeyleri, çocuk sahibi olma durumları ve medeni hallerini gösteren tablolar aşağıda verilmiştir. Araştırmanın gizliliği esas alındığından katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış ve bunun yerine takma adlara yer verilmiştir. Katılımcılara takma ad verilmesinin temel sebebi kadın kimliğinin korunması ve görüşmecil veya görüşmeci 2 (G1,G2) ya da kadın1 kadın2 (K1, K2) gibi kodlar yerine gerçek kadın isimlerinin hem feminist yöntem bilimine hem de katılımcıların öznelerinin korunmasına katkı sağlayacağı düşüncesidir. Kadınların çalışma durumları her iki ilde de güvenlik algılarının oluşmasında son derece önemli olduğundan ve özellikle kadının kendi gelirine sahip olması özgürlük algısında değişimler yarattığından çalışan ve çalışmayan kadınların sayıları aşağıdaki grafikte verilmiştir.

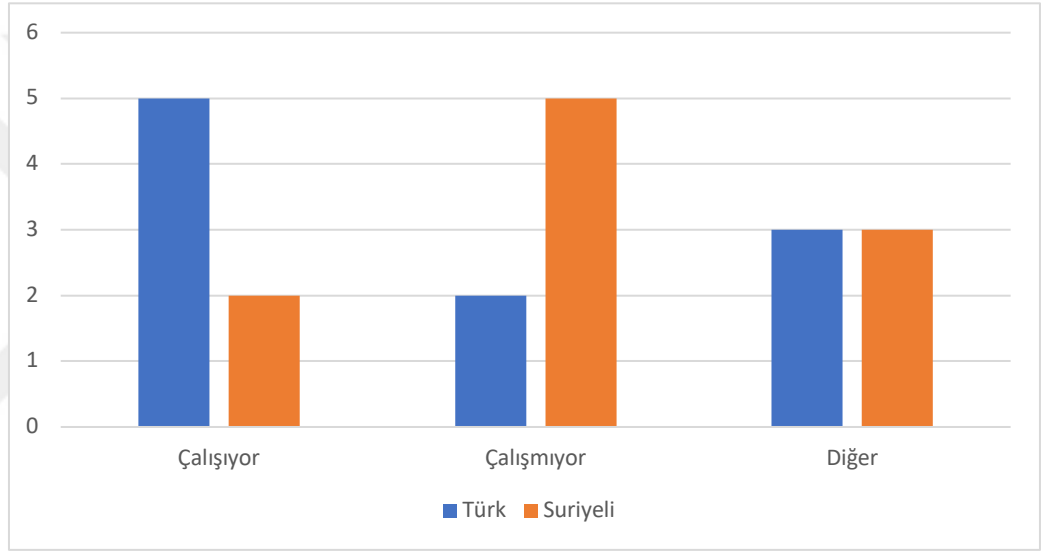
GRAFİK 1: İZMİR'DE YAŞAYAN TÜRK VE SURİYELİ KADINLARIN ÇALIŞMA DURUMLARI

Grafikte görüldüğü gibi İzmir'de yaşayan Türk kadınlarının %50'si çalışıyor, %20'si çalışmıyor ve %30'u ise öğrenci, emekli ya da aktif olarak iş arayışındadır.

Suriyeli kadınların ise %80'i çalışıyor, %10'u çalışmıyor ve %10'u ise yine emekli ya da öğrenci durumundadır. Bu noktada aşağıda verilen Hatay'daki kadınların çalışma durumları ile karşılaştırıldığında özellikle Suriyeli kadınların İzmir'de Hatay'a göre çok büyük bir oranda çalıştıkları gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum İzmir'deki yaşam maliyetinin Hatay ilinle oranla daha pahalı oluşu durumu ile doğrudan ilişkilidir.

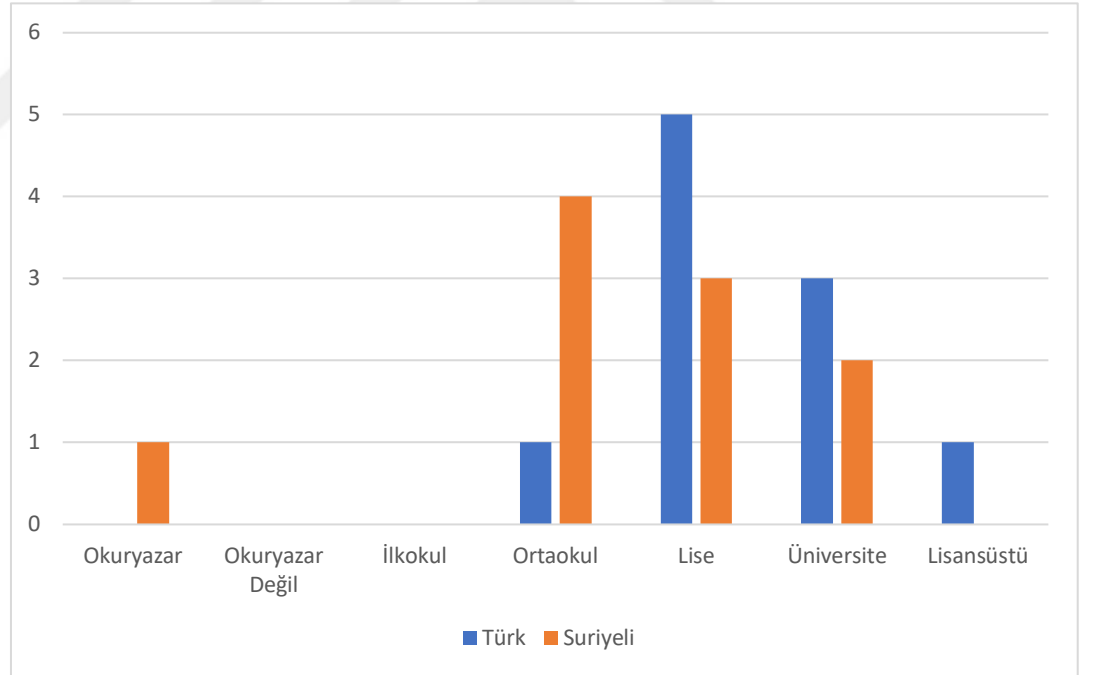
GRAFİK 2: HATAY'DA YAŞAYAN TÜRK VE SURIYELİ KADINLARIN ÇALIŞMA DURUMLARI

Hatay'da yaşayan kadınların çalışma durumları göz önünde bulundurulduğunda Türk kadınlarının %50'inin çalıştığı, %20'sinin çalışmadığı ve %30'unun ise öğrenci veya emekli olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınların ise %20'sinin çalıştığı, %50'sinin çalışmadığı ve %30'unun ise öğrenci olduğu görülmektedir. Hatay'da yaşayan kadınların özellikle Reyhanlı, Kumlu, Kırıkhan gibi merkez ilçelere göre ev ve iş yeri kiralalarının daha uygun olduğu ilçelerde yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca tarım işçiliğinin bu ilçelerde daha yoğun olarak yapılması ve Suriyelilerin gündelik işlerde yoğunlaşmaları durumu da etkilidir. Kadın istihdamının sağlanabileceği iş kollarının Hatay'da az oluşu da yine çalışan kadın sayısını etkileyen faktörlerden biridir.

Kadınların eğitim düzeyleri araştırma yöntemine uygun olarak çeşitli seçilmiş ve bu bağlamda farklı eğitim düzeyleri olan kadınlarla görüşmeler sağlanmıştır. Suriyeli kadınlardan savaş nedeniyle eğitimlerine ara vermek ya da sonlandırmak zorunda kalanlar gelecekte bekledikleri de değiştiği için kendilerini güvensiz hissetmişler ve beklentilerinin arasında artık eğitimin yer almadığı kadınlar bu durumdan duydukları üzüntüyü açıkça dile getirmişlerdir. Eğitim düzeyinin önemi göç edilen ülkede karşılaşılan iş fırsatını değerlendirme açısından da oldukça önemlidir. Ayrıca verilerle desteklenmiştir ki ev sahibi topluluğun göçmenler hakkında doğru sanılan yanlışlar üzerinde de etkisi vardır. Bu yönüyle eğitim seviyesi yükseldikçe göçmenlerle ilgili önyargı ve yanlış bilgilere daha az rastlanması durumu karşımıza çıkmaktadır.

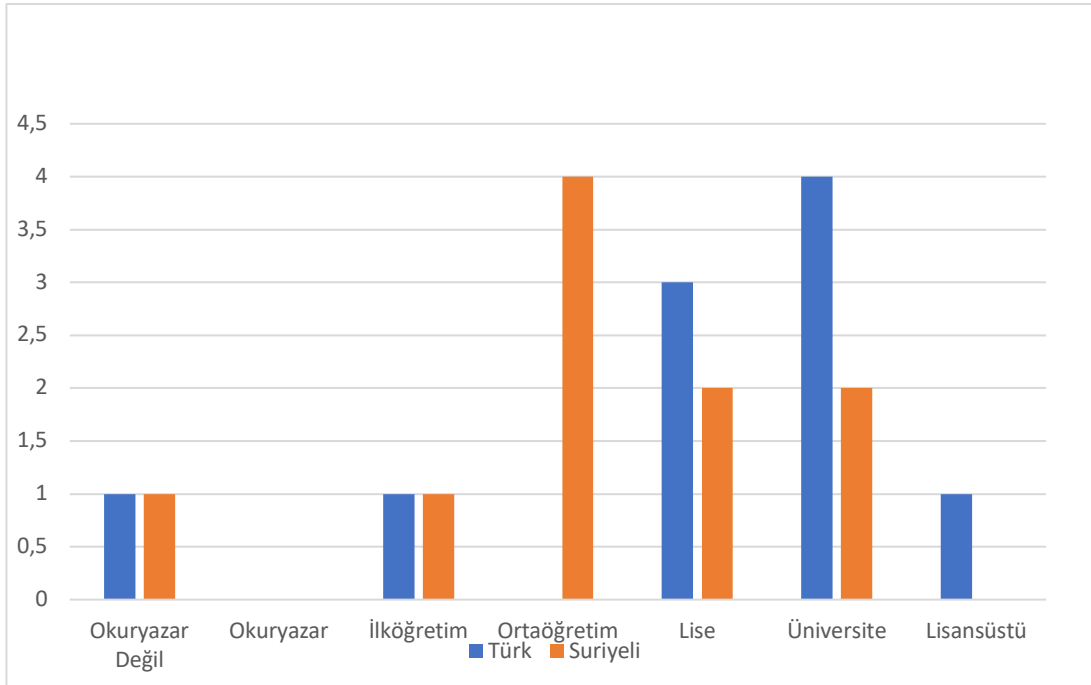
GRAFİK 3: İZMİR'DE YAŞAYAN TÜRK VE SURIYELİ KADINLARIN EĞİTİM DÜZEYLERİ

Tabloda da görüldüğü üzere İzmir'deki Suriyeli kadınların %10'u hiç eğitim almamış fakat okuma yazma biliyor, %40'ı ortaöğretim mezunu, %30'u lise ve %20'si ise üniversite mezunudur. Türk kadınlarının ise %10'u ortaöğretim mezunu, %50'si lise mezunu, %30'u üniversite mezunu ve %10'u ise lisansüstü (doktora) mezunudur. Türk kadınlarının eğitim düzeyinin Suriyeli kadınlara oranla fazla oluşu kadının toplumdaki rolü ve önemini belirttiği gibi

Türkiye’de sekizinci sınıfa kadar zorunlu eğitimin varlığı ile yakından ilişkilidir. Hatay’daki kadın katılımcılar göz önünde bulundurulduğunda ise Türk kadınlarının %10’unun okuryazar olmadığı, %10’unun ilkokul mezunu, %30’unun lise, %40’ının üniversite mezunu ve %10’unun da lisansüstü mezun (yüksek lisans) olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınların ise %10’u okuryazar olmadığı, %10’unun ilkokul mezunu, %40’ı ortaöğretim, %20’sinin lise, %20’si ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Göç eden bireylerin eğitim düzeylerinin önemi uluslararası hukuk, sosyal ve kültürel uyum, istihdam, kültür başta olmak üzere birçok açıdan büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar Suriyeliler savaşın başladığı ilk dönemlerde misafir olarak görülmeleri nedeniyle Türkçe öğretme ve diploma sahibi olma şansları olmasa da süreç ilerleyip misafirlik durumu sona ermeye başladıkça gerek ilkokul, ortaokul ve liselere kayıtlanma gerekse de YÖS (yabancı öğrenci sınavı) ile üniversite kazanıp diploma alma hakkı kazanmışlardır. Öyle ki eğitimsiz büyüyen ya da eğitimi yarıda kalmış olan bireylerin hem Türkiye’de hem de geri dönmeleri durumunda Suriye’de geri dönülemez sonuçları olacaktır. Bilhassa kız çocuklarının eğitimlerini tamamlamaları hem savaşın getirmiş olduğu psikolojik yıkımın önüne geçmede hem de toplumun genel eğitim seviyesinde oldukça önemlidir.

GRAFİK 4: HATAY’DA YAŞAYAN TÜRK VE SURİYELİ KADINLARIN EĞİTİM DÜZEYLERİ

Katılımcı kadınlara ait demografik bilgiler daha ayrıntılı olarak aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

TABLO 1: HATAY İLİNDE YAŞAYAN TÜRK KADINLARINA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

<u>Katılımcılar</u>	<u>Yaş</u>	<u>Medeni Durum</u>	<u>Gelir Düzeyi (TL)</u>	<u>Meslek</u>	<u>Eğitim Durumu</u>	<u>Çocuk Sayısı</u>
Latife	67	Dul	2000/4000	Çocuk Bakıyor	Okuryazar Değil	4
Nida	31	Evli	6000/8000	Bankacı	Üniversite Mezunu	Yok
Ayselin	19	Bekar	0/2000	Öğrenci	Üniversite Okuyor	Yok
Ceren	29	Bekar	6000/8000	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Yok
Merve	34	Bekar	4000/6000	Satış Danışmanı	Lise Mezunu	Yok
Sevilay	43	Evli	6000/8000	Tercüman	Üniversite Mezunu	3
Hüda	47	Evli	8000/10000	Öğretmen	Üniversite Mezunu	2
Tanem	27	Evli	4000/6000	Ev Hanımı	Lise Mezunu	2
Serpil	22	Bekar	6000/8000	İş Arıyor	Üniversite Mezunu	Yok
Songül	55	Evli	2000/4000	Gündelik Ev Temiz.	İlkokul Mezunu	3

TABLO 2: HATAY İLİNDE YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

	Yaş	Medeni Durum	Gelir Düzeyi (TL)	Meslek	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı
Zefrun	24	Dul	2000/4000	Öğrenci	Ortaöğretim	1
Sabire	39	Evli	6000/8000	El İşi	Lise	5
Şezre	20	Evli	2000 ve altı	Ev Hanımı	Ortaöğretim	1
Bedia	57	Evli	2000/4000	Ev Hanımı	İlkokul	7
Sabia	36	Evli	6000/8000	Öğretmen	Üniversite	3
Hafaza	38	Dul	2000 ve altı	Ev Hanımı	Ortaöğretim	Yok
Mahbube	63	Dul	2000 ve altı	Ev Hanımı	Okuryazar Değil	8
Sahre	19	Bekar	4000/6000	Öğrenci	Lise Okuyor	Yok
Dulfin	28	Evli	4000/6000	Ev Hanımı	Lise	2
Mahbub	21	Bekar	2000/4000 (TL)	Öğrenci	Üniversite Okuyor	Yok

Hatay ilinde yaşayan Türk ve Suriyeli kadınların demografik bilgileri göz önünde bulundurulduğunda hem göç eden hem de göç alan topluluktaki kadınların yaş, eğitim durumu, çocuk sayısı, gelir düzeyinin farklı olması daha önce de belirtilen maksimum çeşitlilik örnekleme tekniğinin bir sonucudur. Kadınlarla çalışmadan önce herhangi bir platformda konu ile ilgili konuşulmamış ve sadece görüşmelerden hemen önce

bilgilendirilmiş onam formunda yazan bilgiler iletilmiş ve çalışma ile ilgili bilgiler verilmiştir. Her kadına cevaplamak istemedikleri sorularda görüşmeyi durdurma hakkı tanınmış veya bir sonraki soruya atlama hakkı olduğu hususunda bilgiler verilmiştir.

TABLO 3: İZMİR İLİNDE YAŞAYAN TÜRK KADINLARINA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

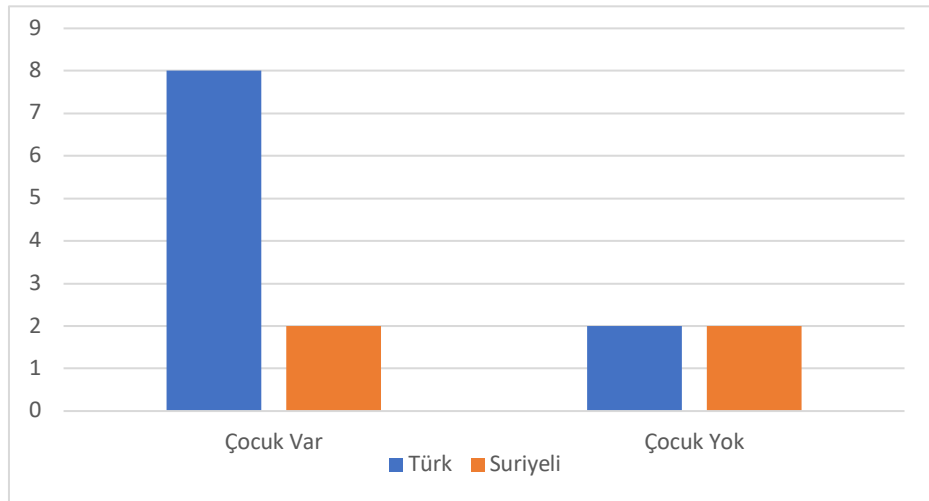
	<u>Yaş</u>	<u>Medeni Durum</u>	<u>Gelir Düzeyi (TL)</u>	<u>Meslek</u>	<u>Eğitim Durumu</u>	<u>Çocuk Sayısı</u>
Yasemin	44	Evli	10000 ve üzeri	Memur	Lise	2
Derya	36	Evli	10000 ve üzeri	Satış Müdürü	Üniversite	1
Sara	61	Evli	8000/10000	Emekli	Lise	2
Eylem	31	Evli	10000 ve üzeri	Avukat	Üniversite	2
Burcu	27	Bekar	8000/10000	İş Arıyor	Üniversite	Yok
Zeynebe	52	Evli	10000 ve üzeri	Avukat	Üniversite	1
Ekin	34	Evli	10000 ve üzeri	Akademisyen	Üniversite	1
Gaye	26	Bekar	6000/8000	Güvenlik Görevlisi	Lise	1
Rana	37	Evli	8000/10000	Ev Hanımı	Ortaöğretim	3
Dilem	19	Bekar	10000 ve üzeri	Öğrenci	Üniversite okuyor	Yok

TABLO 4: İZMİR İLİNDE YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

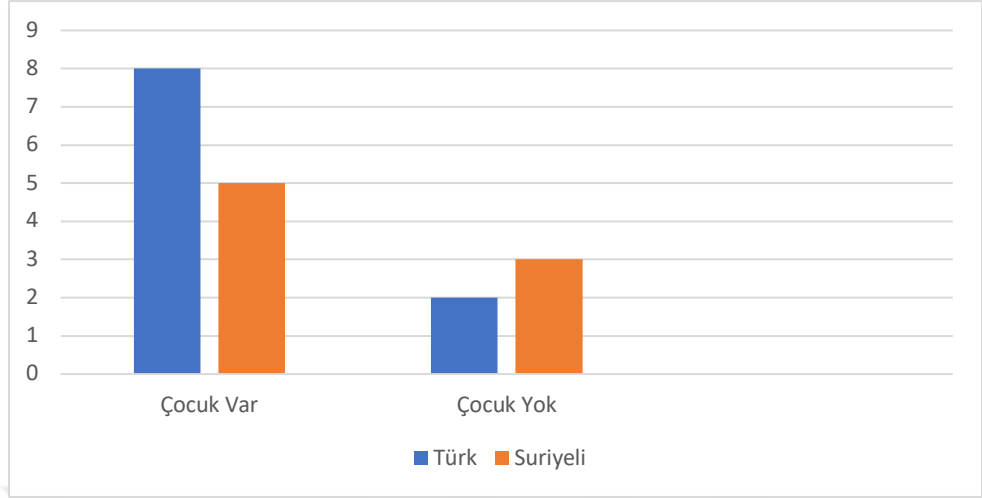
	<u>Yaş</u>	<u>Medeni Durum</u>	<u>Gelir Düzeyi</u>	<u>Meslek</u>	<u>Eğitim Durumu</u>	<u>Çocuk Sayısı</u>
Nadire	52	Evli	2000/4000	Ev Hanımı	Okuryazar	1
Farah	28	Dul	2000/4000	Çevirmen	Üniversite	1
Galibe	39	Evli	6000/8000	Muhasebe Elemanı	Lise	4
Radi	46	Evli	2000/4000	Temizlik Görevlisi	Ortaöğretim	4
Rahe	19	Bekar	2000/4000	Öğrenci	Lise Okuyor	Yok
Ecre	28	Bekar	4000/6000	Öğretmen	Üniversite	Yok
Rasifa	23	Bekar	4000/6000	ÖnBüro Elemanı	Lise	Yok
Ahle	44	Dul	4000/6000	Satış Danışmanı	Ortaöğretim	Yok
Gazal	23	Bekar	8000/10000	Güzellik Uzmanı	Lise Okuyor	Yok
Kadifa	37	Dul	4000/6000	Temizlik Görevlisi	Ortaöğretim	4

Hiç kuşkusuz ki kadınların evli ya da bekar olmaları durumu toplumdaki kimliklerini belirleyen önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yüklenen sorumlulukların da evli ve bekar kadınlar açısından farklı olması medeni hali farklı olan kadınlarla görüşme ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum aynı zamanda kadınların ontolojik güvenlikleri bağlamında da veriler elde edilmesine yardımcı olmuştur. Bu doğrultuda yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Suriyeli kadınların %40'ı evli, %30'u bekar ve %30'u dul iken, Türkiyeli kadınların %60'ı evli, %35'i bekar ve %5'i eşini kaybetmiş ve kendini dul olarak tanımlamıştır. Suriyeli vatandaşlar özellikle sınır illerinde ve daha sonra genelde alt-orta sınıf ekonomik düzeyin hâkim olduğu yerleşim bölgelerinde yaşamaktadırlar. Buna göre Suriyeli kadın katılımcılardan 3'ünün gelir düzeyi 2000 TL ve altında, 3'ü 2000-4000 TL arası ve 4'ü ise 4000-6000 TL arasında aylık gelire sahiptir. Bu durum kadınların güvenlik algılarında ekonomi ve geçim kaygısı durumlarının da nedeni önemli olduğunu göstermektedir. Gündelik yaşam pratiklerini etkileyen durumlardan bir diğeri de kadınların anne olup olmaması ile bağlantılı olduğundan dolayı çocuk sahibi olup olmadıkları sorusu da kadınlara yöneltilmiştir. Aşağıdaki grafiklerde hem İzmir hem de Hatay'da yaşayan katılımcıların çocuk sayıları yer almaktadır. Kadınların ev içindeki sorumlulukları açısından ve anne kimliğine yüklenen olağanüstü anlamlandırmalardan dolayı kadınlar zaman zaman çocukları için yaşadıkları gelecek kaygılarından ontolojik olarak güvensiz hissedebilmektedirler.

GRAFİK 5: İZMİR'DE YAŞAYAN TÜRK VE SURİYELİ KADINLARIN ÇOCUK SAYILARI

GRAFİK 6: HATAY'DA YAŞAYAN TÜRK VE SURIYELİ KADINLARIN ÇOCUK SAYILARI

Her iki ilde de yaşayan Türk katılımcıların çocuk sayıları birbirine yakınken; İzmir’de yaşayan Suriyeli kadınların Hatay’dakilere oranla daha az çocuk sahibi olmaları dikkat çekicidir. Bu durum özellikle maddi gelirin elde edilmesinde güçlükle bağlantılı olarak karşımıza çıkabilmektedir. Öyle ki yukarıdaki grafiklerde de görüldüğü gibi İzmir’de yaşayan göçmen nüfusta kadınların çalışma oranları daha fazladır. Bu durum sınırlı sayıda çocuk sahibi olma isteği ile karşılaşmamızı sağlamaktadır

Araştırmanın veri toplama süreci ile ilgili olarak; süreç pilot görüşmelerle başlamış ve böylece araştırmada kullanılması planlanan demografik tanımaya yönelik, kimlik algılarını içeren ve ontolojik güvenlik/güvensizlik olgusunu ele alan sorulara yer verilmiştir. Pilot görüşmeler sırasında görüşmenin akışına göre yeni sorular eklenmiş ya da çıkarılmıştır. Böylece kalitatif araştırma bulgularının sonuçları önceden tahmin edilmeye çalışılmıştır. Küçük bir grup üzerinde gerçekleştirilen bu görüşmeler daha sonra yapılan görüşmeler ve katılımcılar açısından oldukça ışık tutucu olmakla beraber her görüşmenin süresinin ortalama olarak görülmesi, olası aksaklıklara şahit olma, potansiyel problemleri belirleme ve maliyet tahmini yapmaya da yardımcı olmuştur. Her katılımcı ile 45 dakika ile 1 saat 15 dakika arasında görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca nitel araştırma yöntemine uygun olarak, derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analiz edilmesinde verilerin sınıflandırılıp özetlenmesi ile neticeye ulaşmayı hedefleyen *betimsel analiz* kullanılmıştır. Bu analiz türünde araştırmacı görüşmelerini gerçekleştirdiği kişilerin görüş ve deneyimlerine yer vererek sık sık doğrudan alıntılara

yer vermektedir.²¹⁴ Böylece kadınlara sunulan açık ve kapalı uçlu soruların cevapları alıntılanıp yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır. Böylece son kertede verilen yanıtlara istinaden bulgular yorumlanarak gelecekle olabilecek durumlarla ilgili ön görümlere ulaşma hedefi de güdülmüştür.

3.3.3. Feminist Yöntembilim

Feminist yöntem epistemolojik açıdan eleştirel yorumlamaya dayalı bir duruş sergilemekte ve bu yöntemde önemli olan kadınların deneyimleri, gündelik pratikleri, yaşadıkları olagelmektedir.²¹⁵ Feminist teoride araştırma yapanın duruşu, bilgi edinmeye çabalarırken kadınlara sergilediği tavrı ve yaklaşımı hem araştırmanın iyileştirilmesi hem de kadınları doğru anlama noktasında oldukça değerlidir. Bu duruş kadınları yani araştırmadaki birinci veri kaynaklarını doğru anlamaya da yardımcı olup geleneksel yöntemlerin bakış açısının aksine farklı değişkenler yerine insan üzerine odaklı bir çalışmayı benimser ve bu nedenle bireyin dünyasına önem verir.²¹⁶ Feminist yöntem büyük oranda bireylerin yaşam kalitesini yükselten, ihtiyaç duyulan alanlardaki gelişimi doğru şekilde sağlayan ve araştırmanın merkezine aldığı faktörleri kamuoyuyla paylaşan bir bakış açısı geliştirmektedir.²¹⁷

Feminist yöntembilimle çalışmanın bir diğer avantajı da dışarda bırakılmış olan, alana henüz dahil edilmemiş bilgi, proje ve çalışmalara ulaşmaktır. Aslında bu nedenle feminist bakış açısı ile çalışmak araştırmacının araştırma sorusu bulması noktasında dahi alışlagelmiş disiplinlere nazaran farklı ve özgün bir sorunun sorulmasına yardımcı olmaktadır. Feminist araştırmacı olmak bireyin odak noktası olduğu bilimsel üretim sürecini pratik, deneyim, duygu ve düşüncelerle harmanlayarak tasarlamaktır. Araştırmacı sadece neden sonuç ilişkisine odaklı olmadığından her aşamanın en iyi şekilde kavranmasını hedefleyerek derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi ya da gözlem yöntemlerinden biri belirlemelidir.²¹⁸ Ayrıca Kümbetoğlu'na göre; "Araştırmacı

²¹⁴Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), s.336.

²¹⁵Belkıs Kümbetoğlu, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, 2005, s.53.

²¹⁶Kümbetoğlu, 2005, s.53.

²¹⁷Kümbetoğlu, 2005, s.54.

²¹⁸Kümbetoğlu, 2005, s.56.

araştırdığı grubun içinden biri veya içinde biri olmalıdır”.²¹⁹ Araştırmacının seçmiş olduğu yöntem aynı zamanda araştırmanın tavrının ve duruşunun da belirli bir yerde olmasını ve buna paralel olarak hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü katılımcılarla yapılacak olan çalışma aynı zamanda bir etkileşim sürecini de yaratmakta ve bu durum zaman ve mekâna bağlı olarak eşsiz bir deneyim sunmaktadır. Bu durum feminist yöntemi geleneksel yöntemlerden ayıran başlıca durumlardan biridir.

Feminist yöntemin geleneksel yöntemlere sunmuş olduğu diğer eleştirel noktalar ise Kümbetoğlu’na göre; nesnelliğin değerlerden arındırılmış olması, katılımcıların deneyimlerinin objeleştirilmesi, araştırmacı ve araştırılan ilişkisi sonucunda doğan yaklaşımın beklenenden farklı olmasıdır. Genellikle kadınlar ve erkekler hakkında yapılan araştırmalarda önyargılar belirleyici olmakta ve özellikle ataerkil olguların var olduğu kurumlarda bilimi yönlendirmek konusunda belirgin rol oynamaktadır. Fakat feminist yöntem bilimde öze inen, anlamaya odaklı, eşitlikçi ve hiyerarşik olmayan bir yaklaşım hüküm sürmektedir. Böylece feminist yöntem geleneksel araştırma yöntemlerinin takındığı tavırların başında gelen kadına merkezi önemi vermeme, erkeklere eklemlenmiş olarak görme, araştıran araştırılan arasındaki hiyerarşi, aşırı genelleştirme, yetersiz açıklama gibi olgulara da karşı bir tavır sergilemektedir. Bu nedenle karşılıklı etkileşimde paylaşım ve bilgi alışverişi de sosyal gerçekliği anlama ve anlamlandırma noktasında etkili olmaktadır. Feminist araştırmaların epistemolojik ilkeleri Stanley ve Wise’ a göre beş temel noktada ele alınmaktadır, bu noktalar:

1. Araştırmacı ile araştırılan ilişkisinde,
2. Bir araştırma deneyimi olarak duyguda,
3. Araştırmacıların entelektüel özgeçmişlerinde
4. Araştırmacı ve araştırılanın farklı gerçeklikleri nasıl kavrayacağına ve kavrayışlarının nasıl bağdaştırılacağına,
5. Araştırma ve yazma sürecindeki karmaşık iktidar sorununda.²²⁰

Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda feminist eleştirel yaklaşımın temel sorusunun *eşitlikçi bir yaklaşım mümkün mü?* Olduğunu belirtebilir ve sosyal gerçekliklerin dönüşümünde araştırmacının nerde durması gerektiği sorusunu da ekleyebiliriz. Feminist araştırma yöntemi neticesinde elde edilmiş olan verilerin önemi yalnızca sayısal olmaktan öte araştırmacı ve araştırılanın birbirini etkilemesi ile de

²¹⁹Kümbetoğlu, 2005, s.58.

²²⁰Liz Stanley, Sue Wise, *Breaking Out Again; Feminist Ontology and Epistemology*, Routledge, London and New York, 1993, s.69.

sonuçlanıp bu etki olumlu yansımaları da neden olmaktadır. Bu yönüyle feminist teorinin aslında durağan olmadığı ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu belirtebiliriz. Ayrıca niteliksel yöntemler ile gerçekleştirilen kadın çalışmaları artık daha önceden belirlenmiş standart sorular yerine karşılıklı diyalogu sağlayan ve araştırmacı ile katılımcı arasında belli yakınlıklara imkân veren bir yöntem olagelmektedir. Bunun dışında kadın çalışmalarında ölçme, istatistiksel verilerden yararlanma, sayısal verilere odaklanma gibi niceliksel yöntemlerdense konuşulanların, gözlemlerin, yorum ve davranışların önem kazandığı niteliksel yöntemin kullanılması ve bunların oldukça anlam kazanması tercih edilen bir yöntem olmasına neden olmuştur. Öyle ki kadınların hayatlarının, yaşam pratiklerinin ve problemlerinin kendi cümleleri ile ön planda tutulması yine niteliksel yöntemle mümkün olmaktadır.²²¹

Özetle; özellikle sosyal bilimler alanında elde edilecek olan bilgilerin bireyler arasındaki ilişkilerde hiyerarşik bir yapılanmaya neden olacak şekillerde kullanılmasına eleştirel yaklaşan feminist yazarlar kullanılacak teknikten önce feminist söylemin kadınların avantajlarına yönelik olması gerektiğini belirtmektedirler. Bu nedenle feminist yöntem bilimle çalışmak her şeyden evvel araştırmanın yapıldığı bölgedeki kadınların eğitim, gıda, sağlık ve sosyal yaşam gibi alanlarda görünür kılınmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalar kadın çalışmacılara yer vererek bakış açılarının ne denli önemli olduğunu da vurgulamaktadır. Kadın konusunda feminist yöntem bilim ile araştırmalar yapan araştırmacılar araştırdıkları konunun ya da ortaya atılan varsayımların belirlenmesinden ziyade kadınlar hakkında kadınlardan yana ve kadınlar için bir şeyler yapabilmenin peşinde somut ve emin adımlar atmalı ve eşitlikçi bir bakış açısından yana olarak var olan problemlere yönelik çözüm yolları sunmayı amaçlamalıdır.

Türkiye’de her geçen gün artan kadın çalışmalarının önemi oldukça büyük olmasına rağmen, bu çalışmaları destekleyecek düzeneklerin yetersiz oluşu gözlemlenmiştir. Bu durum özellikle maddi kaynak yetersizliğine de neden olmakta ve araştırmacının gerçekleştirmeyi planladığı saha çalışması, gözlem ve görüşme noktalarında belli oranda şevkinin kırılmasına neden olabilmektedir. Bu hususta bu tezin çalışma bölgeleri olan Hatay ve İzmir illerinde gerçekleştirilen saha çalışmaları göz

²²¹Kelly L., Regan Y.L., Burton S., “Defending the Indefensible? Quantitative Methods and Feminist Research” H.Hinds, A. Phoenix, J. Stacey (der.) *Working out, New Directions for Women’s Studies*, The Falmer Press, 1992, s.150.

önünde bulundurulduğunda ulaşımdan, konaklamaya birçok alanda kaynak bulma noktasında sıkıntılar yaşamıştır. Bu sıkıntıları aşmak için araştırmacılara gerekli desteği sağlamaya yönelik desteklerin gerek üniversiteler gerekse de hükümet ve hükümet dışı kuruluşlar tarafından verilmesi gerekmektedir.

3.3.4.Araştırmanın Temel Varsayımları

Araştırmanın temel varsayımları oluşturulurken dört temel grup altında toplanmıştır. Bu dört gruptan ilki kültür ve rutinin bireyler açısından önemini vurgulayan varsayımlar olurken ikincisi tehdit, güvenlik ve risk durumlarının bireyin ontolojik güvenliği üzerindeki önemine değinmektedir. Üçüncü grup çalışmanın ana temalarından olan göçmen grupların güvenlik ve kimlik algısında göç olgusunun ne derece önemli olduğunu analiz eden varsayımlardan oluşurken son grup olan dördüncü grup ise kadın kimliği altında yaşamının ontolojik güvenliğe etkisi üzerinde odaklanmaktadır. Bu bağlamda ilk grubun temel varsayımları 1., 2. ve 3. Varsayımlar, ikinci grubun varsayımlar 4., 5. ve 6. varsayımlar olurken üçüncü gruptaki varsayımlar 7. 8. ve 9. son grupta ise 10. 11. varsayımlar yer almaktadır. Bu 11 temel varsayım şunlardır:

1. Günlük rutin, alışkanlıklar ve sürekli tekrar eden davranış kalıpları bireyin güvende hissetmesinin asli unsuru olduğundan sekteye uğraması ontolojik güvenlik kaygısı yaratmaktadır.

2. Bireyin kültür ve geleneklerinden uzaklaşması veya kopması ontolojik güvenliği tehdit etmektedir.

3. Benlik ve beden güvenliğine yönelik kaygı, risk ve tehdit algılamaları ontolojik güvenliği etkilemektedir.

4. Bireyin kontrolü dışında gelişen etkenler ve buna bağlı olarak gerçekleşen belirsizlikler ve değişiklikler ontolojik güvenliği etkilemektedir.

5. Bireyin kendini tehdit altında hissetmesi ya da güvenli olmayan bir yerde bulunması ontolojik güvenliğini etkiler.

6. Bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul görmesi ve aidiyet hissi ontolojik güvenlikle ilintilidir.

7. Göçmen kimliği altında yaşamak bireyin ontolojik güvenliğini doğrudan etkilemektedir.

8. Toplumsal ve siyasi söylemler aracılığıyla ötekileştirme ontolojik güvenliğini etkilemektedir.

9. Mekansal değişim ve göç etme isteği ontolojik güvenlilikle ilintilidir.

10. Kadın kimliği altında yaşamının yüklemiş olduğu beklentiler, belirsizlikler ve çoklu kimlikler ontolojik güvenlilikle bağlantılıdır.

11. Bireyin ve özellikle de kadınların özgürlük algısı zamanla ve mekânla bağlantılı olarak ontolojik güvenlik düzeyini etkiler.

3.3.Araştırmanın Sonuçları ve Analizi

Varsayımlar başlıklı bölümde çalışmaya dair elde edilen temel varsayımların neler olduğu belirtilmişti. *Günlük rutin, alışkanlıklar ve sürekli tekrar eden davranış kalıpları bireyin güvende hissetmesinin asli unsuru olduğundan sekteye uğraması ontolojik güvenlik kaygısı yaratmaktadır* varsayımı ilk grubun ilk varsayımı olarak belirlenmişti. İnsanlar kimlik anlatılarını güvenli hale getiren birtakım davranışlar sergilerler. Giddens gündelik hayatta daha önceden tahmin edilen ve hatta bilinen rutinleri bireylerin ontolojik güvenliklerini sağlayan nokta olarak görmüş ve bu rutinlerin daha çocukluk evresinden başlayarak yetişkinlik dönemlerine kadar güven duygusuna kaynaklık ettiğini belirtmiştir.²²² Birey yaşamında devam eden ve öngörülen davranışlar sayesinde tehditlerden arındırılmış bir yaşam sürer ve bunun tersi olduğu dönemlerde ontolojik güvenliğin koruyucu kalkanı ortadan kalkmış olur. Buna bağlı olarak göç sürecinden sonra rutinlerinin bozulup bozulmadığı ve alışkanlıklarından koptuklarında ne denli endişelendikleri sorusuna karşın kadınların birçoğu (32 kadın) rutinlerinin değiştiğini ve alışkanlıklarından kopmak zorunda oldukları için endişe duyduklarını ifade etmektedir. Bu konuda Sahre (19, Öğrenci, Bekar) şunları belirtmektedir;

²²²Sariethem, 2021, s.48.

Göç ettikten sonra hayatımda ve alışkanlıklarımda değişiklikler oldu. Bu değişikliklerin bazıları iyi bazıları kötü. Mesela burada kursa gidiyorum ve kendimi geliştiriyorum. Ama yarın ne olacağı belli değil. Suriye’de yarın ne olacak diye düşünmezdim. Okulumdan, arkadaşlarımdan ve akrabalarımımdan koptum. Bu beni biraz endişelendiriyor. Çünkü yani bence alışkanlıklarımız başarıya giden yolu kolaylaştıran bir şey. Benim artık hayallerimi yaşamam zor.

Hayatın genel, olağan akışının bireyler tarafından önceden biliniyor olması insanlara güvende olma hissi verirken bunun tersi durum yani bilinmezliklerle çerçevelenmiş olma durumu bireyi kaygı hissine sürüklemektedir. Her gün işe, okula, eve gidip geleceğini bilen birey sosyal hayatta benimsediği bu rutin davranışlarını gerçekleştirirken kaygılarından da sıyrılmaktadır. Bu konuda katılımcılardan Rahe (19, Bekar, Öğrenci);

Göç ettikten sonra bizim için çok zor günler başladı. Bir sonraki günü bilmemek beni yaşlandırdı sanki. Yani her şey birdenbire elinden alınıyor. İşin, evin, eşyaların her şey... bu da çok üzüyor beni geri kavuşur muyuz o günlere bilemem, sonumuz ne olacak Allah bilir... diyerek muğlaklığın yarattığı güvensizlikten bahsetmektedir.

Hatay’ın en fazla Suriyeli vatandaşa ev sahipliği yaptığı ilçelerinden biri olan Reyhanlı’daki katılımcılardan ve ev sahibi topluluk halkından biri olan Songül (55, Evli, Serbest Meslek) ise rutinlerinin göç sürecinden sonra değişmesi ile ilgili olarak şunları söylemektedir;

Valla sadece Suriyelilerin değil bizim de alışkanlıklarımız değişti. Her zaman yaptığımız şeyleri artık yapamaz olduk. Mesela eskiden her yaz en yakındaki plaja denize girmeye giderdik ama artık gitmiyoruz. Orayı da dolduruyorlar. Bir de sadece erkekleri geliyor karıları evde kalıyor. Bizim de içimizden gitmek gelmiyor.

Aynı konuda bir başka ev sahibi kadın olan Tanem (27, Evli, Ev Hanımı) ise;

Şu caddeye çıkıp da rahatça yürüyüş bile yapamıyorum. Eskiden herkes birbirini tanır bilirdi. Şimdi her yer çok kalabalık. Ben nerden bileyim birinin bana zarar vermeyeceğini. Öyle olmasa bile bakışlar yetiyor. Dükkanların önünde oturup gelene geçene bakıyorlar. Rahatça istediğimizi giyinemiyoruz bile. Biz illaki bol ve uzun şeyler giymek zorunda mıyız? diyerek göç sürecinden etkilenmelerinin belirli olumsuzluklara yol açtığını ve hayatlarında da değişimler meydana getirdiğini belirtmektedir.

İlk grubun ikinci varsayımı; **Bireyin kültür ve geleneklerinden uzaklaşması veya kopması ontolojik güvenliği tehdit etmektedir.** Giddens gündelik yaşamlarımız sırasında

kendiliğinden üretilen ve hayatın bir parçası haline gelen toplumsal uzlaşımların, hayatın farklı aşamaları içinde yer almamızı ve bunun refleksif olarak gözetildiğini belirtmektedir.²²³ Öyle ki bireyler psikolojik olarak ve doğaları gereği yaşamı betimlemeye ihtiyaç duyarlar. Bu noktada bireyin kültür ve geleneklerini yaşayabilmesi oldukça önemlidir. Kültürlerini ne düzeyde yaşayabildikleri sorusuna karşın kadınlardan biri olan Kadifa (37, Dul, Temizlik Görevlisi);

Artık gelenek falan kalmadı. Tek dert kendini internette orada burada zengin ve mutlu göstermek. Bu da diğer insanlara hava atmak için güya. Ama bilmiyorlar ki gerçek zenginlik insanın içindedir. Paraymış malmış bir yere kadar. Kültür, gelenek zenginliktir. Bak bir kıvılcımla savaş çıktı her şeyimiz Suriye’de kaldı. Ben çocuklarıma öğretiyorum dillerini de yemeklerini de. Kendi kültürlerini bilsinler isterim.

Bir başka katılımcı olan Farah (28, Dul, Çevirmen) ise kültürle ilgili olarak;

Buraya ilk geldiğimizde bana her şey çok değişik geliyordu. Giyimleri, kıyafetleri, alışkanlıkları ile bambaşka bir dünyada hissettim kendimi. Sonra da alışmaya başladım. Kendi kültürümü yaşayamıyorum tam olarak ama zaten karın doyurma çabasında bir de kültürle falan uğraşamayız. Buraya ayak uydurmak en iyisi.

Gelenekler alışkanlıklardan farklı olarak genellikle bağlayıcı bir yapıya sahiptir ve bu bağlayıcılık nasıl davranılması konusunda bireye de rehber oluşturur ve istikrarlıdır. Geçmiş ile bugünün uyum içinde olması geleneğe de bağlıdır. Bu durum bazı zamanlarda yeni olguların da oluşumunda bir duvar görevi görebilir. Yani herhangi bir yeniye karşı büyük bir karşıtlıkla karşılaşılabılır. Bu yönüyle oldukça yoğun bir göç akınına şahitlik etmiş olan Türkiye’de ev sahibi kadınların yeni olanlara karşı geliştirmiş olduğu direnç katılımcılardan Dilem’in (19, Bekar, Öğrenci) diliyle şöyle aktarılmıştır;

Kültürümüzü de güzelim geleneklerimizi de kaybediyoruz. Çünkü kültür sürekli yeni şeyler eklenerek unutuluyor. Bunda etkili olan şeylerden biri de mülteciler. Çünkü özellikle Suriyelilerin bizim bildiğimizden çok daha farklı bir yapıları var. Onlar çok fazla dindarlar yani nasıl desem günah olduğunu söyleyip korunmuyorlar bile. Sonra da bir sürü çocuk doğuruyorlar ve çocuklarına kendi kültürlerini aşıyorlar. Gün gelecek bir sınıfta on tane Türk varsa on beş yirmi tane Suriyeli olacak. İşte ben bundan rahatsız oluyorum.

İzmir’deki Türk katılımcı kadınlardan biri olan Sara (61, Evli, Emekli) ise;

Artık o kadar kalabalıklaştık ki insanlar bu kadar kalabalıkta bile yapayalnız kalıyorlar. Mazlumun yanında olmak hepimizin yapması gereken şey evet ama o kadar fazlalar ki biz de onlarla değişiyoruz. Bir bakıyorum her yer Falafelci, Suriye

²²³Sariethem, 2021, s.55.

yemekleri restoranı falan. Konak'a git bak hava güzelken bir sürü nargileli Suriyeli adamlar uzanıyorlar geleni geçeni kesiyorlar. Hepimiz onlara ayak uydurmak kültürlerini benimsemek zorunda kaldık.

Gelenekler toplumsal hayatın güven odağına göre düzenlenmiş olan araçlardır. Birey geçmiş bugün ve geleceğin ayrımını yaparken tehlikeye girdiğini düşündüğü durumlarda farklı kararlar alma ihtiyacı duyar. Ve bu durum ontolojik güvenliği de doğrudan etkiler. Bu bağlamda katılımcılardan Eylem (31, Evli, Avukat);

Artık gelenekleri eskisi gibi yaşamak mümkün değil. Aslında benim ailem kültürüne, diline ve dinine çok bağlı insanlardır. Ama elimizde olmadan o kadar değiştik ki. Birdenbire bir baktım tabelalara Arapça da eklendi. Haritadaki yerinden başka hiçbir şey bilmediğim bir ülkenin vatandaşları akın akın gelip her şeyi değiştirebiliyor. Bir şeyler yapmak lazım ya yeniden kamplara ya da ülkelere gitmeleri bence en iyisidir diyerek geleneksel toplumların korunması gerektiğini ve herhangi bir aksi durumda da başka aksiyonların alınması gerektiğini savunmaktadır.

Birinci grubun üçüncü varsayımı ise **benlik ve beden güvenliğine yönelik kaygı, risk ve tehdit algılamaları ontolojik güvenliği etkilemektedir** şeklinde belirlenmişti. Beden yalnızca kendilik durumu değil, aynı zamanda dış olgular ve olaylarla baş edebilme durumudur.²²⁴ Bedenin korunması ve bireyin kaygı duymadan hem fiziksel hem de ruhsal olarak güvende hissetmesi ontolojik güvenliğini devam ettirebilmesi açısından merkezi öneme sahiptir. Katılımcılara yöneltilen herhangi bir konuda kaygı duyup duymadıkları, fiziksel ve ruhsal olarak güvende hissedip hissetmedikleri ve kendilerine göre risklerin neler olduğu sorusuna verdikleri yanıtlar değişkenlik göstermekle beraber göç eden gruptaki kadınlar genellikle göçmen olma altında yatan kaygılar ön plana çıkmaktadır. Katılımcılardan Mahbube (63, Dul, Ev Hanımı) bu konuda şunları ifade etmiştir;

Ben en çok burada ölmekten kaygı duyuyorum. Çünkü eğer burada ölürsem beni buraya gömecekler ben annemin yanında olmak istiyorum. Benim için aklına gelen her şey riskli olabilir. Kış gelir risk, hastalık var risk, parasızlık risk, en büyük risk de vicdan azabı. Ben de hatalar yaptım ve vicdan azabı duyuyorum. Kızımı rızası olmadan evlendirdim, en azından karnı doyar evinde rahat olur dedim ama hiç mutlu olamadı bu beni çok üzüyor diyerek hayatını etkileyen risk faktörlerini ve güvende hissetmeme durumunu açıklamıştır.

Göç eden katılımcıların neredeyse tamamı benlik beden kaygısı ile olarak göç deneyimleri sonucunda karşılaştıkları olumsuz durumlardan bahsetmiş ve özellikle sınır

²²⁴Giddens, 2006, s.82.

dışı edilme, ötekileştirilme, dışlanma ve ölüm korkusu da kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Bu konuda göç eden kadınlardan biri olan Sabire (39, Evli, El İşçiliği);

Ben Suriye'ye geri gönderilmekten çok korkuyorum. Bu benim için çok tehlikeli olur. Çünkü artık hiçbir şey eskisi gibi değil. Nasıl buraya geldik diye ülkenizi bırakıp geldiniz diyorlarsa oraya döndüğümüzde de kaçıp gittiniz diye suçlayacaklar bizi. Bir de ölüm korkusu var tabi ki. Yani aslında tek olsam neyse ama çocuklarım varken ölmekten korkuyorum. Arkamda bıraktığımda onlar bensiz yapamazlar sözleriyle durumu açıklamaktadır.

Bireyler travmatik durumlar yaşadıkları dönemlerde benliklerinin istikrarını sağlayan ve kendilerini daha güvende hissedecekleri ilişkilere gerek duyarlar. Bu durum kadınlar açısından ele alındığında özellikle aile içinde yaşanan bir takım olumsuz durumların da travmalara neden olduğu ve güvenlik hissini yakından etkilediğini görebiliriz. Hatay'da yaşayan katılımcılardan Şezre (20, Evli, Ev Hanımı);

Evimiz yıkık dökük, yağmurda üzerimize akıyor. Kışın buz yazın cehennem gibi. Çocuğumun ciğerleri rutubetten mahvoldu. Ama yine de benim en büyük derdim bu değil. Buna gelene kadar neler var neler. Ben kendimi sadece geceleri güvende hissedirim çünkü kocam yanımda oluyor. O olmadığı zamanlarda evde çok üzerime geliyorlar. Hizmetçi gibi bütün gün yemek, temizlik, çocuk bakımı, hizmet ediyorum. Kendime saygım hiç kalmadı artık diyerek kalabalık bir ailede gelin kimliği ile yaşamının zorluğundan ve güvensizliklerinden bahsetmektedir.

Bir başka katılımcı olan Ahle ise (44, Dul, Satış Danışmanı) güvende hissetmenin mekânsal bağlantısı ve risk faktörleri ile ilgili olarak şunları söylemiştir;

Bana yabancı olan ve bilmediğim, tanımadığım her şey risklidir. Kendimi burada (İzmir) tamamen güvende hissedemiyorum. Çünkü ne olur yarın başıma ne gelir bilmiyorum.

İkinci grup varsayımlar tehdit, güvenlik ve risk üzerine odaklanmakta **bireyin kontrolü dışında gelişen etkenler ve buna bağlı olarak gerçekleşen belirsizlikler ve değişiklikler ontolojik güvenliği etkilemektedir** ön savı bu grubun ilk varsayımı olarak karşımıza çıkmaktadır ve bireylerin gündelik yaşamlarında kontrolleri altına alamayacakları tehlikelerle karşılaşmaları durumunun kaygıyı da beraberinde getireceğini belirtmektedir. Bu tehlikeler hem fiziki hem de sosyal olabilmekte ve derin belirsizlikler yoğun olarak yaşanmaya başladığında bireyin varoluşsal kaygılar yaşaması durumu kaçınılmaz olmaktadır. Bu yüzden bireyin kontrol hissi ve ne olacağına dair sahip olduğu bilgi onu belirsizlikler kısılacından da korumaktadır. Günü kontrol etmek ve yaşam şeklinde meydana gelen değişikliklere hükmetme durumu kadınlara yöneltilen temel sorulardandı.

Bu konuda Suriye’de öğretmen olarak çalışan ve Türkiye’de de eğitim kurumlarında yer alan Sabia (36, Evli, Öğretmen);

Günümü kontrol edemiyorum. Çünkü bir anne olarak çok fazla sorumluluk sahibiyim. Eşimin ve çocuklarımın varlığı benim elimden kontrolü alıyor. Hayatımın ve yaşam şeklimin de değişmesi hayatımın kontrolünü benden aldı. Benim her Allah’ın günü karşılaştığım insanlar, öğrencilerim, komşularım birdenbire kayboldular.

Aynı konuda bir başka katılımcı olan Dulfın (28, Evli, Ev Hanımı);

Benim günüm hep evde geçiyor. Kızlarım daha çok küçükler onlarla dışarı çıkmam, bir yere gitmem çok zorlaşıyor. Evde bile zorlanıyorum. Aslında bana yardım eden bir yardımcı var ama O da bir yere kadar. Sonuçta anneleri benim. Eğer kontrol bende olsaydı her şey çok farklı olurdu. Ben öğrenciydim sonra birden göç ettik bir baktım evlendim anne oldum. Hayallerim de değişti tabi. Mimar olacaktım ama olmadı. Artık hayırlısı olsun ne diyeyim. Çocuklarım iyi olsunlar başka bir şey istemem diyerek kontrol edemediği durumların hayatını etkilediğinden bahsetmektedir.

Ontolojik güvenlik ile ilgili temel öğelerden biri de bu güvenliği sağlayan rutinlerin ve alışkanlıkların bozulması durumunda bireylerin birdenbire kendilerini ontolojik güvensizlik durumu içinde bulmalarındır. Katılımcılardan Kadifa (37, Dul, Temizlik Görevlisi);

Hayır günümü kontrol edemem. Çok yoğun çalışıyorum işimi kaybetmemek için elimden geleni yaparım. Yoksa parasız kalırız ve kendimi idare edemem o zaman evlenmek zorunda kalırım. Zaten dul olduğum için beni avlanacak bir hayvan gibi görüyorlar. Abime soruyorlarmış ikinci eş olur mu? resmi nikah olmadan evlenir mi diye. Hatta para veriraz diyen de oluyor ama ben bunu kabul etmem kuma olmayacağım diyerek hayatta kalmak ve özgürce yaşamak adına çalışmasının gününün kontrolünü elinden aldığını belirtmektedir.

Kaygının nesnesi çoğu zaman endişe ile birlikte daha da yoğun hale gelmekte ve yapısı gereği zaten endişelenmekten kaçamayan birey kriz dönemlerinde bu duygunun içine hapsolmuş gibi hissedebilir ve bu da yine ontolojik güvensizliğe neden olur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda her iki ilde hem Türk hem de Suriyeli kadınların son on yılda yaşam şekillerinde değişimler meydana geldiği (bu değişimler büyük oranda göçe bağlı ama nadiren de göçten bağımsız) görülmektedir. Bu durum ev sahibi ya da göçmen olmanın öncesinde kadın kimliği ile yaşamının bir sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılardan Songül (55, Evli, Gündelik Ev Temizliği) bu durumu şöyle değerlendirmektedir;

Günümü istediğim gibi kontrol edememdeki en büyük neden ekonomi. Hayallerimi hayata geçireceğim kadar param yok. Onu bırak sosyalleşecek kadar bile param yok diyebilirim. Şimdi bundan Suriyeliler de etkili bence. Çünkü günü birlik çalışırken hep daha azına razı oluyorlar. Ben gibi kocam gibi günlük işlerde çalışanlar mesela 100 TL'ye çalışırız diyorlar ama onlar 50'ye de razı oluyorlar. Bu da bizim önümüzü kapatıyor işte.

İkinci grubun ikinci varsayımı ise; ***Bireyin kendini tehdit altında hissetmesi ya da güvenli olmayan bir yerde bulunması ontolojik güvenliğini etkiler.*** Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı büyük oranda tehditlerden sıyrılmış olma ile birlikte ele alınmakta ve tehdit çoğu zaman belirsizliklerin olduğu yerde karşımıza çıkmaktadır. Bireyler açısından ise istikrarı sağlamaya yardımcı olan rutinler yalnızca fiziksel yani beden güvenliğinde değil benlik güvenliğinde de etkili olmaktadır. Toplumsal hayatın içinde ön görülen davranışlar, alışkanlıklar ve rutinler bireyin aynı zamanda ontolojik güvenlik kaygısıyla da hareket ettiğini göstermektedir. Çünkü alışkanlıklarını olağan akışında yaşayan birey aslında tehditlerinden de sıyrılmış demektir. Katılımcılara yöneltilen kendinizi tehdit altında hissediyor musunuz? Sorusuna yanıt olarak büyük oranda alışkanlıkların, içinde yaşanılan şehrin, iş durumlarının değişmesi olasılığının tehdit unsurları olarak yanıtlandığı görülmektedir. Bu soruya yanıt olarak katılımcılardan Hafaza (38, Dul, Ev Hanımı);

Tehdit altında hissettiğim bir sürü zaman oluyor. Yalnız kalmak, karanlıkta tek başıma yürümek, sevdiğim birine bir zarar gelmesi bunlardan bazıları. Ama en çok Suriyeliler geri gönderileceklermiş dediği zaman işte o zaman titriyorum. Çünkü bize ne zulümler ederler orasını Allah bilir. Diyerek rutininin değiştiği durumdaki olası etkilerden bahseder.

Bir başka katılımcı olan Radi (46, Evli, Temizlik İşçisi) kadın ise;

Ben Türk gibi davranmak zorunda olduğum zamanlarda bunu hissediyorum. Mesela hastaneye gidiyorum ama kimliğimi çantama saklıyorum. Çünkü bana yabancı olduğum için yani daha doğrusu Suriyeli olduğum için ters davranılmasından korkuyorum. Bu yüzden bir sürü Türk'ün arasında tek Suriyeli olmak beni biraz nasıl desem çekindiriyor.

Birey toplumsal yaşam içindeki ön görülemez davranışlarla karşı karşıya kaldığında ya da kendine yabancı olduğunu düşündüğü başka bireyler ve topluluklarla karşılaştığında hemen ihtimal dahilindeki tehditleri düşünmeye başlayıp koruyucu kozasını güçlendirmeye çalışır. Bu yönüyle yoğun göç alan bölgelerdeki ev sahibi toplulukların da belirli tehdit algıları ile hareket ettikleri belirtilebilir. Türkiye'nin en fazla göç alan illerinden biri olan Hatay'daki katılımcılardan Ceren (29, Bekar, Öğretmen);

Beni bu kadar çok yabancı ile aynı yerde yaşamak korkutuyor açıkçası. Duvarlara yazılan yazılara bakar mısınız? Onlar bile Arapça. Bu ürkütücü bir şey bence. Sürekli buraya Suriyeliler yerleşiyor ve Türkler daha büyük ilçelere göç ediyorlar. Ee o zaman biz ilçeyi boşaltıp Suriyelilere verelim. Böyle bir şey olabilir mi? Yakında kimse Türkçe konuşmayacak, okullar Suriyeli öğrencilerle dolmaya başladı. Artık Türkler azınlık olmaya başlıyorlar sanki diyerek olası tehditlerden ve ördüğü koruyucu kozasından söz etmektedir.

Her ne kadar sıklıkla rutinlerin birey psikolojisini etkileyen temel faktörler olarak bozulmaları ya da sekteye uğramaları noktasında güvensizliğin açığa çıkacağını belirtse de Goffman rutinleri standart ve değişmez olarak ele almak yerine bireylerin koşullarının değişebileceğini ve diğer aktörlerin neden olduğu değişimlerde dahi bu rutinlerin onarılabileceğini belirtmektedir. Bu hususta İzmir'deki katılımcılardan Ekin (34, Evli Akademisyen);

Benim için birçok şey tehdit unsuru olabilir ama bu konuya Suriyeliler açısından yaklaşmam gerektiğinde ben bu insanları bir tehdit olarak görmüyorum. Burada daha kültürler üstü yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum. Hangi etnik kökenden olursa olsun insan her şeyden ve tüm kimliklerden önce insandır. Fakat şöyle bir durum var ki; temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamadığı durumlarda insanların neler yapabileceği öngörülemez. Bu noktada sahip çıkıyoruz dediğimiz bu insanlara kesinlikle belirli yaşam standartlarını da sağlamamız gerekiyor. Onun dışında işte kalabalık olması, farklı dillerin konuşulması, farklı bir milletten insanlarla karşılaşmamış ve sosyal ilişkiler kurmamız neden zararlı ya da tehdit içerikli olsun ki? Şeklinde ifade edip Suriyelileri bir tehdit unsuru olarak görmek yerine, değişen koşullara uyumun öneminden bahsetmektedir.

Giddens'a göre kaygının arttığı dönemlerde bireyin öz kimlik bilinci zedelenmeye ve buna bağlı olarak kimlik anlatılarında değişimler meydana gelmeye başlar.²²⁵ Gerçekten de katılımcılardan kaygılandığı durumları anlatan kadınların alt metni dikkatle incelendiğinde kendilerini o güne kadar tanımladıkları kimliklerini bir yana bırakarak sadece göçmen olmaktan Gazal (23, Bekar, Güzellik Uzmanı) tehdit altında hissettiği durumu şöyle özetlemektedir;

Facebook ya da Instagram gibi yerlerde Suriyeliler ile ilgili sürekli bir şeyler dönüyor. Mesela bir muz yeme videosu vardı bu tepki çekti. Hani Suriyelilerin yediği meyveleri Türkler yiyemiyor falan yazılmıştı sonra bir baktım o haberin altına bu Suriyeli kadınları şöyle yapın böyle yapın yazmışlar. Bu ne demek yani şimdi biz ne yaptık ortada ne var da bu kadar kinleniyorlar anlamıyorum. Ben insanlığımdan zaten vazgeçmişim kadınlığımdan da baksana şu yaşadığımız yere ama namusumuzdan da vazgeçmedik yani.

²²⁵Giddens, 2021, s.43-46.

Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda bireylerin uzun süreçler sonucunda inşa ettikleri rutinleri kendilerini tehdit altında hissetmeleri durumunda artık güvenli hissettirmeyecektir. Bu noktada ontolojik güvenlik tehdit algılarına sahip olan bu varlıkların (bireyler) kendilerini tanıma, tanımlama ve temsil etmede oldukça önemli bir noktada olduğunu savunmaktadır.

İkinci gruptaki son varsayım ise; ***Bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul görmesi ve aidiyet hissi ontolojik güvenlikle ilintilidir.*** Ontolojik güvenlik kavramında bireyin ihtiyacının büyük oranda aidiyetle giderildiğini belirtilmekte ve böylece belirli bir gruba olan mensubiyetin kimlik anlatısındaki önemi sık sık vurgulamaktadır. Bu durum aynı zamanda içinde bulunduğu topluma da sosyal açıdan bağlılığı belirtmektedir. Bu durumda özellikle Suriyeli kadınların göç ettikten sonra yerleştikleri bölgeye ait hissedip hissetmedikleri sorusu sorulmuş ve büyük oranda (15 katılımcı) ait hissetmediklerini belirtmiştir. Katılımcılardan Mahbube (63, Dul, Ev Hanımı);

Hayır, ait hissedemiyorum. Bir sürü benim gibi Suriyeli olan komşum var, bazı akrabalarım da bana yakınlar ama Suriye’de olmamak içimi yiyor sanki. Bir türlü alışamıyorum. Buraya geleli yedi sene oldu ama gönlüm memleketimde kaldı. Burada rahat edemiyorum çünkü yani saygı da duymuyorlar ki bana. Çarşafli olduğumu görenler uzun uzun bakıyorlar diyerek aidiyet hissini açıklamıştır.

Mahbube ile aynı Hatay’da aynı ilçede yaşayan Dulfın (28, Evli, Ev Hanımı) ise tam tersi bir bakış açısıyla şunları belirtmektedir;

Ben kendimi buraya ait hissediyorum. Savaş çıkmadan önce de buraya gelir giderdik. Çarşılarından alışveriş yapıyorduk. Zaten burada Türk akrabalarım da var. O yüzden çabuk alıştım hatta artık Türk gibiyim. Türkçeyi iyi konuşuyorum, Türk yemekleri pişiriyorum diyerek coğrafi olarak oldukça yakın olan Suriye ile Hatay’ın bu yakınlığının aidiyet üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir.

Bireyler açısından aidiyet hissi mağdur olma, suçlu hissetme, ötekileştirme ve güvenlik meselesi olduğunu düşünme gibi duyguları da açığa çıkarabilmektedir. Katılımcılardan Hafaza (38, Dul, Ev Hanımı) ait hissetmeme durumunu öteki olmaya bağlayarak şöyle açıklamaktadır;

Ben kendimi Türkiye’ye ait hissetmiyorum. Her şeyi olması gerektiği gibi yaptığımda bile suçlu olabiliyorum. Vergi veriyorum, faturamı ödüyorum, bedavaya

yaşamıyorum ama öyle görünüyor. Kurallar neyse ona göre davranıyorum ama başka bir Suriyeli bir hata yaptığında ben de hemen suçlu Suriyeliler grubu içinde yer alıyorum.

Kabul görme durumu bazen bireyin ne derece kabul görmek istediğine bağlı olarak aidiyeti desteklemekte ve bazı bazı kadınlar kendilerine gösterilen ortalama bir saygıya karşı gayet memnun olduklarını belirtirken bazıları üst düzeyde bir saygı duyulmasını güvenle bağlantılı olarak tanımlamaktadır. Bu konuda İzmir’de tam zamanlı bir işte çalışan katılımcılardan Rasifa (23, Bekar, Önbüro Elemanı);

Özellikle son beş yıldır kendimi buraya çok ait hissetmeye başladım. Çünkü artık kimse beni yadırgamıyor. Türklerle beraber çalışıyorum ve arkadaş olduk, komşu olduk, dost olduk. Bana herhangi birine ne kadar saygı duyuyorlarsa o kadar saygı duyuyorlar yani bu bana yeterli. Çünkü daha önceden çok saygısızlarla da karşılaştım diyerek durumu desteklemiştir.

Çalışma durumunun özellikle göçmen kadın kimliği üzerinde aidiyet özelinde etkili olduğu ve buna bağlı olarak biyolojik devamlılığın ve varoluşun desteklendiği görülmektedir. Ayrıca çalışan kadınların toplumsal uyum ve entegrasyonlarının daha üst düzeyde olduğu ve aidiyetin daha belirgin olduğu görülmektedir. Katılımcılardan Radi (46, Evli, Temizlik İşçisi);

Çalışmak bana çok iyi geldi. Kendimi eve tıkalı kalmış hissetmiyorum. Benim de bazı önyargılarım vardı ama bunların çoğu değişti. Valla ben Türklerle daha iyi anlamaya başladım. İyi ki de buraya gelmişiz. İşteki kadınlarla her gün muhabbet ediyoruz, dertleşiyoruz. Sonuçta hepimiz kadınız belli dertlerimiz oluyor. Koca oluyor, çocuk oluyor, para oluyor ama illa oluyor. Benzer dertlerimiz var diyerek bu durumu desteklemektedir.

Üçüncü grup göçmen kimliğinin ontolojik güvenlik üzerindeki etkisini vurgulamaktaydı. Bu grubun ilk varsayımı; **göçmen kimliği altında yaşamak bireyin ontolojik güvenliğini doğrudan etkilemektedir.** Ontolojik güvenlik kavramının büyük oranda bireyin tutarlılığına ve yaşamının devamlı, rutin oluşuna bağlı olduğunu bilmekteyiz. Öyle ki birey hayata dair beklenmeyen bir durumla karşılaştığı zaman bedeni ve benliği etkilenir. Hatta benliğinin etkilenmesi çoğu zaman bedeninin etkilenmesinden çok daha sarsıcı olabilmektedir. Göçü deneyimleyen katılımcılardan biri olan Galibe (38, Evli, Muhasebe Elemanı) göçmen olmanın kendisi için ifade ettiklerini şu şekilde anlatmaktadır;

Göçmen olmak savaş alanında yere düşmek gibi. Hengamede hayatta fark etmezler seni. Üzerine basa basa ezerek geçip giderler. Ölmek ya da öldürmek için savaşanlar seni mi düşünür? Çiğnemekten hiç korkmazlar.

Bu hususta Kadifa (37, Dul, Temizlik Görevlisi);

Kadın olarak dünyanın hiçbir yeri tamamen güvenli değil. Ama hem kadın hem de mülteci olmak iki katı daha zor. Bu çok değişik bir şey. Benim doğduğum silüetim, ırkım, ülkem bir gün esaretim oldu. Neler gördüm sana anlatamam. Bana dokunmak isteyenler, kızıma dil uzatanlar, parama göz koyanlar, başımda kocam olmadığı için sahipsiz sananlar. Savaş olmasaydı, mülteci olmasaydım böyle olmayacaktı belki diyerek göç yolunda ve daha sonrasında yaşadığı deneyimleri paylaşmaktadır.

Görüşmelerin gerçekleştirildiği her iki ilde de göç eden kadınlara kendilerini nelerin korkuttuğunu ve göçmen olmanın ne anlama geldiği sorusu yöneltildiğinde genelde deneyimlerinden yola çıkarak verdikleri cevaplar benlik kaygısı taşıdıklarını göstermektedir. Bu konuda Gazel (23, Bekar, Çevirmen);

Dışlanmaktan, ötekileştirilmekten ve arada kalan olmaktan çok korkuyorum. Bu yüzden ben ırkçılığın hiç olmadığı bir yerde olmak istedim. Hatta yani ne demek ırkçılık bunun hiç bilinmediği ne anlama geldiğini bilmediğim bir yer. Ama göçmen olmak nedir sorusuna şunu söylerim; tutunmak. Her şeye rağmen hayatta kalmanın diğer adı. Yaşamaya çalışmak.

Şezre'ye (20, Evli, Ev Hanımı) göre ise göçmen olmak;

Bir evin evlatlık çocuğusun. Çok yersen göze batar, şikâyet ettiğinde nankör olsun, konuşursan yüz­süz derler. Eğlenirsen gamsız deyip arkandan tükürürler. Bu da bana öğretti ki nerde olursan ol ülkende ol. Diğerleri hep boş ama Allah büyük bir gün gideriz inşallah.

Bireyin kendini güvende hissetmesinin temel parametrelerinden biri de muğlaklık yerine netliğin var olmasıdır. Kaygıların yaşanması durumu sosyal ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda bir tarafın belirsizlik içinde olması ile yakından ilintilidir. Kendini Türkiye’de misafir olarak gören Sabia (36, Evli, Öğretmen) bu konuda;

Valla biz misafiriz ama ev sahibi de bıktı artık. Yani haklılar da sanki. 10 senelik misafiri kimse istemez yalan yok. Git diyemiyorlar ama gözümüzün içine bakıyorlar. Artık önümüze tabak koymayabilirler. İşte o gün ekmeğimiz kesilir diyerek bahsedilen belirsizliğin etkisinden söz etmektedir.

Üçüncü grubun ikinci varsayımı; **toplumsal ve siyasi söylemler aracılığıyla ötekileştirme ontolojik güvenliği etkilemektedir.** Toplumda yükselen ayrımcı ve ötekileştirici söylemler bireyin ontolojik olarak tehdit altında hissetmesine sebebiyet vermektedir. Belirsizlik sonucu oluşan ben-öteki ayrımları bireyde kaygı yaratabilir.

Özellikle Türk katılımcıların neredeyse tamamı kadın olmaktan kaynaklı ötekileştirici söylemlerden rahatsızlık duyduğunu belirtirken, Suriyeli katılımcılar sosyal medyaya yansıyan toplumsal söylemlerden örnekler vermektedirler. Katılımcılardan Ahle (44, Dul, Satış Danışmanı);

Bize mazlum, bela, hain diyorlar. Aşağıda görüyorlar. Olmayan şeyleri söyleyip duruyorlar. Vergi vermiyormuşuz, devletten maaş alıyormuşuz falan hepsi yalan. Bir keresinde bir Türk bana savaşmadınız kaçıp geldiniz burada rahat rahat yaşıyorsunuz defolun gidin dedi. Neler yaşadığımızı bilmiyorlar. Diyelim ki bir Suriyeli hırsızlık yaptı hemen bütün Suriyeliler suçlu oluyor. İnternete Suriyeliler gitsin diye yazmaya başlıyorlar.

Bir başka katılımcı olan Mahbube (63, Dul, Ev Hanımı);

... siz ülkenizi satıp gelmiş insanlarsınız. Kaçaksınız göçeksiniz diyenler oluyor. Yani ben üzüliyorum bunları duyunca. Bir de kızlarımıza gelinlerimize laf ederler hep. Onları sattığımızı söylüyorlar. Kuma gibi köle gibi görüyorlar. Hiç öyle şey olur mu ayıp. Hep bir dışlama var. Burada (Hatay/Reyhanlı) mesela bomba patladı. Hepimiz üzüldük bizim Suriyelilerden de ölenler oldu. Ama her şeyden önce hemen bizim arabalarımızı evlerimizi taşladılar. Ne suçumuz var ki... diyerek ötekileştirildiğini ifade etmektedir.

Bir lise öğrencisi olan Rahe (19, Bekar, Öğrenci) kendini güvensiz hissettiren söylemlerle ilgili olarak şunları paylaşmaktadır;

Bana sen buralı değilsin, Türkçen düzgün değil, neden geldin diye soruyorlar. Dilenci olduğumuzu söyleyenler oluyor. Ben buraya geldiğimiz zaman daha dokuz yaşındaydım. Bir sürü şeyi hatırlamıyorum bile ama gelmek benim kararım değildi ki. Ben çok ders çalışıyorum başarılı olmak için uğraşıyorum. Ama mesela öğretmenler takdir ettiğinde sınıf arkadaşlarım sen Suriyelisin diye yüksek not veriyorlar diyorlar hemen.

Üçüncü grubun son varsayımı ise; **Mekânsal değişim ve göç etme isteği ontolojik güvenlikle ilintilidir.** Bireylerin geçmiş gelecek ve bu günlerini birbirine bağlayan ve tutarlı hale getiren birçok olgu vardır. Yer bilincinin ve belleğinin varlığını vurgulayan mekân kavramı da bu öğelerden biridir. Güven duygusu alışılmış olan mekânda bulunma ile doğrudan bağlantılıdır. Alışkanlıkların bir parçası olan ve sürekli içinde bulunulan yer bireyler tarafından olağanüstü bir tehdit olmadığı sürece güvenli sayılır. Fakat bireyler refleksif olarak içinde bulundukları mekâna nüfuz ederler ve bu durumda daha önceki benlik anlatısı kapsamlı bir değişiklik geçirir. İzmir’de yaşayan Suriyeli katılımcılardan

biri olan Galibe (39, Evli, Muhasebe Elemanı) savaş bittiğinde Suriye'ye dönme konusuyla ilgili olarak;

Birkaç sene önce sorsaydın eğer kesinlikle giderim derdim. Ama artık gitmem çünkü burada işe başladım. Çocuklarım sınava hazırlanıyorlar, kendi ayaklarının üzerinde duracaklar. Dönersem oraya iş gücü bulamam. Zaten Hama yıkıldı ve evim tuz buz oldu. Oraya gidip her şeye yeniden başlamaya da gücüm yok buna hazır değilim diyerek içine bulunduğu mekânda sahip olduğu iş ve çevre alışkanlıklarının mekânı kanıksama durumu ile olan bağlantısını vurgulamıştır.

Bireyler açısından normalde kabul edilemez olan davranışlar koşullar değişip yeni bilgiler edindikçe uygun olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu bilgi ve koşullar altında mekân farklılaşmış olsa dahi birey başarılı rutinler yakaladığı zaman güvende hissedebilir. Ontolojik güvenliğin sağlanmasında mekânın önemli olduğunu çalışmanın verileri ile de destekleyebiliriz. Öyle ki İzmir'de yaşayan Suriyeli kadınların tamamı Suriye'ye geri dönmeyi düşünmediğini belirtirken; Hatay'dakilerin 7'si geri dönmek istediğini belirtmiştir. Bunda İzmir'deki iş ve istihdam fırsatlarının daha fazla oluşu, Hatay'a oranla göçmenlerle ilgili kurulan sivil toplum kuruluşu ve derneklerin daha fazla olması gibi durumlar etkili olabilmektedir. İzmir'e göre daha geleneksel bir şehir olan Hatay'da Türk kadınlarının yurtdışına yerleşme isteği hususundaki cevabı büyük oranda hayır (8 kişi) olmuş fakat İzmir'deki Türk kadınlarının 7 si buna evet yanıtını vermiştir. Bu durumda da yine aile bağlarının, aile ve akrabalarla beraber görece daha küçük bir şehirde yaşamının verdiği güven hissinin etkisi görülmektedir. Bu konuda Hatay'da yaşayan katılımcılardan Tanem (27, Evli, Ev Hanımı) şunları ifade etmektedir;

Hayır buradan gitmem. Zaten anam babam kardeşlerim herkes burada. Gidip orada yol iz bilmeden yaşayamam. Sonra dil de bilmiyorum ki. Valla oraya gidersem buradaki Suriyeliler gibi rahat da olamam. İzliyoruz görüyoruz hep bir düşmanlık var yabancı memleketlerde.

Hatay'daki bir başka katılımcı Mahbube (63, Dul, Ev Hanımı) ise;

Ben Suriye'ye tabi ki dönerim. Çocuklarımı da ikna ederim vallahi billahi bir gün olmam başka yerde. Orası benim ülkem, toprağımdır. Toprağından ne kadar uzak kalırsan o kadar zor. Değil bana Avrupa falan uzaya gönderseler yok derim istemem diyerek kendini güvende hissedeceği yerin ülkesi olduğunu vurgulamıştır.

Bir başka Türk katılımcı ise olan Hüda (47, Evli, Öğretmen);

Benim elime böyle bir fırsat geçerse tabi ki giderim. Belki en başlarda alışmak biraz zaman alır ama insan nelere alışmıyor ki? Özellikle de İsveç, Norveç gibi İskandinav ülkelerinde çok huzurlu olurdum. Ne geçim derdi ne göçmenler ne açlık rahat rahat yaşırdım.

Dördüncü gruptaki varsayımlar gelecek algısı ve bireyin özgürlüğü üzerine odaklanmıştır. Bireylerin gelecek ile ilgili hissettikleri belirsizlik durumu güvenliklerini de etkilemekte ve özellikle süreksizliklerin yaşanması bireyin ontolojik olarak güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Bu noktada özellikle göç eden bireyler açısından ele aldığımızda bireyin geride bıraktığı rutinleri ve alışkanlıkları geleceği açısından artık pek bir şey ifade etmemektedir. Çünkü hayatın genel akışının çok dışında bir durum yaşamış olan birey doğup büyümüş olduğu ülkesini terk ederken aslında kültür, dil, gelenekler ve o mekâna özgü alışkanlıklarını da yitirmekte ya da çok büyük bir oranda kaybetmektedir. Olağan şartlarda içinde yaşadığı çevrenin ve mekânın akışına alışkın olan birey buna paralel olarak hayatının geleceği ile ilgili de bilgi sahibi olmaktadır. Fakat göç olgusu bu bilinirliği ve rutinleri belirsizliğe sürüklediğinden beklentiler de aynı doğrultuda değişmektedir.

Bu gruptaki ilk varsayım olan ***kadın kimliği altında yaşamının yüklemiş olduğu beklentiler, belirsizlikler ve çoklu kimlikler ontolojik güvenlikle bağlantılıdır*** varsayımı Giddens'ın bireysel kimlik kavramı ile ele alındığında kadın kimliğini de önemli hale getirmektedir. Öyle ki kadının gelecekte beklediği, rutinlerinin eskiye dönmesi, aranan ve kabul edilen mekânda yer almak istemesi, anne, eş, dul, evlat, çalışan kadın gibi kimliklerinin var olması fakat alışılmışın dışına çıkması gibi durumlar ontolojik güvenliği etkileyen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı kadınlar göz önünde bulundurulduğunda özellikle Suriyeli kadınlar göçmen kimliği ile kadın olmayı çoğu zaman bağdaştırdıkları ve bu yönüyle pratiklerinin ve yaşadıkları deneyimlerin de etkili olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınlardan biri bu hususu şu şekilde tanımlamaktadır Kadifa (37, Dul, Temizlik Görevlisi):

Kadın olmak, anne olmak benim için sürekli koşmak demektir. Bu bir kadın için çok zor aslında. Savaştan, bombalardan, silahtan koşarak kaçarsın. Ama göç ettiğin ülkedeki iş kazası sonucu kocanın ölmesinden kaçamazsın. Kader insanın aklına gelmeyen şeyleri başına getirendir. Kadınsan hep bir şeylerden koruyacaksın kendini...

Kaderci bir bakış açısına sahip olan kadın hayata karşı bir teslimiyet duygusu da barındırır. Bu noktada İzmir'deki katılımcılardan biri olan Suriyeli Nadire (52, Evli, Ev Hanımı) bu konuda şunları söylemektedir;

Bence kadın olmak hep kısıtlanmak demek, bu biraz da kaderimizde var. Kader dediğin şey kardeş gibidir. Güvenirsin, seversin, her şeyi ile kabullenirsin ama beklenmedik bir şey yaptığında kırılırsın. Kırılırsın ama küsemezsin. Kardeşin düşmanın olmaz ki, küssen bile çok kısa sürer. Bağırır çağırırsın ama sonra yine bağrına basmak zorundasın.

Ecre (28, Bekar, Öğretmen) ise düşüncelerini şu sözlerle ifade etmektedir;

...Hayat benim için kaptanı olmayan bir gemi gibi. Akıntı ya da dalga varsa bir şekilde ilerliyorum. Yoksa mecburen suya atlayıp yüzüyorum. O yüzden nefes nefese kaldığım çok oluyor. Başka bir ülkede sığıntı olmak bir yana kadın olmak zor.

Galibe ise (39, Evli, Muhasebe Elemanı);

Kadın olmak o kadar yorucu ki... Bir evde hem kadın hem erkek çalışıyor diyelim. İşten gelir gelmez kadının asıl işi başlıyor. Yemek, bulaşık, çamaşır, çocuklar... Sen de para kazanıyorsun, sen de çalışıp çabalıyorsun ama dinlenmeye hakkın yok. Çünkü sen kadınsın sen annesin ve görevin hiç bitmez. Gece gündüz hep devam eder..

Farah (28, Dul, Çevirmen) bu konudaki fikirlerini şöyle ifade etmektedir;

Ben kadın olmaktan da sığıntı olmaktan da çok şikayetçiyim. Tek bir şey söyleyeyim. Biz Türkiye'ye geldiğimizden beri hiç kimsenin ağzından Suriyeli erkekler yuva yıkıyor, karılarımızı baştan çıkarıyor, çok parfüm sıkıyorlar, çok süslenip geziyorlar diye duydun mu? Duyamazsın çünkü erkek olmak hep ayrıcalıklı. Böcek olsan bile erkek böcek olacaksın. Onlara en fazla savaştığınız diyorlar ama kadınlara kuma, yuva yıkan, dilenen...her şey söylüyorlar.

Bir başka katılımcı olan Ecre (28, Bekar, Öğretmen);

Düşünsene hem kadınsın hem sığınmacısın. Vallahi bundan beter bir durum yaşamadım. Hele bir de bekarsan rahat nedir bilmiyorsun. Hep kendini korumaya çalışıyorsun. Sadece Türklere bir şey demiyorum ben. Bizim Suriyeli erkekler de rahat bırakmıyorlar ki. Benim saçımı açmış olmam herkese boncuk vermem demek değildir. Ama dışardan öyle görünüyor işte. Bana hep evlenince kapatırlar seni de diyorlar. Niye başkası karar veriyor buna anlamıyorum. Namus namus namus... Bu laf dillerine yapışmış ama en namussuz olan sürekli bunu konuşandır.

Dördüncü grubun son varsayımı; **bireyin ve özellikle de kadınların özgürlük algısı zamanla ve mekanla bağlantılı olarak ontolojik güvenlik düzeyini etkiler.** Bireyin zamanla ve mekanla tutarlı öz benlik anlayışı ve bu kimliğin başka bireyler tarafından tanınması durumu ontolojik güvenliği etkilemekte ve onaylanma

arzusunun da sağlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bireyin kendini özgür hissedeceği ortam daha güvenli olacaktır. Bu durumda özellikle göç etmiş olan bireylerin göç ettikleri bölgeden (bu bölge kendi ülkeleri ve doğup büyüdüğü ülke de olabilir) daha özgür hissetmeleri durumu aynı zamanda toplumsal uyum ve entegrasyon açısından da oldukça önemli görülmektedir. Bu bağlamda hem Türk hem de Suriyeli kadınlara Türkiye’de ne kadar özgür hissettikleri sorusu sorulmuş ve bu soruya verilen yanıtlar değişkenlik göstermiştir. Bu konuda Suriyeli kadın katılımcı Gazal (23, Bekar, Güzellik Uzmanı);

Ben kendimi burada oldukça özgür hissediyorum. Çünkü yasakların çok olduğu bir ülkeden geldim. Yasak olmasa dahi dedikodular, kadınlara karşı tavırlar çok vardı. Burada kadınlar Suriye’dekinden daha güçlüler. Kendimi daha iyi daha güvenli hissediyorum.

Bir başka katılımcı ise; Mahbub (21, Bekar, Öğrenci);

Yani özgür hissediyorum aslında öyle karışan eden olmuyor. En azından dışarı adım atsam beni alır götürürler mi? Ya da birileri rahatsızlık verir mi? gibi dertler olmuyor. O yüzden burada daha özgürüm. Ha savaştan öncesi tartışılır. Çünkü o zaman daha iyiydi her şey ama yani yine de burası daha iyi diyebilirim. Diyerek Türkiye’de kendini daha özgür hissettiğini belirtmektedir.

Bireyin özgürlük algısındaki değişimler içinde bulunduğu ortamın değişmeye başlaması ve risk faktörlerindeki artışa bağlı olarak da değişiklik gösterebilmektedir. Bu hususta yoğun göçmen nüfusunun bulunduğu Hatay’daki katılımcılardan biri olan Nida (31, Evli, Bankacı) değişen güvenlik algısından ve çevresel faktörlerden şu şekilde söz etmektedir;

Ben kendi ülkemde kendi memleketimde her adımımı korkarak atmaya başlamıştım. Hele de ilk zamanlarda. Yani yanlış bir şey de söylemek istemiyorum ama bu insanlar geldiklerinde sadece hayatta kalmaya çalışıyorlardı. Şimdi öyle değil. Her yerdeler her yerde. Cafelere gidiyoruz oturacak yer yok, rahatlar, ellerinde nargileleri çekirdek kolaları oh valla gez toz kirlet git.

İzmir’de yaşayan bir Türk katılımcı olan Zeynebe (52, Evli, Avukat);

Benim özgürlüğümü ya da rahatımı etkiledikleri bir durumla karşılaşmadım. Bilmiyorum belki yazlık ve turistik bir yerde yaşamam bunda etkili olmuştur. Sadece haberlerde, internette falan görüp üzüliyorum. En çok da çocuklara üzüliyorum. Sefillik çekiyorlar yani hangi çocuk bunu hak eder. Yazık oldu. Savaş yine filler tepişirken çimleri ezdi diyerek düşüncelerini paylaşmaktadır.

Özellikle göçmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki katılımcılarla yapılan görüşmelerde güvenlik algılarının bu yoğunluğa bağlı olarak değişkenlik

gösterdiği görülmektedir. Aslında daha önce bahsedilmiş olan Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi göz önünde bulundurulduğunda Türk ve Suriyeli kadınların özgürlük algıları birbirinden çok daha farklı biçimde şekillenmiştir. Öyle ki piramidin en alt basamağında yer alan fizyolojik ihtiyaçlarını ve özellikle beslenme gibi temel gereksinimlerini yerine getiremeyen kadınlar ile son basamaklarında yer alan saygınlık ve kendini gerçekleştirme durumlarının eksik olması elbette ki özgürlük algısında da değişkenlikler yaratmaktadır. Bu nedenledir ki göç eden bir kadın kış mevsiminin gelmesini ya da maddi kaygılardan dolayı çadırda yaşamak zorunda olmayı büyük bir tehdit ve risk olarak algılamak; ev sahibi kadın plaja gitmeyi ya da şehir merkezinde daha rahat sosyalleşme alanlarının eksilmesini risk ve güvensizlik nedeni olarak tanımlayabilmektedir.

Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen varsayımlar göz önüne alındığında varsayımları destekleyecek verilerin kadınların dilinden ve günlük yaşam pratiklerinden aktarıldığı desteklenmekte ve bu veriler özellikle göçmen nüfusun topluma uyumu ve entegrasyonu açısından oldukça önem atfetmektedir. Verilere göre Suriyelilere yöneltilen önyargı ve ötekileştirici söylemler de ontolojik güvenliklerini derinden sarsmakta ve ontolojik güvensizlik durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle yoğun göçmen nüfusunun yaşandığı Hatay'da kadınlar yaşamış oldukları taciz, yoksulluk, istismara rağmen çoğu zaman ev sahibi topluluk tarafından öteki olarak tanımlanmakta ve potansiyel kuma olarak görülmektedir. Kalıp yargıların oldukça yoğun yaşandığı ev sahibi halk tarafından işsizlik nedeni, karmaşa sebebi, kirliliği meydana getirenler olarak tanımlanan Suriyeliler bu bağlamda dışlanmış olmalarına rağmen kendi aralarındaki ağların yoğun olmasından kaynaklı bir arada olmanın verdiği güvenlik hissi ve coğrafi yakınlığa bağlı olarak özellikle sınır ilinde kendilerini büyük oranda bu bölgeye ait hissetmektedirler. Göçmen nüfusunun özellikle kadınlar açısından ortaya koymuş oldukları güvenlik algıları ve deneyimleri ontolojik güvenlik açısından da önemlidir.

SONUÇ

Bu tez Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların ontolojik güvenliklerini feminist güvenlik yaklaşımı çerçevesinden analiz etmek üzere yazılmıştır. Alan yazınında güvenlik olgusu ile ilgili çalışmalar yoğun olarak yer alıp, bu olgunun genellikle fiziksel güvenlik, kimlik güvenliği gibi alt başlıklarla çalışıldığı görülmekte, ancak ontolojik güvenlik ile ilgili çalışmaların oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel Uluslararası İlişkiler teorilerinin temel aktör olarak büyük oranda devleti kabul etmeleri, güvenliğe birey odaklı bakış açısını sınırlandırmakta ve bu durum bireylerin yaşamış oldukları temel problemlerin yanında dolaylı sorunların ve yapısal şiddetin de görmezden gelinmesine neden olmaktadır.

Bireylerin yaşadıkları bu problemleri göz ardı etmek aynı zamanda asimetrik ve çok boyutlu bir şekilde farklı problemlerin de yaşanmasına neden olabilmektedir. Örneğin savaş nedeniyle göç etmek zorunda olan bir kadın barınma, yeterli beslenme, fiziksel güvenlik gibi problemlerin yanı sıra kimlik, aidiyet, toplumsal uyum gibi problemler de yaşamakta ve bu durum, bahsedilen asimetrik sorunların artmasına da neden olmaktadır. Ayrıca daha önce de değinilmiş olan kesişimsellik kavramı bu noktada tekrar karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki kadınların yaşamış oldukları problemlerin kadın kimliğinden bağımsız olmadığını ve bu problemlerin birbirleriyle alakalı olduğunu savunan kavrama göre, kadın olmanın yanı sıra göçmen kadın olmanın da neden olduğu dezavantajlar göze çarpmaktadır. Gerçekten de Suriyeli kadınlar özelinde ele alındığında, kadınların Suriye gibi ataerkil geleneklerin yaşam pratiği olarak var olduğu bir ülkeden görece daha az ataerkil olan bir ülkeye yani Türkiye’ye göç etmeleri dahi ontolojik güvenliklerini sarsmıştır.

Bireylerin savaş, göç, anarşi, kaos, çevre sorunları gibi olgulardan etkilenmeleri durumu küreselleşmenin bir sonucu olarak yalnızca göç edilen ya da göç veren bölgeleri

değil birçok ülke ve bölgeyi yakından ilgilendirmekte ve doğrudan ya da dolaylı şekilde etkilemektedir. Özellikle göç, son on yılı aşkın bir süredir devam eden Suriye İç Savaşı nedeniyle her zamankinden daha fazla önem atfetmekte ve göçmenlere yalnızca devlet güvenliği ve güvenlikleştirme perspektifinden bakmanın yetersizliğini ortaya koymaktadır. Savaşın başladığı ilk zamanlardan günümüze kadar oldukça tartışmalı bir şekilde devam eden süreç yükselen sınır duvarları, sıklaşan dikenli teller, artırılan sınır güvenlik önlemleri gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda göçmenler için git gide zor bir hal almış ve ülkeler, birey güvenliği yerine kendi sınır güvenliklerini koruyacak önlemleri ekseriyetle almışlardır. Savaşın yarattığı psikolojik yıkım ve buhrandan kaçan Suriyeliler göç ettikleri bölgelerde de fiziksel engellerle karşılaşmışlardır. Fakat ne var ki karşılaştıkları tek engel fiziksel değildir. Aynı zamanda ontolojik güvensizlik sorunları da yaşayan göç eden bireyler kendilerini bu sürecin zor ve karmaşık dünyasında bulmuşlardır. Bireylerin hayata ve yaşam pratiklerine içkin alışkın oldukları mekân ve durumları terk etmeleri sonucunda meydana gelen güvensizlik ve bozulan, sekteye uğrayan rutinlerinin yarattığı derin buhran çoğu zaman görmezden gelinmektedir.

Bireylerin çevrelerine, sosyal yaşamlarındaki süreçlere ve çevrelerindeki maddi tutarlığa duydukları güven ontolojik güvenliği yansıtmakta ve bu durum göç eden kadınlar için güvenlik yerine güvensizlik doğurabilmektedir. Yalnızca göç eden kadınlar açısından değil, göç alan bölgelerdeki ev sahibi topluluk açısından da -özellikle ev sahibi kadınlar açısından- alışkanlıkların, rutinlerin ve davranış kalıplarının değişmesi ontolojik güvenliği derinden sarsan durumların başında yer almaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, sayıları milyonları aşan ve on yılı aşkın süredir Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların ontolojik güvenliklerinin incelenmesi literatürde araştırılması gereken konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle bu tez, Hatay ve İzmir illerinde yaşayan Türk ve Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanarak her iki ildeki Suriyeli kadınların ontolojik güvenliklerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu analizin gerçekleştirilmesinde Türk kadınlarının da ev sahibi topluluk olarak deneyimlerine başvurulmuş ve kontrol grubu olarak Türk kadınlarının söylem ve deneyimlerine de yer verilmiştir. Öyle ki göç eden kadınların ontolojik güvensizlik hissetmesinin ve alışkanlıklarından uzaklaşmalarının nedenlerinden bazıları da ev sahibi

topluluğun söylemleri, önyargıları, kalıplaşmış karşı davranışlarıdır. Bu araştırmada toplamda 40 kadınla gerçekleştirilen ve kadınların deneyim ve yaşam pratiklerine odaklanan görüşmeler neticesinde dört temel sonuç ortaya çıkmıştır. Türk kadınlarıyla yapılan görüşmelerde genel olarak Suriyeli kadınlarla ilgili ne düşündükleri, önyargılarının ve kalıplaşmış söylemlerin olup olmadığı anlaşılmak istenmiş ve bu nedenle de daha önce de ifade edildiği gibi ev sahibi topluluk kontrol grubu olarak ele alınmıştır.

İlk olarak, kadınların değişen rutinleri, kültür ve geleneklerini yaşayamama, alışkanlıkların yok olması, yaşam tarzlarının değişime uğraması ve kalıplaşmış bakış açılarının alışılmışın dışına çıkması durumlarının ontolojik güvenliklerini etkiledikleri saptanmıştır. Bu noktada özellikle Hatay ilinin farklı ilçelerinde yaşayan Türk kadınları ile gerçekleştirilen görüşmelerde, kadınların büyük çoğunluğunun Suriyeli kadınları tehdit olarak algıladıkları görülmektedir. Aynı şekilde Suriyeli kadınlar ise, göç ettikleri ülkelerinden farklı olarak bir takım söylem ve önyargılı davranışlar nedeniyle kendilerini güvende hissetmediklerini ve yine büyük oranda sınır dışı edilme, kamplarda yaşama zorunluluğunun getirilmesi, çeşitli haklardan mahrum olma korkusunun yarattığı belirsizlikle ontolojik olarak güvensiz hissetmektedirler. Suriyeli kadınların geleceğe dair herhangi bir bilgi sahibi olmamaları ve belirsizlikle baş başa kalmaları durumu ontolojik olarak güvensiz hissetmelerinin altında yatan en büyük neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elbette ki kadınlar açısından güvende olmanın ilk basamağı fiziksel güvenlik olduğu için, Hatay'da görüşülen 20 kadının 17'si öncelikle fiziksel güvenliğe değinmiş ve Suriyeli kadınların savaştan gelmiş olmaları durumu göz önüne alındığında birçoğu kendini Türkiye'de daha güvende hissettiğini belirtmiştir. Fakat özellikle savaştan sonra bölgede meydana gelen sınırdaki çatışmaların Hatay ilinden de yoğun olarak hissedilmesi ve özellikle Mayıs 2013'te meydana gelen Reyhanlı patlamaları, Türk kadınlarının fiziksel güvenliğini de tehdit etmekte ve Suriyeli kadınların aksine Türk kadınları fiziksel olarak tehdit altında olduklarını belirtmişlerdir. Aynı durum İzmir için daha farklı sonuçlar sunmuş; İzmir'de yaşayan Suriyeli kadınlar özellikle maddi kaynaklara erişim ve ötekileştirmenin yaşanması korkusuyla hem fiziksel hem de ontolojik olarak kendilerini güvensiz hissetmektedirler. Fakat burada değinilmesi gereken önemli bir

nokta, tezin ikinci bölümünde bahsedilen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki basamaklardır. Çoğu Türk kadını piramitte yer alan temel fiziksel ihtiyaçlarını ve güvenliklerini sağlarken, Suriyeli kadınların özellikle sınır bölgelerinde yaşamış oldukları fiziksel şartların henüz piramidin ilk basamağını dahi sağlayamadığı görülmektedir. Yani güvenlik tanımı kadınlar için farklı durumları ifade edebilmektedir.

Çalışmada ortaya çıkan ikinci sonuç ise; tehdit ve risk faktörlerinin ontolojik güvenlik üzerinde doğrudan etkili olmasıdır. Birey kendini güvende hissedebilmek adına yaşadığı toplumda meydana gelebilecek olan risk faktörlerini unutturan sosyal eylemlerde bulunur. Bu yönüyle özellikle emniyet duygusunun harekete geçmesinde sosyal hayatın istikrarlı oluşu, endişelerin en aza indirgenmesi durumu oldukça önemlidir. Kadınların yanıtları analiz edildiğinde, her iki ilde de Suriyeli kadınların endişelerinin oldukça fazla olması ve bu endişelerin çok büyük bir oranının göç kaynaklı olması göze çarpmaktadır. Göçün neden olduğu tehdit ve riskler bu noktada yalnızca fiziksel olarak ele alınmamalıdır. Özellikle Suriyeli kadınlar açısından bakıldığında söylem ve davranışların kadınlar üzerinde kaygı yarattığı görülmektedir. Kaygı kavramı çoğu zaman korku kavramı ile karıştırılsa da aynı şeyi ifade etmemekte ve korkunun aksine herhangi bir özne ya da nesneyi barındırmamakta, bu nedenle de bireyi harekete geçirmemektedir. Bu durum, göç eden kadınların güvensizlik hissetmesine neden olmaktadır. Türk kadınlarının söylemleri ve deneyimleri göz önünde bulundurulduğunda, Hatay'da yaşayan kadınların İzmir'de yaşayanlardan daha fazla endişe içinde olmaları durumu ile karşı karşıya kalınmakta ve bunun nedeninin özellikle sınır ili olmasından kaynaklı göç eden nüfusun yoğun olması ile bağlantılı olduğu saptanmaktadır. Her iki ilde de hem Suriyeli hem de Türk kadınlarının ortak tehdit algılarının bulunması durumu ile de karşılaşılmış; bu durumlar gelecek ve geçim kaygısı, Covid 19 kaynaklı hastalık kaygısı ve işsizlik gibi ortak başlıklar altında toplanmıştır.

Çalışmada ortaya çıkan üçüncü sonuç ise göçmen kimliği altında yaşamının ontolojik güvenliği doğrudan etkiliyor olmasıdır. Bireyler güvende hissedebilmek için istikrarlı bir kimliğe ihtiyaç duymaktadırlar. İstikrarın bozulduğu dönemlerde bu durumla başa çıkma düzeyi her birey açısından farklılık gösterebilir ve bu da son kertede bireylerin ne kadar güvende hissettiklerini etkilemektedir. Göç eden bireyler hukuki statüleri bakımından göç ettikleri ülkelerde sığınmacı, mülteci, göçmen gibi farklı terimlerle

adlandırılırsalar da her biri göç ettikten sonra farklı bir kimlikle karşı karşıya kalırlar. Uluslararası bir korumaya muhtaç olan bireyler (özellikle savaş gibi olağan üstü durumlardan kaçanlar) çoğu zaman göç ettikleri ülkelerde az ya da çok ötekileştirmelerle karşı karşıya kalmakta ve bu durumda anne, kadın, eş, meslek erbabı gibi kimliklere bir de yabancı kimliği eklenmektedir. Suriyeli kadın katılımcıların tamamı göçmen kimliği altında yaşamının birçok açıdan oldukça zor ve karmaşık bir durum olduğunu yapılan görüşmelerde belirtmişlerdir. Ontolojik güvenlik kaynağının olmazsa olmaz olgularından biri olan süreklilik ve netlik durumu, göç eden kadınlar açısından bozulduğu için bozulan bu istikrar durumu muğlaklığa neden olmakta ve bu durum da son aşamada ontolojik güvensizliğe neden olmaktadır. Kadınların göç sürecine dahil olmaları durumu genelde eklemlenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani göç sürecine karar verenler genellikle erkekler olmakta ve kadınlar bu sürece ister istemez dahil edilmektedirler. Bu durum kadının süreçle ilgili kararın herhangi bir noktasında yer almamasına ve bu nedenle de zaten muğlak olan süreçle ilgili herhangi bir bilgilerinin bulunmaması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca bu durum, ontolojik güvensizliğe yol açan başlıca nedenlerden biri olan kaygıyı bu kadınların yoğun olarak yaşadıklarını göstermektedir.

Çalışmada ortaya çıkan dördüncü sonuç ise, kadının özgürlük algısı açısından içinde bulunulan mekânın son derece önemli olmasıdır. Sürekli değişim ve artan kaygılar bireyin içinde bulunduğu mekânı güvensiz kılmaktadır. Bireyin o an içinde yaşadığı yer fiziksel olarak herhangi bir tehdit içermiyor olmasına rağmen, ontolojik açıdan güvensizlik yaratabilir. Özellikle özgürlüğün kısıtlandığı, sürekliliğin olmadığı bölgelerde birey derin bir buhran ve güvensizlik hissederek mekânsal değişim talep edebilmektedir. Katılımcıların yanıtları göz önünde bulundurulduğunda İzmir’de yaşayan Suriyeli kadınların İzmir’i kendi ülkelerinden ve ilk göç ettikleri bölgelerden (Kilis, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa) daha güvenli buldukları ve savaşın bitmesi durumunda dahi buradan göç etmeyi planlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fakat Hatay’daki Suriyeli kadınlar bu bölgedeki özgürlük algılarının kendi ülkeleri ile neredeyse eş olduğunu vurgulamakta ve kadınların neredeyse yarısı savaşın bitmesi durumunda geri dönmeyi planladıklarını belirtmektedirler. Hatay ile Suriye’nin coğrafi olarak yakın olmaları ve bu yakınlığın kültür, gelenek, örf gibi olgulara da yansımış olması, kadınların bu söylediklerini destekler niteliktedir. Hatay’da yaşayan Suriyeli kadınlar hayat pratiklerinin neredeyse aynı olduğunu belirtmekte, ancak Türkiye’nin medeni kanunları

çerçevesinde kadınlara verilen hakların daha geniş olduğunun farkında olduklarını belirtmektedirler.

Bu tez, bireyin kendi varlığını devamlılık içinde rutinleri ve öz anlatıları ile sürdürmesini sağlayan ontolojik güvenlik olgusuna kadın odaklı yaklaşmaktadır. Türkiye'nin iki ilinde; İzmir ve Hatay'da yaşayan kadınların dün, bugün ve yarınlarının tutarlı olması, aynı zamanda kadınların tutarlı bir öz anlatıya sahip olmaları ve diğerleri tarafından kabul görmelerinin de temel şartıdır. Bu yönüyle aidiyet durumunda herhangi bir sorun yaşamayan birey ontolojik güvenliğini sağlayacak olan kaygı durumundan da sıyrılmış olacaktır. Elbette bu noktada daha önce de değinilen ihtiyaçlar hiyerarşisi önem kazanmakta ve bireyin özgürlük algısını şekillendirmektedir. Öyle ki beden, mülkiyet ve diğer olguların güvende olmaması durumu, bireyin özgür hissetmesini engelleyecek ve daha fiziksel olarak bile güvende olmayan birey elbette ki kendini gerçekleştirme, ait hissetme, başkası tarafından kabul görme ve saygı duyma gibi ihtiyaçların çözümüne erişemeyeceği için toplumsal uyum ve entegrasyonu da oldukça zor bir hal alacaktır.

Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler literatüründe hala yeni sayılabilecek bir kuram olan Ontolojik Güvenlik kuramına yalnızca devletler açısından değil; aynı zamanda bireyler açısından da bakmanın önemini vurgulamaktadır. Öyle ki, güvende olma durumu yalnızca bedenin ya da fiziksel sınırların değil, benliğin de güvende olması ile mümkün olmaktadır. Bu yüzden her ne kadar devletler açısından yalnızca fiziksel güvenlik olgusu önemliymiş gibi görünse de aslında beka arayışı, istikrar ve diğerleri ile olan etkileşim ve iletişimdeki devamlılık devletlerin de ontolojik güvenliği aradıklarını göstermektedir. Tüm bu nedenlerden ötürü bu tezin, Türkiye'de henüz tam anlamıyla tanınmayan Ontolojik Güvenlik çalışmalarına katkıda bulunması ve bundan sonra aynı konuda gerçekleştirilecek olan çalışmalara da ışık tutması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Kitap Bölümleri:

ANDRE, Michel. *Feminizm*, (Çev, Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul, 1984.

BARKER, Penelope. *Feminizm Kitabı*, Alfa Yayınları, 2020.

BEAUVOİR, Simone De. *The Second Sex*, Vintage Books New York, 1953.

BETTELHEİM, Bruno. *The Informed Heart; Autonomy in A Mass Age*, London, Palladin (Aktarılan Kaynak).

BUZAN, Barry. *People, States and Fear, the National Security Problem in International Relation*, Wheatsheat Books, 1983.

DEMİRTAŞ, Birgül. “Feminizm ve Güvenlik”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, 3, 2019.

EKEN, Mehmet Evren. “Feminizm, Maskülenite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (der.) Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, 2014.

ENLOE, Cynthia. *Manevralar; Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

ENLOE, Cynthia. *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler; Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*, (çev.) Berna Kurt, Ece Aydın, Çitlembik, 2003.

FAUCAULT, Michel. *Özne ve İktidar*, İstanbul Ayrıntı Yayınları, 2000.

FOUCAULT, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitapevi, Temmuz 1992.

GALTUNG, Johan. *Peace By Peaceful Means*, Oslo, International Peace Research Institute, London, Thousands Oaks, New Delhi, Sage Publication, 1996.

GİDDENS, Anthony. *The Consequences of Modernity*, Polity Press, United Kingdom, 1990.

GİDDENS, Anthony. *Modernite ve Bireysel Kimlik; Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Say Yayınları, İstanbul, 2019.

İMANÇER, Dilek. Feminizm ve Yeni Yönelimler, Doğu Batı Dergisi- Dünya Neyi Tartışıyor; Yeni Düşünce Hareketleri, 19: 155-176'dan aktaran Özlem Tür, Çiğdem Aydın Koyuncu, *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, (Der: Evren Balta), İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

KÜMBETOĞLU, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, 2005.

LAİNG, Ronald David. *"The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness"*, London, Penguin Books, 1960.

MACHİAVELLİ, Niccolo. *Prens*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, Nazım Güvenç (çev.), 1994.

MORGENTHAU, Hans J. *Uluslararası Politika*, çev. Baskın Oran, Ünsal Öskay, 1. Cilt, Türk Siyasi İlimler Dergisi Yayınları, Ankara, 1970.

NEUMAN, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri; Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, Yayıncı Ltd, (çev.) Sedef Özge, Ankara, Ekim 2014.

NOTZ, Gisela. *Feminizm*, (Çev.) Sinem Derya Çetinkaya, Ankara, Phoneix Yayınları, 2. Baskı, 2018.

ÖZVERİ, Derya. *Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*, Hasret Çomak (Der.), Uluslararası İlişkilere Giriş; Teorik Bakış, 1. Basım, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2009.

PETTMAN, Jan Jindy. *Worlding Women: A Feminist International Politics*, London & NewYork, 2005.

PONTY, M. Merleau. *Phenomenology of Perception*, Translation: Donald A Landes, 2013.

RUNYAN, A.S. Peterson V.S. *Global Gender Issues in The New Millenium*, 4. Edition, Westview Press, 2014.

SEVİM, Ayşe. “*Feminizm*”, İstanbul, İnsan Yayınları, 2005.

Atkinson, S., Weeks, M., Yuill, C., Tomley, S., Thorpe, C., & Hobbs, M. (2015). The Sociology Book: Big Ideas Simply Explained. *Sosyoloji Kitabı*, Alfa Yayınları, 2015.

STEELE, Brent. *Ontological Security in International Relations*, Newyork, Routledge, 2008.

TİCKNER, J. Ann and SCOBURG, Laura. “*Feminizm*”, International Relations Theory Today (der). Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford University Press, 2013.

WALTZ, Kenneth. *Theory of International Politics*, Addison Wesley Publishing Company, 1979.

WİBBEN, Annick, *Feminist Security Studies a Narrative Approach*. London, Routledge, 2010.

WİNNİCOT, D.W. *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*, London Hogart. (Aktarılan Kaynak).

WOLF, Diane L. *Saha Çalışmalarında Feminist İnkilemler, Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, (ed). Hattatoğlu D. ve Ertuğrul G., İstanbul Anahtar Kitaplar, 2009.

YALVAÇ, Faruk. “Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (der.) Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, 2014.

Makaleler

ATAMAN, Muhittin. “Feminizm; Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar”, *Alternatif Politika*, Cilt1, Sayı1, Nisan 2009.

BAHAR, Taner. GÖKALP Zeynep, “Kadın ve Savaş Sosyal Boyutta Bir Analiz”, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2019.

BALTACI, Ali. “Nitel Araştırma Süreci; Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt5, Sayı 2, 2019.

BARIN, Halil. “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt1, Sayı 2, Temmuz Aralık 2015.

BAYLIS, John. “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt5, Sayı 18, 2008.

BLANCHARD, Eric M. "Gender, International Relations and the Development of Feminist Security Theory", *The University of Chicago Press Journal*, Cilt 28, Sayı 4, Yaz 2003.

BRENT J. Steele. “Ontological Security and The Power of Self-Identity: British Neutrality and The American Civil War”, *Review of International Studies*, 31, 2005.

BULUT, Mevlut, BULUT, Seher. “2006 Temmuz Savaşı, 2001 Suriye Krizi ve 2019 Protestoları Perspektifinden Hizbullah’ın Lübnan’daki Rolü”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt10, Sayı 1, Mayıs 2021.

Krolokke Charlotte and Soresen Anne Scoot, “Three Waves of Feminism: From Suffragettes to Grrls”, *Gender Communication Theories & Analyses: From Silence to Performance*, Sage Publications, Thousand Oaks, USA, 2005.

COCKBURN, Cynthia. “War and Security, Women and Gender: An Overview of The Issues” *Article Sumbitted to Gender and Development*, July 2013.

COŞKUN, Emel, SARIALIOĞLU Özge, DİNÇER Cemile Gizem. “Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü?”, *Fe Dergi* 12, Sayı 1, 2020.

ÇAKIR, Serpil. *Feminizm; Ataerkil İktidarın Eleştirisi, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (der). Birsen Örs, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, 2012.

ÇOBAN, Gizem Sebahat. “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizli Yetenekler”, *Euopen Journal of Educational&Social Sciences*, 6(1), 2021.

DELEHANTY, W.K., STEELE J.B., Engaging The Narrative in Ontological (in)security Theory: Insights From Feminist IR, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 22, Sayı 3, September 2009.

DOĞAN, Fatıma, ÜNAL, Serdar. “Suriyeli Göçmenlere Yönelik Ayrımcı, Dışlayıcı Söylem ve Eylemlerin Meşrulaştırıcı Kaynakları: Mardin Örneği”, *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 2021.

DUMANKAYA, Elif Merve. “Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı”, *Trend Analizi STM Teknolojik Düşünce Merkezi*, Ocak, 2019.

DUNNE, Tim, KURKİ, Milja. Steve Smith, *İnterantional Relations Theories, Discipline and Diversity*, 3. Baskı, 2013.

ENLOE, Cynthia. *Manevralar; Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

ERİKA, Busse. “Flora Tristan and Peruvian Feminists in The Twentieth Century”, *Journal of Women’s History*, 15(3), 2003.

GALTUNG, Johan. “Violence, Pece and Peace Research”, *Journal of Peace Research*, Cilt 6, Sayı3, 1969.

GOLDSTEİN, Joshua. *International Relations*, 2001’den aktaran, Doğan Fazlı, Özlük Duygu, “Feminist Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası İlişkiler Eleştirisi: Cinsiyet, Devlet ve Güvenlik”, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Ekim 2016.

GÜRPINAR, Bulut. “Arap Ayaklanmaları ve Kırılgan Devlette Çocuk Olmak: Mısır ve Suriye”, *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı*, İstanbul Işık Üniversitesi Yayınları, 2016.

HANİSCH, Carol. *Radikal Feminizm Üzerine; Kişisel Olan Politiktir*, (çev.) Hanife Aliefendioğlu, A. Nazar Erişkin, Kocaeli, Kült Neşriyat, 2013.

INNES, Alexandria J., STEELE, Brand J. “Memory Trauvma and Ontological Security” *Memory and Trauma in International Relation*, (der) Jenny Etkins, Aberystwyth University and Nick Vaughan Williams University of Warcick, 2014.

İNCE, Erdal. “Suriye’de Baas Rejimi’nin Kuruluşu ve Türkiye”, *Atatürk ve Cumhuriyet Tarihi Dergisi*, 1/1, 2017.

JAIN, Shruti. "The Rising Fourth Wave: Feminist Activism and Sigital Platforms in India", *ORF Issue Brief*, Sayı 384, July 2020.

KARAKAYA, Handan. "Savaş ve Göç Sürecinde Suriyeli Kadınlar", *Turkish Studies Social Science*, Cilt 14, 5, 2019.

KARAKUŞ, Girayalp. "Sovyetler Birliği'nde Kadının Konumuna Genel Bakış", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(3) 2019.

KAREN, Offen. "Defining Feminism: A Comparative Historical Approach", *Chicago Journals*, Cilt 14, Sayı 1, 1998.

KAYA, Şehriban, "Kadın ve Sosyal Medya", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 2018.

KEOHANE, Robert O. "International Theory: Contrübutions of a Feminist Standpoint", *Millenium- Journal of International Studies*, 1989.

KINNVALL, Catarina. "Globalization and Religious Nationalism: Self Identity And the Search for Ontological Security", *Political Psycology*, Cilt 25, Sayı 5, 2004.

KALDOR, Mary. Old Wars, "New Wars, Cold Wars and The War on Terror", School of Economics, London, 2005.

KOYUNCU, Çiğdem Aydın. "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 67, No1, 2012.

KRİSTEN, Ghodsee. "Womens, Rights and The Cold War, Legacies of Communism", *Vegabond Magazine*, September, 2014.

KULA Sedat, ÇAKAR Bekir. "Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumsal Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki", *Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt6, Sayı 12, 2015.

LYNNE, Segal. "Gender, War and Militarism: Making and Questioning the Links", *Feminist Review*, No.88, 2008.

MİLİLLO, Diana. "Rape as a Tactic of War", *Affilia: Journal of Women and Social Work*, Cilt 21, Sayı 2, Yaz 2006.

MİTZEN, Jennifer. "Ontological Security and World Politics: State Identity and The Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, 2006.

MİTZEN, Jennifer. "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, Cilt 12, Sayı 3, 2006.

MLADJENOVİĆ, Lepa, DONNA, Hugnes M. "Feminist Resistance to War and Violence in Serbia", Waller Marguerite and Jennifer Rycenga (der). *Frontine Feminism, Women, War and Resistance*, London: Routledge, 2000.

NURHAL, Yağmur. "Sosyal ve Kültürel Antropolojide Özdüşümsellik; Sahadan Örnekler", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı1, 2020.

ÖZBAŞ, Züleyha. "Cinsel Silah ve Grbavica", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2014.

ÖZDEMİR, Çağatay. "Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış 2016.

ÖZDEMİR, Murat. "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 2010.

ÖZDEMİR, Özlem. "Değişen Uluslararası Güvenlik İnşasında Toplumsal Cinsiyet Meselesi", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2), Kasım 2016.

ÖZTÜRK, Zerrin Ayşe. "Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), Haziran 2015.

PETTMAN, Jan Jindy. *Worlding Women: A Feminist International Politics*, London & NewYork, 2005.

RAMPTON, Martha. "Four Waves of Feminism", *The Magazine of Pasific University*, Oregon, 25 October 2015.

ROBERTSON, Jessica "Feminism Through The Ages: Making Waves", Conference: Sociological Foundations of Thought, January 2019.

RUMELİLİ, Bahar, KARADAĞ Sibel, "Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar", *Toplum ve Bilim*, Cilt 140, 2017.

RUMELİLİ, Bahar. "Identity And Desecuritisation: The Pitfalls of Conflating Ontological And Physical Security", *Journal of International Relations and Development*, 2015.

SARI ERTEM, Helin, DÜZGÜN, Aslınur. "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(37), 2021.

SARI ERTEM, Helin. "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Kimliğin Güvenliği ve Güvenliğin Kimliği", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl 8, Sayı 16, 2012.

SCHOFIELD, Anne Mary. "Womens Speaking Justified The Feminine Quaker Voice", *Tulsa Studies In Women's Literature*, Cilt 6, Sayı 1, 1987.

SCOOT, Joan W. "Feminist Reverberations", *Differences*, 13:3.

SJOBERG, Laura. "What and Where, is Feminist Security Studies?", *Journal of Regional Security*, 11(2), 2016.

SYLVESTER, Christine. "War Experiences/War Pratices/War Theory", *Millennium Journal of International Studies*, 40(3), 2012.

TAŞ, Gün. "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri", *Akademik Haysiyetler*, 2016.

THOMPSON, Becky. "Multiracial Feminism: Recasting the Cronology of Second Wave Feminism", *Feminist Studies*, Cilt 28, Sayı 2, Yaz 2002.

THORBURN Diana. "Feminism Meets International Relations", *SAIS Rewiev*, (1989-2003), Cilt 20, No2, Yaz 2000.

TİCKNER, J. Ann. "Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post Cold War Era", Micheal T, Klare (der.), *Peace and World Securty Studies A Ciriculum Guide*, *Bounder&London, L. Rineer Publishers*, 1994.

TİCKNER, J. Ann. "Feminist Responses to International Security Studies", *Peace Review*, 16:1, Mart 2004.

TİCKNER, J. Ann. "Gender in World Politics", in John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens. (der). *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, 2008.

TİCKNER, J. Ann. “Searching for the Princess, Feminist Perspectives in International Relations”, *Harvard International Review*, Cilt 21, Sayı 4, 1999.

TİCKNER, J. Ann. ‘Identity in international relations theory: feminist perspectives’ in Josef Lapid and Fredrich Kratochwil (eds) *The return of culture and identity in IR theory* (London: Lynne Rienner Publishers), 1997.

ULUTAŞ, U., KANAT K.B., ACUN C. “Sınırları Aşan Suriye Krizi”, SETA, 120, 2015

ÜLGÜL, Murat. “Suriye İç Savaşı’na Feminist Bir Yaklaşım”, *Alternatif Politika*, (9)3, 2017.

VOLO, Bayard De. Lorraine (2001) *Mothers of Heroes and Martyrs, Gender Identity Politics in Nicaragua, 1979–1999*.

WİBBEN Annick. STERN, Maria. “A Decade of Feminist Security Studies Revisited”, *Security Dialogue ER*, 2014.

WİBBEN, Annick. *Feminist Security Studies a Narrative Approach*. London: Routledge, 2010.

YAĞAR, Fedai, DÖKME, Sema. “Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik”, *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9, 2018.

ZABEİDA, Natalja. “Not Making Excuses: Functions of Rape As a Tool in Ethno-Nationalist Wars”, Robin Chandler (der). *Women, War and Violence: Personal Perspectives and Global Activism*, NewYork Palgrae Macmillan, 17-30.

ZALEWSKİ, Marysia. “Well, What is The Feminist Perspective on Bosnia?”, *International Affairs*, Cilt 71, No2, Nisan 1995.

Yayımlanmamış Tezler:

ARIÖZ Zeynep “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminizm, Yeni Savaş Bağlamında Feminist Güvenlik Yaklaşımı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

GÜNDAL, Kenan. “Anthony Giddens’ta Süreksizlikler ve Ontolojik Kaygı: Geç Modern Çağda Varlıksal Güven Problemi”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Aydın, 2015.

JEANELLE, Van, VEYGEL Glaanen, “Gender Idendity and International Relations: A Study of Women’s Participation ın International Negotiations”, Msc. Thesis University of The West Indies, St Augustine, Trinidad and Tobago, 1999.

KOÇOĞLU, Safura. “Feminist Güvenlik Çalışmaları Perspektifinden Çatışma ve Savaşlarda Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin Yeniden İnşası: Suriye Örneği”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Adana, 2021.

TAŞGETİREN, Rüstem Bilal. “Uluslararası İlişkilerde Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Isparta, 2020.

Diğer Kaynaklar:

Başak Kocadost, Kesişimsellik, Feminist Bellek, <https://feministbellek.org/kesisimsellik/>, Erişim: 10.09.2021.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği web sitesi <https://www.unhcr.org/>, Erişim: 31.12.2021.

Feminist Bellek, *Özel Olan Politiktir*, Merve Diltemiz Mol, <https://feministbellek.org/ozel-olan-politiktir/>, Erişim: 10.02.2022.

Fıdh, 2012, Women and The Arab Spring: Taking Their Place. <https://www.fidh.org/IMG/pdf/femmesarabangbassdef.pdf>.

Helen Benedict, “Kadın Askerlerin Özel Savaşı”, https://www.salon.com/2007/03/07/women_in_military, Erişim: 12.09.2021.

International Rescue Commite, IRC, 2014. <https://www.rescue.org/>, Erişim: 28.01.2022.

Kadın İşçi Fitnat Durmuşoğlu, Kadın İşçi, Yaşamı Devrim Olan Bir Kadın, <https://www.kadinisci.org/2021/04/13/yasami-devrim-olan-bir-kadin-flora-tristan/>, Erişim: 22.02.2022.

Kira Cochrane, “The Fourth Wave of Feminism: Meet the Rebel Women”, *The Guardian*, December 10, 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/10/fourth-wavefeminism-rebel-women>, Erişim: 21.01.2022.

Mülteciler Derneği Web Sitesi <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, Erişim: 30.12.2021.

P.M. Nguyen The İslamic Monthly, <http://www.theislamicmonthly.com/syrian-alawites-their-history-their-future/>, Erişim: 28.10.2015.

T.C. Resmi Gazete <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-11-1.pdf>.

T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim: 10.02.2022.

Tania Kramer, Deutsche Welle, 27.01.2017, <https://www.dw.com/tr/g%C3%BCndem/s-10201>, Erişim: 20.11.2021.

International Federation for Human Rights, Violence Against Women in Syria: Breaking The Silence, 2013. <https://www.fidh.org/en/region/north-africa-middle-east/syria/13134-violence-against-women-in-syria-breaking-the-silence>. Erişim: 11.02.2022.

Kilis'teki Suriye: Sorunların Tespiti ve Çözümüne Yönelik Rapor", *Kilis Ortak Akıl Topluluğu*, Eylül 2013.

EKLER

EK 1. DEMOGRAFİK SORULAR VE ONTOLOJİK GÜVENLİK SORULARI

Demografik Sorular

1. Kaç Yaşındasınız?

18-24 () 25-34 () 35-44 () 44-65 () 65+ ()

2. Medeni Durumunuz Nedir?

Evli () Bekar () Dul () Nişanlı/Sözlü () Flört ()

3.Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane?

Yok () Var ().....

4. Eğitim Düzeyiniz Nedir?

Okur-yazar değilim () Okuryazarım () İlköğretim () Ortaöğretim () Lise ()
Üniversite () Lisansüstü ()

5.Çalışma Durumunuz Nedir?

Tam zamanlı () Yarı Zamanlı () Ticari Faaliyet () Ev Hanımı() Emekli
() Diğer ()

6. Sosyal Güvenceniz var mı? Varsa Nedir?.

Var () Yok ()

7. Oturduğunuz evin durumu nedir?

Ev Sahibi () Kira () Aile Evi () Konteyner Kent () Diğer ()

8. Hanede toplam kaç kişi barınıyor?

1-3 () 3-5 () 6-8 () 8-10 () 10+ ()

9. Türkçe biliyor musunuz, düzeyi nedir?

Çok iyi biliyorum () İyi Biliyorum () Biraz Biliyorum () Bilmiyorum

10. Teknolojiyi aktif kullanıyor musunuz?

Evet () Hayır ()

11.Sosyal Medya platformlarını kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız Hangilerini kullandığınızı açıklayınız.

Facebook () Instagram () Twitter () Tiktok () Diğerleri ()

12. Gelir Düzeyinizi Genel olarak Nasıl Tanımlarsınız?

2000 ve altı () 2000-4000 () 4000-6000 () 6000-8000 () 8000-10.000 () 10.000+

13.İkametgâh yeriniz neresi? (İl- İlçe)

.....

14.Hobileriniz var mı? Varsa Açıklayınız

.....

15.Herhangi bir sağlık sorunuz var mı? Varsa açıklayınız.

.....

16.Sosyal hizmetlere erişim düzeyiniz nedir?

.....

Ontolojik Güvenlik Soruları

1. Kendi kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? (Anne, eş, evlat, ev hanımı ya da meslek erbabı)
2. Rutinleriniz var mı? Göç sürecinden sonra rutinleriniz değişti mi, evetse nasıl değişti?
3. Herhangi bir konuda kaygı duyuyor musunuz?
4. Kısa ve uzun süreli gelecek beklentileriniz nelerdir?
5. Gününüzü (bugünü) kontrol edebildiğinizi düşünüyor musunuz?
6. Yaşam şeklinizde değişimler oldu mu? (Son 10 yılda), Neler değişti?
7. Sizce kültürünüzü ya da geleneklerinizi yaşayabiliyor musunuz? / Kaybediyor musunuz?
8. Türk kültürü /Suriye kültürü hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Giyim tarzınız ya da günlük bakım rutinleriniz hakkında diğer insanlar (Türkler/Suriyeliler) sizce ne düşünüyorlar?

10. Size saygı duyulduğunu düşünüyor musunuz? Ne düzeyde?
11. Kendinizi yaşadığınız yere (ülke/şehir/ilçe/mahalle) ait hissediyor musunuz?
12. Kendinizi tehdit altında hissettiğiniz oluyor mu, Hangi zamanlarda?
13. Nasıl bir ortamda kendinizi tamamen güvende hissederdiniz?
14. Göçmen kimliği altında yaşamak nasıl hissettiriyor?
15. Yaşadığınız mekânda ve zamanda nelerden korkuyor ya da çekiniyorsunuz?
16. Sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunuyor musunuz?
17. Hangi söylemler sizi güvensiz hissettiriyor? (Sosyal, toplumsal söylemler)
18. Hayatınızda meydana gelen değişimler sizi risk altında hissettiriyor mu?
19. Alışkanlıklarınızdan kopmanız gerektiğinde endişe duyar mısınız? Evetse ne derece endişe duyarsınız?
20. Kader kavramı sizin için ne çağırıştırıyor?
21. Sizin için risk faktörleri nelerdir? (Hastalıktan önyargıya her şey olabilir)
22. Kendinizi güvende hissediyor musunuz? Yanıtınız evet ise ne kadar güvende hissediyorsunuz?
23. Fiziksel olarak güvende hissediyor olmanıza rağmen ruhsal/içsel olarak güvensiz hissettiğiniz oluyor mu?
24. İnsanların yüz ifadeleri, mimik ve hareketlerinden rahatsızlık duyduğunuz ya da ötekileştirildiğinizi hissettiğiniz oluyor mu? Hangi durumlarda ve mekanlarda?
25. Herhangi bir konuda suçluluk hissediyor musunuz?
26. Savaşın bitmesi durumunda Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz? Evet ya da hayır ise neden?
27. Yurtdışına yerleşmeyi düşünüyor musunuz?
28. Türkiye'de haksızlığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Neden ve hangi konularda?
29. Türkiye'de Suriye'dekinden daha özgür hissediyor musunuz? Neden?
30. Türkiye'de özgür hissediyor musunuz?

EK 2: KATILIMCI KÜNYESİ

Nida: 31 yaşında, üniversite mezunu, özel bir bankada gişe memuru olarak çalışıyor. Evli, çocuğu yok. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşıyor.

Ayselin: 19 yaşında, üniversite okuyor, bekar ve Hatay Kumlu'da yaşıyor.

Ceren: 29 yaşında, üniversite mezunu, bekar, 3 yıldır öğretmen olarak çalışıyor. Mersinli fakat mesleği gereği Hatay Antakya'da yaşıyor.

Merve: 34 yaşında, Lise mezunu, bekar, satış danışmanı olarak çalışıyor. Hatay Reyhanlı'da yaşıyor.

Sevilay: 43 yaşında, evli, üniversite mezunu, Hatay'da tercüman olarak çalışıyor. Üç çocuğu var.

Hüda: 47 yaşında, evli, iki çocuğu var. Üniversite mezunu ve 15 yıldır öğretmen olarak çalışıyor. Hatay Kumlu'da yaşıyor.

Tanem: 27 yaşında, evli, iki çocuk annesi, lise mezunu, ev hanımı ve Hatay Kumlu'da yaşıyor.

Songül: 55 yaşında, evli, ilkokul mezunu, üç çocuk annesi, evlere temizliğe gidiyor ve Hatay Kırıkhan'da yaşıyor.

Latife: 67 yaşında, dul (eşini vefat ettiği için kendini böyle tanımlıyor). Okuryazar değil, 4 çocuğu var. Hatay Antakya'da yaşıyor.

Serpil: 22 yaşında, bekar, üniversite mezunu, iş arıyor. Hatay Antakya'da yaşıyor.

Mahbub: 21 yaşında, bekar, üniversite mezunu, özellikle Suriyeli öğrencilere İngilizce ve Türkçe özel dersler veriyor. Türkiye'ye Halep'ten göç etmiş ve şu an Hatay Reyhanlı'da yaşıyor.

Zefrun: 24 yaşında, dul, liseyi yarıda bırakmış ve şu an Türkiye'de tamamlıyor. 1 çocuğu var. Suriye'den 2012 yılında göç etmişler ve Hatay Kumlu 'da yaşıyor.

Sabire: 39 yaşında, evli, lise mezunu, 5 çocuk annesi, Lazkiye'de doğup büyümüş fakat Hatay İskenderun'da yaşıyor. El işçiliği (ahşap boyama, sepet yapımı vs) yaparak para kazanıyor.

Şezre: 20 yaşında, evli, ortaöğretim mezunu, ev hanımı, 1 çocuğu var. Hatay Antakya’da yaşıyor.

Bedia: 57 yaşında, evli, ev hanımı, 7 çocuğu var, ilkokul mezunu, İdlip’ten Hatay’a göç etmiş. Reyhanlı’da yaşıyor.

Sabia: 36 yaşında, evli, üniversite mezunu, İngilizce Öğretmeni, 3 çocuğu var, Hatay’ın Kumlu ilçesinde yaşıyor. Özel bir kurumda İngilizce Öğretmeni olarak çalışıyor.

Hafaza: 38 yaşında, dul, ev hanımı, ortaöğretim mezunu, çocuğu yok, Hatay Reyhanlı’da yaşıyor.

Muhbube: 63 yaşında, dul, okuryazar değil, 8 çocuğu var, ev hanımı, Hatay Antakya’da yaşıyor

Dulfin: 28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuğu var, ev hanımı, eşi ve çocuklarıyla Türk Vatandaşlığı almış. Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde yaşıyor.

Sahre: 19 yaşında, bekar, lise öğrencisi, çocuk gelişimi okuyor ve öğretmen olmak istiyor. Halep’ten göç etmişler ve Hatay Reyhanlı’da yaşıyor.

Yasemin: 44 yaşında evli, üniversite mezunu, devlet memuru olarak çalışıyor, 2 çocuk annesi, İzmir Karabağlar ’da yaşıyor.

Derya: 36 yaşında, evli, üniversite mezunu, özel sektörde çalışıyor, 1 çocuğu var, İzmir Konak’ta yaşıyor.

Sara: 61 yaşında, evli, emekli, lise mezunu, 2 çocuğu var, İzmir Bozyaka’da yaşıyor.

Eylem: 31 yaşında, evli, üniversite mezunu, avukat, 2 çocuğu var, İzmir Karabağlar’da yaşıyor.

Burcu: 27 yaşında, bekar, üniversite mezunu, iş arıyor, İzmir Urla’da yaşıyor.

Zeynebe: 52 yaşında, evli, üniversite mezunu, 1 çocuğu var, avukat, İzmir Güzelbahçe’de yaşıyor.

Ekin: 34 yaşında, evli, üniversite mezunu, 1 çocuğu var, öğretim üyesi, İzmir Balçova’da yaşıyor.

Gaye: 26 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuğu var, işçi olarak çalışıyor, İzmir Karabağlar’da yaşıyor.

Rana: 37 yaşında, evli, ortaokul mezunu, ev hanımı, 3 çocuğu var, İzmir Bornova’da yaşıyor.

Dilem: 19 yaşında, bekar, üniversite öğrencisi, İzmir Bornova’da yaşıyor.

Kadife: 37 yaşında, dul, ortaöğretim mezunu, 4 çocuğu var, temizlik işçisi olarak çalışıyor. İzmir Buca’da yaşıyor.

Nadire: 52 yaşında, evli, ev hanımı, ilkokul mezunu, 1 çocuğu var, Limontepe İzmir’de yaşıyor.

Farah: 28 yaşında, dul, üniversite mezunu, yarı zamanlı çevirmen olarak çalışıyor, 1 çocuğu var. İzmir Gaziemir’de yaşıyor.

Galibe: 39 yaşında, evli, lise mezunu, muhasebe elemanı olarak çalışıyor, 4 çocuğu var, İzmir Konak’ta yaşıyor.

Radi: 46 yaşında, evli, ortaokul mezunu, temizlik işçisi olarak çalışıyor, 4 çocuğu var. İzmir Konak’ta yaşıyor.

Rahe: 19 yaşında, bekar, lise öğrencisi, İzmir Hatay’da yaşıyor.

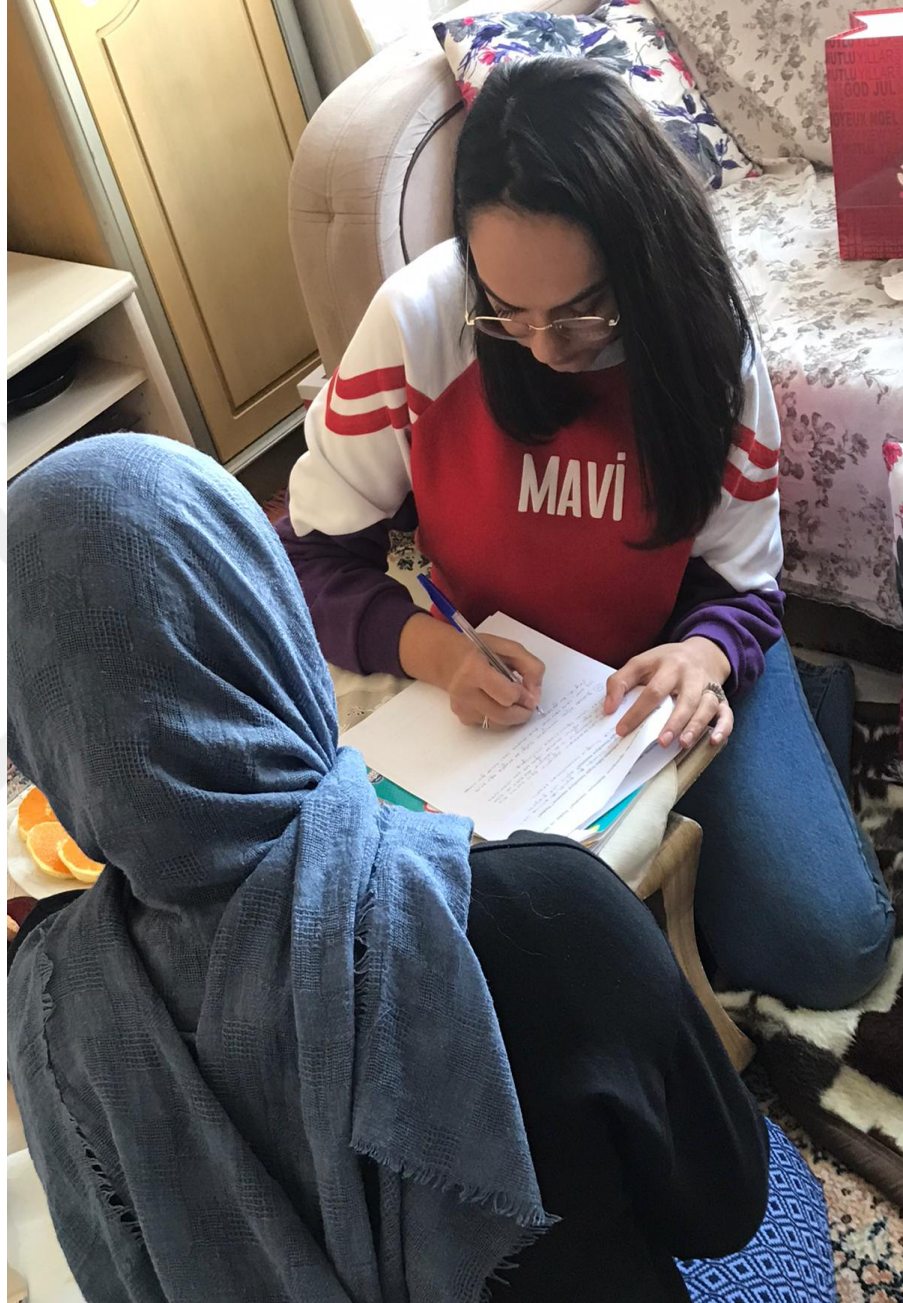
Ecre: 28 yaşında, bekar, üniversite mezunu, Arapça Öğretmeni, İzmir Konak’ta yaşıyor.

Rasifa: 23 yaşında, bekar, lise mezunu, özel bir şirkette ön büro elemanı olarak çalışıyor, İzmir Konak’ta yaşıyor.

Ahle: 44 yaşında, dul, ortaokul mezunu, satış danışmanı olarak çalışıyor, çocuğu yok, İzmir Eşrefpaşa’da yaşıyor.

Gazal: 23 yaşında, bekar, lise mezunu, güzellik uzmanı olarak çalışıyor, Karabağlar İzmir’de yaşıyor.

EK 3. SAHA FOTOĞRAFLARI

İzmir/ Konak 02.02.2022

Hatay/Kumlu 27.01.2022

Hatay/Kumlu 27.01.2022

Hatay/Reyhanlı 27.01.2022

Hatay/Kırıkhan 28.01.2022

Hatay/Reyhanlı 03.02.2022

Hatay/İskenderun 03.02.2022

EK 4. ETİK İZİN BELGELERİ

EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

Ek-4

YÜRÜTÜCÜNÜN ADI SOYADI / KURUMU	Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Ayşe ÖZTÜRK / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
DANIŞMANIN ADI SOYADI / KURUMU	-
DİĞER ARAŞTIRMACILAR	Safiye Cemre ELMAS / Sosyal Bilimler Enstitüsü
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	☒ Yüksek Lisans Tezi ☐ Doktora Tezi ☐ Özgün Araştırma
ARAŞTIRMANIN BAŞLIĞI	Feminist Güvenlik Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye'deki Türk Kadınlarının ve Suriyeli Kadınların Ontolojik Güvenliklerinin Karşılaştırmalı Analizi
BİLİRKİŞİ GÖRÜŞÜ	Yok
KARARIN ALINDIĞI TOPLANTI TARİHİ	29/12/2021
TOPLANTI / KARAR SAYISI	16/18
	PROTOKOL NO: 1234
KARAR	İl Göç İdaresinden izin alınması koşuluyla araştırma, OYBİRLİĞİ ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Mehmet ERSAN
Kurul Başkanı

Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

Prof. Dr. Hülya YILMAZ
Kurul Başkan Yardımcısı
Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

Prof. Dr. Fazlı GÖKÇEK
Kurul Üyesi
Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

Prof. Dr. Sonia AMADO
Kurul Üyesi
Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

Prof. Dr. Mustafa MUTLUER
Kurul Üyesi
Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

Prof. Dr. Metin KARADAĞ
Kurul Üyesi
Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

Prof. Dr. Nadim MACİT
Kurul Üyesi
Elektronik onaylıdır (online toplantı yolu ile)

T.C.
HATAY VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi MüdürlüğüEk-1
01.02.2022Sayı: E-31963903-000-51650
Konu: Araştırma İzni (Safiye Cemre ELMAS)

EGE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: a) 10.01.2022 tarihli ve 41778198-302.08.01.03.01-E.495660 sayılı yazınız.
b) Hatay İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün 17.01.2022 tarihli ve 31963903-000-49286 sayılı yazısı.
c) Göç İdaresi Başkanlığı'nın 27.01.2022 tarihli ve 62103649-000-67621 sayılı yazısı.

İlgi (a) yazı ile Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Cemre Safiye ELMAS'ın "Feminist Güvenlik Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye'deki Türk Kadınlarının ve Suriyeli Kadınların Ontolojik Güvenliklerinin Karşılaştırılması Analizi" konulu tez çalışması yapılabilmesi hakkındaki izin talebi ile ilgili ilgi yazı ve ekleri tarafınıza gönderilmiş olup çalışma için izin talep edildiği bildirilmiştir.

Söz konusu çalışmanın yapıldı yapılmayacağı hususu ile ilgili olarak ilgi (b) sayılı yazı ile Göç İdaresi Başkanlığı'na soru sorulmuş olup, ilgi (c) sayılı yazı ile söz konusu çalışma olumlu yönüyle ve ekti yazıda sunulmuştur.

Müdürlüğümüzce 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014-6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi, çalışmaya konu kişilerden ve veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâhı adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi, konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak kişilerin razı olmaları ve travma mağdurları, mülakat esnasında oluşabilecek acil durumlar göz önünde bulundurularak, uzman kişilerce mülakat gerçekleştirilmesi, gönderilen sorular dışında soru sorulmaması, çalışmalar esnasında ses ve/veya video kaydı alınmaması, çalışma sonuçlarının çalışma amacı dışında kullanılmaması, araştırmanın etik değerlere maksimum özen gösterilerek yürütülmesi Covid-19 Pandemisi kapsamında Sağlık Bakanlığının önerilerine uygun hareket edilmesi kaydıyla uygun bulunmuş olup çalışma sonuçlarının tarafınıza bildirilmesi hususunda,

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Murat KESKİN
İl Göç İdaresi Müdür V.

Ek: İlgili Evrak (2 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile sunulmuştur.
Doğrulama Kodu: a8a1Qw-TUhedv-288a/5-cfw/8p-Tp187632 Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/iznleri-ebiz>

Nispetiye Mah. Atatürk Cad. No: 1 A Blok Kat: 5/5
Telefon No: 0312 422 05 00 Faks No: 0312 422 09 00
E-Posta: info@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

Bilgi için: Ufuk Ali ALTINAR
İl Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No: 0312 422 05 00 Faks No: 0312 422 09 00
E-Posta: uzman@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

1

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Başkanlığı
Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Daire BaşkanlığıEk-2
DAĞITIMLI
27.01.2022Sayı: E-62103649-000-67621
Konu: Akademik Çalışma İçin İzin Talebi

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: 21.01.2022 tarihli Dilekçeniz.

İlgi yazı ile Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Safiye Cemre ELMAS'ın "Feminist Güvenlik Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye'deki Türk Kadınlarının ve Suriyeli Kadınların Ontolojik Güvenliklerinin Karşılaştırılması Analizi" başlıklı tez çalışması için anket çalışması yapmak istediği belirtilmiştir.

Söz konusu çalışma, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014-6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi, çalışmaya konu kişilerden ve veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâhı adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi, çalışma esnasında ses/video kaydı alınmaması kaydı ile olumlu değerlendirilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Dr. Gökçe OK
Bakım a.
Genel Müdür V.Dağıtım:
Gereği:
Safiye Cemre ELMAS
Maliyeciler Mahallesi 9601 SokakBilgi:
İZMİR VALİLİĞİNE
(İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile sunulmuştur.
Doğrulama Kodu: 3ta1j3-1c84Fz-183776-u0nL7B-E/v7M6m Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/iznleri-ebiz>

Laleli Çarşı Mahallesi 122 Sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312) 422 05 00 Faks No: (312) 422 09 00
E-Posta: uzman@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

Bilgi için: Gökçe GÖZALICI
İl Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No: 0312 422 05 00 Faks No: 0312 422 09 00
E-Posta: uzman@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

1

Özüraklar Sitesi C Blok Kat 2 Daire 5
Karabağlar/İzmirHATAY VALİLİĞİNE
(İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

Ege Ünv. Evrak Tarih ve Sayısı: 29.01.2022-E.534062

İZMİR VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi Müdürlüğü
Araştırma, İstatistik ve Projeler Çalışma Grubu BaşkanlığıSayı: E-77851480-000-61257
Konu: Araştırma İzni (Safiye Cemre ELMAS)

28 Ek-3022

EGE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: a) 10.01.2022 tarihli ve 41778198-302.08.01.03.01-E.495660 sayılı yazınız.
b) Göç İdaresi Başkanlığı'nın 27.01.2022 tarihli ve 67621 sayılı yazısı.

İlgi (a) yazı ile Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Safiye Cemre ELMAS'ın "Feminist Güvenlik Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye'deki Türk Kadınlarının ve Suriyeli Kadınların Ontolojik Güvenliklerinin Karşılaştırılması Analizi" başlıklı tez çalışması için anket çalışması yapmak istediği belirtilmiştir.

Söz konusu çalışma Göç İdaresi Başkanlığı'nın ilgi(b) kayıtlı yazısı ile; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014-6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi, çalışmaya konu kişilerden ve veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâhı adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi, çalışma esnasında ses/video kaydı alınmaması kaydı ile olumlu değerlendirilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Elaz ŞENÇOLAKLAR
İl Göç İdaresi Müdür V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile sunulmuştur.
Doğrulama Kodu: 3ta1j3-1c84Fz-183776-u0nL7B-E/v7M6m Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/iznleri-ebiz>

Laleli Çarşı Mahallesi 122 Sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312) 422 05 00 Faks No: (312) 422 09 00
E-Posta: uzman@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

Bilgi için: Gökçe GÖZALICI
İl Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No: 0312 422 05 00 Faks No: 0312 422 09 00
E-Posta: uzman@goc.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.goc.gov.tr>
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

2

Bu belge, güvenli elektronik imza ile sunulmuştur.
Doğrulama Kodu: czt10ct-d/zhTn-M3Tr1D-VztB8H-FY081JSL Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/iznleri-ebiz>

Telefon No: 402 44 42 Faks No: 402 44 42
E-Posta: deniz.daglik@ege.gov.tr İnternet Adresi: www.iznleri.gov.tr
Kep Adresi: iznleribakanligi@bul01.kep.tr

Bilgi için: Deniz DAĞLIKIL
İl Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No: 4500

1

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanması ve ortaya çıkması aşamasında birikimlerini paylaşarak sağladığı akademik katkıları, gösterdiği sabır, ilgi ve desteği için tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Ayşe Öztürk'e minnettar olduğumu belirtmek isterim. Değerli yorumları ile çalışmama katkıda bulunan jüri üyelerim Doç. Dr. Esra Çöker ve Dr. Öğr. Üyesi Feride Aslı Ergül Jorgensen'e yol gösterici bilgileri için teşekkür ederim.

Tez çalışmamın hazırlanması sürecinde maddi ve manevi desteğini bir an olsun esirgemeyen ve varlığıyla güç bulduğum sevgili eşim Nedim Elmas'a, her kararında sorgusuzca yanımda olan ve beni bu günlere büyük emeklerle getiren aileme ve özellikle annem Hanife Elver ile babam Şevket Elver'e, destek ve dayanışmasını esirgemeyen ve ikinci ailem olan Elmas ailesine ve özellikle annem Ayşe Elmas ile babam İbrahim Elmas'a, kardeşlerim Ahmet ve Betül'e, göç çalışmalarındaki deneyimlerini paylaşan ve beni cesaretlendiren Mustafa Kemal Üniversitesi Reyhanlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu müdürü Doç. Dr. Mehmet Duruel'e, özellikle saha çalışmamı kolaylaştırdıkları için Reyhanlı Belediyesi çalışanlarına ve son olarak çalışmama gönüllü olarak katılan ve beni hoş görüşle karşılayan kadın katılımcılara, dostlarıma ve hocalarıma bu süreci benim için kolay kıldıklarından dolayı teşekkür borçluyum.

Safiye Cemre ELMAS

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimimi Hatay Reyhanlı Fatih Aliye Müderris İlköğretim Okulu'nda tamamladıktan sonra lise öğrenimimi aynı ilçede bulunan İsmet Ayşe Behzatoğlu Anadolu Lisesi'nde 2012 yılında tamamladım. 2013 yılında Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümüne başladım ve 2017 yılında bu bölümden, 2018 yılında ise Eskişehir Anadolu Üniversitesi Hukuk Bölümü Adalet programından mezun oldum. 2019 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tezli yüksek lisans eğitimime başladım. Göç, kadın, ontolojik güvenlik üzerine gerçekleştirmiş olduğum akademik ve sosyal çalışmalarımı 2 akademi ödülü, 12 kongre, 4 sempozyum, 6 bildiri, 1 ulusal makale ve Karanlık 11 Mayıs adlı kitabım ile destekledim. Alanımda doktora eğitimi almayı ve akademik kadroda yer almayı planlamaktayım.